

H 1778. 25-37 3655.

Koolmeistri käsiraamat.

Kooliaasta

1883.

Taimetand

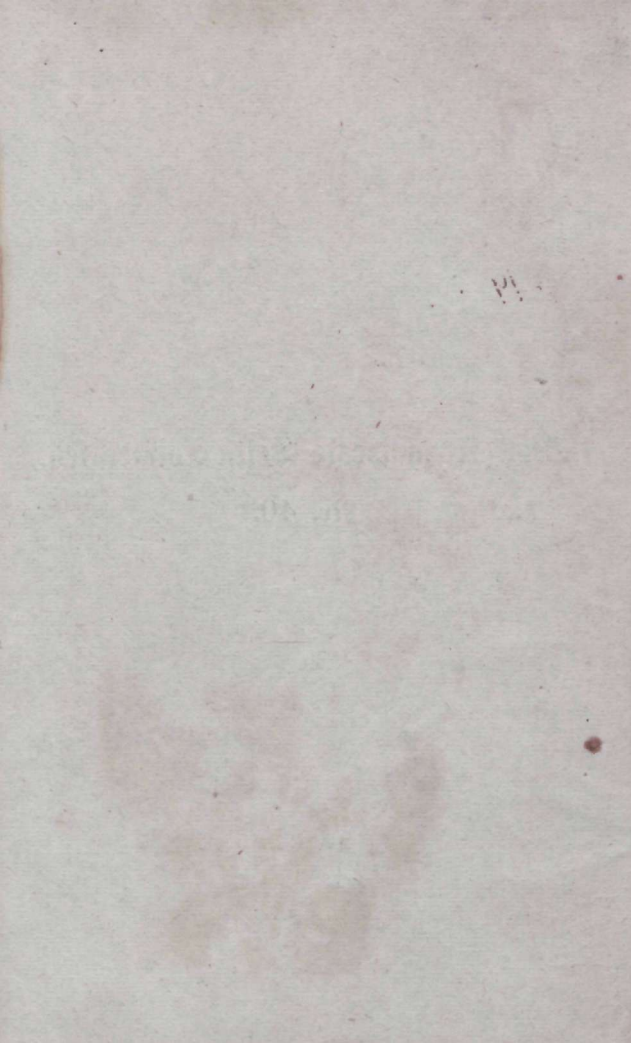
A. Grenzstein.

Carlus.

Schnakenburgi trüff ja kulu
1882.

Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused.

Nr. 40.

N. 19 *M. 1917*

Koolmeistri käsiraamat.

N. 19

Kooliaasta

1883.

Coimetanud

A. Grenzstein.

Tartus.

Schnakenburgi trükk ja tulu.

1882.

Senfuri poolest lubatud. — Tallinnas, 8. Novembril 1879.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

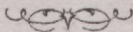
37084

Termitus.

~ ~ ~ ~ ~
Sõua mu lauluke, koduse maale
Sõua mu isamaa haljale ra'ale:
Südame soojusel terwisid wii!

Alpide harjast siit kõlise alla,
Pilwede piirilt mu koduje kalla;
Südame soojusel terwisid wii!

Terwisid, terwisid kannal sa kaugelt,
Kurbdusi kaota kurbade laugelt!
Südame soojusel terwisid wii!

Sisu.

I.

Kalender 1883, walge wahelhehtebega.

Lunniplaanid.

Sisjewõte ja wäljaanne.

Koolilaste nimed tähenbustega.

Walged lehed tähenbusteks.

II.

Lehe
fülg.

Uus kirjanbus	1
Räsitöö meie koolibes	39
Kooliaeb	42
Kooli raamatukogub	44
Õpetage lapsi isamaad armastama	45
Kes on ristilheina sõber	46
Kolm wana sõna	48
Paar sõna rahwalaulude ilust	52
Austraalia maalt	35
Pikk tiit	55

	Pehe- fülg.
Laulud.	57
Mõistatused.	61
Mõtte teratšed.	63

III.

Raljatused	64
Uued unenäod ja nende seletused	68
Sulemehe päätükk.	60

II.

Ilus kirjandus	1
Kõikide meie loomide	30
Kõikide	42
Kõikide	44
Kõikide	46
Kõikide	48
Kõikide	50
Kõikide	52
Kõikide	54
Kõikide	56

January

1883.

February

1. Sunday

2. Monday

3. Tuesday

4. Wednesday

5. Thursday

6. Friday

7. Saturday

8. Sunday

9. Monday

10. Tuesday

11. Wednesday

12. Thursday

13. Friday

14. Saturday

15. Sunday

16. Monday

17. Tuesday

18. Wednesday

19. Thursday

20. Friday

21. Saturday

22. Sunday

23. Monday

24. Tuesday

25. Wednesday

26. Thursday

27. Friday

28. Saturday

29. Sunday

Jaauuar.

1883.

Tähendus.

*1| 2. Iuſ aasta

1. nädal.

2| Pühapäew

3| Esmaspäew

4| Teisipäew

5| Restnädal

*6| N., 3 Jun. p.

7| Reede

8| Laupäew

2. nädal.

9| Pühapäew

10| Esm. (Paatlip)

11| Teisipäew

12| Restnädal

13| Neljapäew

14| Reede

15| Laupäew

3. nädal.

16| Pühapäew

17| Esm. (Tõnise p.)

18| Teisipäew

19| Restnädal

20| Nelj. (Fab. Seb.)

21| Reede

22| Laupäew

4. nädal.

23| Pühapäew

24| Esmaspäew

25| Teisipäew

26| Restnädal

27| Neljapäew

28| Reede

29| Laupäew

5. nädal.

30| Pühapäew.

31| Esmaspäew

1. nädal. 1. 2.

3. 4.

5. 6.

7. 8.

9. 10.

11. 12.

13. 14.

15. 16.

17. 18.

19. 20.

21. 22.

23. 24.

25. 26.

27. 28.

29. 30.

31. 1.

2. 3.

4. 5.

6. 7.

8. 9.

10. 11.

12. 13.

14. 15.

16. 17.

18. 19.

20. 21.

22. 23.

24. 25.

26. 27.

28. 29.

30. 31.

1. 2.

3. 4.

5. 6.

7. 8.

9. 10.

11. 12.

13. 14.

Webruar.

1883.

Tähendus.

- 1 Teisipäew
- *2 Restn., Künnap. 3
- 3 Neljapäew
- 4 Reede
- 5 Laupäew

6. nädal.

- 6 P., Paast. p.
- 7 Esmaspäew
- 8 Teisipäew
- 9 Restnädal
- 10 Neljapäew
- 11 Reede
- 12 Laupäew

7. nädal.

- 13 Pühapäew
- 14 Esmaspäew
- 15 Teisipäew
- 16 Restnädal
- 17 Neljapäew
- 18 Reede
- 19 Laupäew

8. nädal.

- 20 Pühapäew
- 21 Esmaspäew
- 22 Teis. (Peetrip.)
- 23 Restnädal
- 24 Nelj. (Madise p.)
- *25 R. | Wõi näd. 3
- *26 L. | Keisri sünd. p.

9. nädal.

- 27 Pühapäew
- 28 Esmaspäew

1	Teisipäew	1
2	Restn., Künnap. 3	2
3	Neljapäew	3
4	Reede	4
5	Laupäew	5
6	P., Paast. p.	6
7	Esmaspäew	7
8	Teisipäew	8
9	Restnädal	9
10	Neljapäew	10
11	Reede	11
12	Laupäew	12
13	Pühapäew	13
14	Esmaspäew	14
15	Teisipäew	15
16	Restnädal	16
17	Neljapäew	17
18	Reede	18
19	Laupäew	19
20	Pühapäew	20
21	Esmaspäew	21
22	Teis. (Peetrip.)	22
23	Restnädal	23
24	Nelj. (Madise p.)	24
25	R. Wõi näd. 3	25
26	L. Keisri sünd. p.	26
27	Pühapäew	27
28	Esmaspäew	28
29	Teisipäew	29
30	Restnädal	30
31	Neljapäew	31

1	Teis. (Wastlap.)
*2	R., Keisri auuj. f. p.
3	Neljapäew
4	Reede
5	Laupäew

10. nädal.

6	Pühap.
7	Esmaspäew
8	Teisipäew
*9	Reisn., Palwe päew
10	Neljapäew
11	Reede
12	Laupäew

11. nädal.

13	Pühap.
14	Esmaspäew
15	Teisipäew
16	Reisnädal
17	Neljapäew
18	Reede
19	Laupäew

12. nädal.

20	Pühapäew
21	Esmaspäew
22	Teisipäew
23	Reisnädal
24	Neljapäew
*25	R., Paastu M. p.
26	Laupäew

13. nädal.

*27	Pühap.
28	Esmaspäew
29	Teisipäew
30	Reisnädal
31	Neljapäew

1	Reede
2	Laupäew
3	Laupäew
4	Laupäew
5	Laupäew
6	Laupäew
7	Laupäew
8	Laupäew
9	Laupäew
10	Laupäew
11	Laupäew
12	Laupäew
13	Laupäew
14	Laupäew
15	Laupäew
16	Laupäew
17	Laupäew
18	Laupäew
19	Laupäew
20	Laupäew
21	Laupäew
22	Laupäew
23	Laupäew
24	Laupäew
25	Laupäew
26	Laupäew
27	Laupäew
28	Laupäew
29	Laupäew
30	Laupäew
31	Laupäew

April.

1883.

Tähenäus.

1 Reede
2 Laupäew 3

14. nädal.

3 Pühapäew
4 Esmaspäew
5 Teisipäew
6 Restnädal
7 Neljapäew
8 Reede
9 Laupäew

15. nädal.

*10 P. Palmi pd. p. ☺
11 Esmasp.,
12 Teisipäew
13 Restnädal
*14 Suur neljapäew
*15 Suur reede.
*16 Laupäew

16. nädal.

*17 Pühap. 1 Lihaw. p.
*18 Esm. 2. Lihaw. p. ☾
*19 Teisipäew
*20 Restnädal
*21 Neljapäew
*22 Reede
*23 Laupäew, Süri p.

17. nädal.

24 Pühap. ☼
25 E. (Markuse p.)
26 Teisipäew
27 Restnädal
28 Neljapäew
29 Reede
30 Laupäew

1 (Pühap.)
2 (Esmaspäew)
3 (Teisipäew)
4 (Restnädal)
5 (Neljapäew)

10. nädal.

6 (Pühap.)
7 (Esmaspäew)
8 (Teisipäew)
9 (Restnädal)
10 (Neljapäew)
11 (Reede)
12 (Laupäew)

11. nädal.

13 (Pühap.)
14 (Esmaspäew)
15 (Teisipäew)
16 (Restnädal)
17 (Neljapäew)
18 (Reede)
19 (Laupäew)

12. nädal.

20 (Pühap.)
21 (Esmaspäew)
22 (Teisipäew)
23 (Restnädal)
24 (Neljapäew)
25 (Reede)
26 (Laupäew)

13. nädal.

27 (Pühap.)
28 (Esmaspäew)
29 (Teisipäew)
30 (Restnädal)
31 (Neljapäew)

18. nädal.

- 1 Püh. (Volbrisp.)
 2 Esmasp. 3
 3 Teisp. (Leib. p.)
 4 Restnädal
 5 Neljapäev
 *6 N. Muuj. pärij. s. p.
 7 Laupäev

19. nädal.

- 8 Pühapäev
 *9 Esm. (Nigulap.)
 10 Teispäev ⑤
 11 Restnädal
 12 Neljapäev
 13 Reede
 14 Laupäev

20. nädal.

- 15 Pühap.
 16 Esmaspäev
 17 Teispäev ⑥
 18 Restnädal
 19 Neljapäev
 20 Reede
 21 Laupäev

21. nädal.

- 22 Pühapäev
 23 Esmaspäev
 24 Teispäev ⑦
 25 Restn. (Urbanip.)
 *26 N. Taewamin. p.
 27 Reede
 28 Laupäev

22. nädal.

- 29 Pühapäev
 30 Esmaspäev
 31 Teispäev 3

1	Reede
2	Laupäev
3	Teispäev
4	Esmaspäev
5	23. nädal
6	24. nädal
7	25. nädal
8	26. nädal
9	27. nädal
10	28. nädal
11	29. nädal
12	30. nädal
13	31. nädal
14	1. nädal
15	2. nädal
16	3. nädal
17	4. nädal
18	5. nädal
19	6. nädal
20	7. nädal
21	8. nädal
22	9. nädal
23	10. nädal
24	11. nädal
25	12. nädal
26	13. nädal
27	14. nädal
28	15. nädal
29	16. nädal
30	17. nädal
31	18. nädal

Juuni.

1883.

Tähendus.

- 1 Keisnädal
- 2 Neljapäev
- 3 Reede
- 4 Laupäev

23. nädal.

- *5 Püh. 1. Kelip. p.
- *6 Esm. 2. Kelip. p.
- *7 Teisipäev
- 8 Keisnädal ☉
- 9 Neljapäev
- 10 Reede
- 11 Laupäev

24. nädal.

- *12 P. (Kolmain. J. p.)
- 13 Esmasp.
- 14 Teisipäev
- 15 Keisnädal ☾
- 16 Neljapäev
- 17 Reede
- 18 Laupäev

25. nädal.

- 19 Pühap.
- 20 Esmaspäev
- 21 Teisipäev
- 22 Keisnädal ☾
- 23 Neljapäev
- *24 Reede, Jaani p.
- 25 Laupäev

26. nädal.

- 26 Pühap.
- 27 Esmaspäev
- 28 Teisipäev
- *29 R., Peeter Pauli
- 30 Neljapäev ☿

18. nädal

- 1 Pühap.
- 2 Esmaspäev
- 3 Teisipäev
- 4 Keisnädal
- 5 Neljapäev
- 6 Reede
- 7 Laupäev

19. nädal

- 8 Pühap.
- 9 Esmaspäev
- 10 Teisipäev
- 11 Keisnädal
- 12 Neljapäev
- 13 Reede
- 14 Laupäev

20. nädal

- 15 Pühap.
- 16 Esmaspäev
- 17 Teisipäev
- 18 Keisnädal
- 19 Neljapäev
- 20 Reede
- 21 Laupäev

21. nädal

- 22 Pühap.
- 23 Esmaspäev
- 24 Teisipäev
- 25 Keisnädal
- 26 Neljapäev
- 27 Reede
- 28 Laupäev

22. nädal

- 29 Pühap.
- 30 Esmaspäev
- 31 Teisipäev

Juuli.

1883.

Tähendus.

1 Heede
*2 L., Heina Maar. p.

27. nädal.

3 Pühap.
4 Esmaspäev
5 Teisipäev
6 Keisnädal
7 Neljapäev
8 Heede
9 Laupäev

28. nädal.

10 P. (7 wenna. p.)
11 Esmasp.
12 Teisipäev
13 Keisn. (Maretip.)
14 Neljapäev
15 Heede
16 Laupäev

29. nädal.

17 Pühap.
18 Esmaspäev
19 Teisipäev
20 Keisnädal
21 Neljapäev
*22 R. Keisri pr. n. p.
23 Laupäev

30 nädal.

24 Pühapäev
25 Esm. (Jakobip.)
26 Teisipäev
27 Keisnädal
28 Neljapäev
29 Heede (Olewip.)
30 Laupäev

31. nädal.

31 Pühapäev

1 Heede
2 L., Heina Maar. p.
3 Pühap.
4 Esmaspäev
5 Teisipäev
6 Keisnädal
7 Neljapäev
8 Heede
9 Laupäev

10 P. (7 wenna. p.)
11 Esmasp.
12 Teisipäev
13 Keisn. (Maretip.)
14 Neljapäev
15 Heede
16 Laupäev

17 Pühap.
18 Esmaspäev
19 Teisipäev
20 Keisnädal
21 Neljapäev
22 Heede
23 Laupäev

24 Pühapäev
25 Esm. (Jakobip.)
26 Teisipäev
27 Keisnädal
28 Neljapäev
29 Heede (Olewip.)
30 Laupäev

31 Pühapäev

August.

1883.

Tähendus.

- 1 E. (Peetri w. p.)
- 2 Teisipäew
- 3 Restnädal
- 4 Neljapäew
- 5 Reede
- *6 L. Krist. äras. p. ☉

32. nädal.

- 7 Pühap.
- 8 Esmaspäew
- 9 Teisipäew
- 10 R. (Lauritsa p.)
- 11 Neljapäew
- 12 Reede
- 13 Laupäew ☾

33. nädal.

- 14 Pühapäew
- *15 Esm., Ruffi R. p.
- 16 Teisipäew
- 17 Restnädal
- 18 Neljapäew
- 19 Reede
- 20 Laupäew ●

34. nädal.

- 21 Pühap.
- 22 Esmaspäew
- 23 Teisipäew
- 24 Restn. (Bartlip.)
- 25 Neljapäew
- 26 Reede
- 27 Laupäew

35. nädal.

- 28 Pühap. ☿
- *29 E. (Joan. p.m. p.)
- *30 L. Keisri nime p.
- 31 Restnädal

September.

1883.

Tähendus.

- 1 Neljapäev
- 2 Reede
- 3 Laupäev

36. nädal.

- 4 Pühap. ⑤
- 5 Esmaspäev
- 6 Teisipäev
- 7 Restnädal
- *8 R., Maarja sünd. p.
- 9 Reede
- 10 Laupäev

37. nädal.

- 11 Pühap. ⑥
- 12 Esmaspäev
- 13 Teisipäev
- *14 Restn., + ilend. p.
- 15 Neljapäev
- 16 Reede
- 17 Laupäev

38. nädal.

- 18 Pühap.
- 19 Esmaspäev ⑦
- 20 Teisipäev
- 21 R. (Matteusep.)
- 22 Neljapäev
- 23 Reede
- 24 Laupäev

39. nädal.

- 25 Pühapäev
- *26 Esm., Joan. õp. p. ⑧
- 27 Teisipäev ③
- 28 Restnädal
- 29 Nelj., Mihkli p.
- 30 Reede

*1	L. Maarja lauts. p.
40. nädal.	
*2	P. Lõif. p.
3	Esmašpäew
4	Teisipäew
5	Reiknädal
6	Reiapäew
7	Reede
8	Laupäew
41. nädal.	
9	Pühap.
10	Esmašpäew
11	Teisipäew
12	Reiknädal
13	Reiapäew
14	Reede
15	Laupäew
42. nädal.	
16	Pühap.
17	Esmašpäew
18	Teis. (Luuka 14 p.)
19	Reiknädal
20	Reiapäew
21	Reede
*22	L., Kaasani M. p.
43. nädal.	
*23	P., Luth. õige u. p.
24	Esmašp.
25	Teisipäew
26	Reiknädal
27	Reiapäew
28	R. (Sim. J. u. d. a. s.)
29	Laupäew
44. nädal.	
30	Pühap.
31	Esmašpäew

November. 1883. Tähendus.

- 1 L. (Püh. päev.)
- 2 R. (Singedep.) ☉
- 3 Neljapäev
- 4 Reede
- 5 Laupäev

45. nädal.

- 6 Pühap.
- 7 Esmaspäev
- 8 Teisipäev
- 9 Restnädal ☾
- 10 Neljap., Mardip.
- 11 Reede
- 12 Laupäev

46. nädal.

- 13 Pühapäev
- *14 E., Keisri pr. j. p.
- 15 Teisipäev
- 16 Restnädal
- 17 Neljapäev ☉
- 18 Reede
- 19 Laupäev

47. nädal.

- 20 Pühapäev
- *21 Esm., Maarja p.
- 22 Teisipäev
- 23 Restnädal
- 24 Neljapäev
- 25 R. (Radrip.) ☿
- 26 Laupäev

48. nädal.

- 27 Pühap.
- 28 Esmaspäev
- 29 Teisipäev
- 30 R. (Andrese p.)

1	Keisri p.	1
2	Reede	2
3	Neljapäev	3
4	Laupäev	4
5	Laupäev	5
6	Pühapäev	6
7	Reede	7
8	Neljapäev	8
9	Reede	9
10	Laupäev	10
11	Laupäev	11
12	Pühapäev	12
13	Reede	13
14	Neljapäev	14
15	Reede	15
16	Laupäev	16
17	Laupäev	17
18	Laupäev	18
19	Pühapäev	19
20	Reede	20
21	Neljapäev	21
22	Reede	22
23	Laupäev	23
24	Laupäev	24
25	Laupäev	25
26	Pühapäev	26
27	Reede	27
28	Neljapäev	28
29	Reede	29
30	Laupäev	30
31	Laupäev	31

Detsember.

1883.

Tähenäus.

1	Neljapäev	
2	Reede	☉
3	Laupäev	

49. nädal.

4	Pühap.	
5	Enmaspäev	
* 6	L., Rig. p. Iron. n. p.	
7	Reitnädal	
8	Neljapäev	
9	Reede	☉
10	Laupäev	

50. nädal.

11	Pühap.	
12	Enmaspäev	
13	Teisipäev	
14	Reitnädal	
15	Neljapäev	
16	Reede	
17	Laupäev	●

51. nädal.

18	Pühapäev	
19	Enmaspäev	
20	Teisipäev	
21	Reitn. (Toom. p.)	
22	Neljapäev	
23	Reede	
24	Laupäev	☉

52. nädal.

*25	Püh., 1 Jõulu p.	
*26	Enm., 2 Jõulu p.	
*27	L. (Ew. Joann.)	
28	Reitn., Siüta l. p.	
29	Neljapäev	
30	Reede	
31	Laupäev	☉

1	1
2	2
3	3
4	4
5	5

6	6
7	7
8	8
9	9
10	10
11	11
12	12

13	13
14	14
15	15
16	16
17	17
18	18
19	19

20	20
21	21
22	22
23	23
24	24
25	25
26	26

27	27
28	28
29	29
30	30
31	31

Uuem kirjandus.

"Kus wiga näed laita,
Sääl tule ja aita."

Tähendus lugejale.

Mõne aasta eest rääkisin ma ühe õpetatud mehega meie kirjandusest. See herra oli väga pahane, et meie kirjanikud niisugust keelt kirjutawat, millest Gesslased enam aru ei saawat. Gesslased ei tohtida oma hariduses mitte praegust lörgeste haritud Saksa keelt eeskujuks võtta: nad pidada nii kirjutama, nagu Lutheruse aja Sakslased kirjutasiwad, mida üks Gesti keeli ajaleht iðeste teeb. Selle pääle wastasin mina, et meie noorel kirjandusel sugugi tarwis ei ole kõiki teekäänakuid järele käia, mida Sakslased pikal otsimisel käima pidiwad. Meil on luba ja võimalik kõige paremaid raamatuid, mis nüüdse aja hariduse järjel seisawad, eeskujuks võtta, mis läbi meie palju suuremal sammul edasi jõuda võime, kui see enne mõnel muul rahwal võimalik oli. Ratsuge kõik läbi ning hoitke siis kõige parem omale. Lugeja ärgu seda edewuseks arwaku, kui ma siin ütlen, et see herra selle pääle mitte sõna ei lausunud, mis pärast meie kirjanduse jutt pooleli jäi. Sest ajast ei ole ma niisugust nurisemist mitte juhtunud kuulma, ehk meie kirjandus küll wiimastel aastatel just hääl eeskujudel üliwäga suurel sammul on edasi jõudnud, nii et meie wahest ligemal tulewikul mitte enam nii suurt edasijaamist loota ei wõi, kui meie seda ka kõigest südamest soowime.

Palju noori mehi on meie kirjawara kallale töösse astunud, kus nad kõigest jõust oma suurt kohust täita püüawad. Meie võime täna rõõmuga ütelda: Gesslased teewad oma waimuwara kallal tubliste tööd! See aga

noomib meid, et meie oma uusi kirju suure hoolega läbi vaatame ja terase filmaga selle üle walwame et puudused ja wigadused häduste kõrwa ruumi ei leiaks, et kõlwa-
tud raamatud kõrwale heidetud, kõlblitud aga rahwa
seffa rohkestest laiali laotatud saaksiwad. See on nii-
sama raske kui tähtjas töö.

Kui mina järgmistes ridades seda wäikesel mõõdul
ses uues raamatus teha püüan, siis sünnib see sel
mõttel, et mu kallid kaaswennad minult mitte suurt
jõudu ja rohket osawust, waid hädad tahtmist ja õiget
püüdmist ses rahwalikus asjas otsiksiwad ja mu raskest
ettewõtmist, mis ju edespäi kõigiti täielisemaks wõib
saada, sõbralikult edendada aitaksiwad. Meie kirja-
meestel, kes ilmas kauemine elanud, kellel sügawam
teadus, suurem osawus, laiem filmaring, ei ole seks
wististe mitte aega; muidu oleks see tarwilik töö ju
ammu käpile wõetud. Seepärast loodan ma rahulolekut,
kui ma siin teen, mis mull praegusel ajal wõimalik.
Iga uue raamatu juures tahtsin ma ainult pääasju
nimetada, millest wähest ka küllalt saab, kui tähele
pannakse. — Peaksiwad need läbiraäkimised seda wilja
kandma, mis nad kanda tahawad, siis oleks mu soow
täieste täidetud!

Õeskirjad koolidelle, Saksa ja Eesti (Ladina)
keeli. Kooli walitsuste poolest heaks kii-
detud ja koolidelle soowitud. 12 suure,
musta seinatahwli (poogna) peal walgete
tähtedega ja numritega. Hind 6 rubla.
Tartus, Schnakenburgi trükk.

Need 12 suurt seinatahwelt näitawad meie Ladina
ja Saksa kirjutustähti tähestiku järjes. Musta paberi
pääl on walged tähed nii suureste kirjutatud, et ka
suures koolitoas iga laps neid selgeste näha wõib.
Kui koolmeister seinatahwli pääle kriidiga mitte ilu-
saste ette kirjutada ei oska, siis pruukigu ta oma halwa
kirja asemele neid ilusaid tähti. Kellel aga hää käekiri
on, sellele soowime, et ta vähemad lehed koolitoa sein-
apäle üles paneks, kust lapsed tarwilikul korral õiget

tähewormi näha saada wõiwad. Üks eestkiri peab koolmeistril olema, mille järele ta kirjutab ja aastast aastani kirjutust õpetab. Tähe kaju muutmine on alati õppija käekirja eksitamine, mispärast ses tükkis ettewaatmist tarwis on. Ka on soovida, et igas koolis ühesugused kirjutustähed pruugitawad oleksiwad, mis läbi kirjutuse lugemine ja, mis suurem on, ühest koolist tõisi minejatele lastele kirjutuse õppimine fergitatud saaks. Räägitawate tähtede kujud on ilusad, kui mõned meie juures ka natuke tõistmoodi kirjutatud saawad. Kes neid tabelid tarwitab, saab wististe nende kasu tundma.

Paste armuwald. I. Arwamise A: B: D. (Arwupiir 1 kunni 100.) Kirja pannud J. Kurrik. Tartus. Schnakenburgi trükk. 94 lk. Hind 25 kop.

H. Kallase „Mõistliku rehkendaja“ ilmumiseega on meie koolidesse ses õpetuses uus elu tulnud, on rehendamise-põld nii tubliste haritud saanud, et nüüd mõnigi taim sell wäljal fergeste tärkada ja kaswada wõib, ilma selle pääle waatamata, kas teda just tarwis on. Selle tubli kooliõpetaja ja rehkenduse-meistri „Ülesannete kogu“ wõib niihäste kõikides meie koolides kui ka kodulaste õpetamises wäga häste ja suure kasuga tarwitada, mida ma mitte ainult ei arwa, waid ka ise järele katsumud olen. Kui aga mõni koolmeister oma kehwise wõi mõni tõine jälle oma liias tubliduses mitte nii ei ütle, siis ei ole see mitte hää raamatu süü. Siig tublid koolmeistrid laidawad Kallase „Ülesannete kogu“ seepärast, et jää üllesanded mitte täieste fergemalt rasfemale ei minewat, waid et fergete seas sagedaste mõned rasfed leida olewat. Kuida aga iga kooliõpetuse-seadus ülearu (pedantisch) pidamise läbi läilaks wõib minna, nii on ka „fergelt rasfemale“ minemiseega lugu. Ise asi on Consequenz, ise Consequenzmacheri! Kui noorel rehkendajal wahel mõni ülesanne ette tuleb, mille kallal ta rohkem tööd on, siis ei tee see talle mingisugust kahju; pärast seda tööd sammub ta weel fergemine edasi. Kui mäe otša minnes tee wahel järsk, wahel lausf on, siis on reisijal üsna lõbus ülesse saada, kuna

ühesugune liiust tee teda enam wäsitab. Pääle selle peab üteldud saama, et ühe õpetuswiisi hääbuste wõi habbuste üle kõne najal palju waielda wõib, kuna neid õpetuse ajal sugugi näha ei ole. Õpetuse wiis on tähtjas, õpetaja osawus aga weel palju tähtsam.

Seda aga nimetan ma siin sellepärast, et räägitaw raamat, mis kõige sündsamine ülesannete koguks oleks pidanud nimetatud saama, wististe jaks ilmnund on, et ta kindlas sammus fergemalt raskemale minna tahab, mis tall ka häste korda läinud. Kergel wiisil ja näitlikult saawad armud 1—10ni, siis 1—20ni ja wiimaks 1—100ni igas neljas rehendamises läbi wõetud, kuida seda kõik paremad Sakste kooliraamatud teewad. Kui keegi rehendamise alguses weel enam fergitust soowib, jee wõiks esimelaks arwupiiwiks ainult kuuks esimest arwu, 1—6, wõtta ja siis 1—10, 1—20 j. n. c. Õpetuswiisi kui ka rehendamise märkide ja keele poolest astub kirjani Kallase jälgede sisse ja, et ta ise kooliõpetajale juhatus ei anna, juhatab ta sagedaste rehendamajat „Wõistliku rehendamaja“ õpetuste juurde, mida ainult kuita wõib. Digestkirjutus ja kirjakeel seisawad E. Km. Seltsi põhjusel. Ülesanded on ferged ja kenad ja harjutuskonnad õiges korras. Küla- ja wallakoolid, kes noorte lastega rehendamist hakkawad, wõiwad seda raamatukest wististe palju kasuga pruufida.

Geometria. Rihelkonnakoolidele ja iseõpetuseks wälja annud J. Kapp. Tartus. E. Mattheseni trükk. 1878. Gesti Kirjam. Seltsi toimetused Nr. 17. 104 lk. Hind 50 kop.

Kerged ja lühikesed Geometria õpetused. Rahwakoolide kasuks kirja pannud J. Tilk. Tartus. Schnakenburgi trükk. 1879. 106 lk. Hind 50 f. Gesti Kirjameeste Seltsi toimetused Nr. 24.

Misuguseid õpetusraamatuid, kus lugeja pääleskandse lugemisega midagi kätte ei saa, waid kus ainult

finblal mõtlemisel edasi võib saada, oli meil üsna hädaste tarvis. „Mere-röövlid“ ja sarnased ebaramatud on meie väikest kirjandust küllalt alandanud ja lugejate jüdant weisiseks teinud: niisugune sool, kui geometria õpetus, on selle pääle kõigiti mõnus. See harib keelt ja õppija waimu. Geometria õpetus tõstab inimese mõtlemisewiisi kogu ni tõi se järje pääle, kus ta mitte enam endist wiisi ei juhmitse, waid iga asja finbla tõsiduse waral põhjendada püüab. See õpetus ei ole mitte kerge, aga wäga kena. Palju rasket tööd aga on kirjaniiskudel ses õpetuses olnud, kus nad iga funktiiteluse künnel korral üles kaaluma ja läbi katsuma pidiwad. Neil on aga see töö, kuidas see tõi fiti oodata ei olnud, wäga häste korda läinud, mis üle meie kirjandus rõõmustada wõib. Et need raamatud tõeste tublid waimuharijad on, seda ei wõi keegi salata. Peaksiwad nad õige palju lugejaid, õigemine õppijaid leidma, kes nende kallal oma mõtlemist juhatawad ja finnitawad!

Esimene raamat annab eesotsas õpetajale kaunist juhatusi geometria õpetuse kohta, mis tõi uuema kooliteaduse põhjusel seisab ja wiististe ni mitmele tarwis läheb. Siis tulewad kergemad geometria ja tõi getarwilisemad stereometria õpetused. Juhataja wõi register puudub. — Mendesama asjade üle annab ka tõi ne raamat õpetust. Riita on ses raamatus, et funksiõnad suuremalt trükitud on, mida iga kooliraamatu kohta soowida wõib. Mõlemad raamatad pakuwad hää kogu ülesandeid, mis harjutuseks wäga tarwis lähewad. Keel on mõlemas raamatutes uuema järje pääl, ni et fiin wäikesi puudusi, mis arwalt leida, nimetadagi ei maksa, kui meie ka arwame, et mitmed geometria ütelsused edespidi sündsama wormi leida wõiwad. Tähelepantimise wäärt on, et mõlemad kirjaniiskud õpetust: „Iga kolmnurga winklite summa on 2 täiswinkelt“ ni tõi ndawad, nagu seda matematika põhjusel tõi ndada wõiks, mis aga mitte korda ei lähe. Kooliraamatus aga peab see tõi ndus wiististe ni antud saama, kuidas fiit leiame, kuid üteldud wõiks õppijatele saada, et selle tõi nduse põhjus — ühtlase jooksa joonte winklite suurus, mis ristjoone läbi sünniwad, entemine alguõpetus kui õpetus on. Esimese raamatu õpetamise wiis on rahwakooli

kohta sündsam kui teise. Tõise raamatu paber on parem ja trükk suurem, mida küllalt kiita ei või, milles aga ka esimene raamat tõises trükkis temale järele võib saada.

Kooliõpetajatele soovime, et nad lapsi mitte raamatust seda õpetust õppida ei lasa, vaid koolitunnis õpetustüki läbi seletavad ja siis õpetuse lapsi paberi pääle joonida ja kirjutada lasewad, kus juures õpetaja ise mõlemaid raamatuid suure kasuga tarvitada võib. Selle pääle aga on waadata, et kõne selguse, lüheduse ja kindluse pärast ühele asjale mitte enam kui üksainus nimi ei anta, sest liigsõnad on iga kõne sees ilmaaegjate leiwasööjad, matemahtikas aga üsna inetumad eksitajad. — Meil on hää meel, et üks osaw kooliõpetaja, kes juba kaua aega koolitoas tublit tööd teinud, ja üks tugew teadusmees, kes meie kirjawara ka haritud Prantjuse keelest rikastada võib, selle kauni põllu harimise oma hoolde võtawad. Hääd teed!

Arwuwald. I. Algebra oma algusõpetustega.

Kirja pannud J. Kurrik. Tartus. 1879. Schnakenburgi trükk. Cesti Kirjameeste Seltsi toimetused Nr. 25. 85 lk. Hind 60 kop.

Mis geometria õpetuse kasust mõõdamannes üteldud jai, see maksab ka algebra kohta. Kuida geometria igale arwamisele (mõttele) põhjust nõuab, nii nõuab algebra üleüldist mõtlemist, mõtlemist, mis mitte enam üksiku arwu külgi kõidetud ei ole, nagu rehendamises, waid mis antud piirides iga arwu kohta sünniwad. Seepärast on algebra wäga tubli waimuharija, mispärast meie soovime, et mitte üksi „arwusõbrad“, nagu kirjanik eeskõnes ütleb, waid et kõik hariduse-sõbrad selle kauni raamatu kätte võtaksiwad ja tubliste läbi õpiksiwad. Kes seda teinud, see saab meie ütelust tõeks kinnitama. Kirjanik annab wiies pääühtis „neli rehkendust“ nimeta ja nimega täisarwudega, wastastiste arwudega, tähtedega, kümnendikmurdudega, tähtede murdudega ja lõppeks algebra wõrdlusi, keerbüllesandeid. Need harju-

tusfornad on lühikesel, aga wäga selgel korral rahwa-
 tooli õpetuswiisi nõudmiste järele kokku seatud, nii et
 agar õppija ka ilma juhatajata neist jagu wõib saada.
 Seadused ja juhid on — pääle tähtedega jagamist,
 lk. 25, V — näituste waral sõnadega üteldud, mis
 õppijale suureks fergituseks on. Wõrdluse wiisidest
 on, lk. 68 ja järgmised, ainult kolm antud, mis ka täieste
 läbi saab, kui ka neljas, „Prantsuse wiis“, mõne järz-
 mise tüki juures sündsas oleks. Soowida on, et kunst-
 sõnad ees otjas, kus nad seletatud saawad, suurema
 tähtedega trükitud saaksiwad. Ka oleks õppijal kasulik,
 kui ta iga teerdülesande, pääle arwude, ka tähtedega
 wälja rehkendaks, mis tarwis raamatus tähed puudu-
 wad. Kummagis ja kummagist asemel seisab eksiteel
 kummaski ja kummaski. Paber ja trükk on ilus, hind
 aga wahest natuke suur.

Ka sest kirjast wõime rõõmuga ütelda, et ta meie
 kirjanduses tänuväärt ja tähtjas samm on. Soowigem,
 et kirjaniik meile selt põllult weel tõisi õpetusi tooks!

Weikene looduse õpetus. Eesti alamatele kooli-
 libele kirja pannud Johann Kunder, kooli-
 õpetaja Rakweres, Wirumaal. Tartus.
 Schnakenburgi trükk. 1879. 104 lk. Hind
 36 kop. Eesti Kirjameeste Seltsi toime-
 tused Nr. 22.

See raamat annab igast kolmest loodusriigist näi-
 tuste waral fergel ja lühidal wiisil õpetust, kuidas see
 meie alamatele koolidele sündsas on, kui aga meie
 koolid seda tähtsat õpetust lastele annaksiwad! Raa-
 matu puuduse pärast ei wõi nüüd ükski kool ennaft
 enam wabandada ja sest õpetuseft eemale hoida, mis-
 pärast meie loodame, et meie kooliõpetuse juhatajad
 seda tähele panewad ja loodusõpetuse meie wallakooli-
 desse wastu wõtawad ja seega meie rahwakooli enam
 ja enam kooliks teewad.

Kirjaniik on osawal kombel igast loodusriigist ainult
 kõige tähtsamad õpetused wälja walinud, mida igal

inimesel tarwis teada. Riiduwäärt on, et iga suurema õpetustüki ees tema kawa (disposition) seisab, mis hulga asjade ülewaadet kergitab. Lehekülg 35 oleks parem ja ka asjalikult õigem, kui III b asemel IV. seisaks, mis tõises trükiis kerge parandada on. Rõnemiis on üleüldse lahke ja kerge arusaadaw, kui ka mõnes kohas, nagu iseäranis taimede juures, lugejal häste keeleõppimist on, enne kui ta taimelagude nimedega tuttavaks saab. Need nimed ja sõnad on enamiste kõig osawaste walitub, nii et neist kaugele suurem osa ses õpetuses alatiseks pruukimiseks jääda wõiwad. Rõnemiisi poolest peab aga siin nimetatud saama, et ka lühikeses kõnemiisis (Lapidarstyl) kõne ladusust hoida tuleb. Ka ei ole sugugi ilus, kui haritud keel, mida ometi iga õpetuseraamat rääkima peab, kõneläänakuid tarvitab, millel midagi muud hääduft ei ole, kui ainult see, et nad „rahwasuust“ tulewad. Esimese lehekülje pääl hakkawad neli lauset järgemööda sõnaga „tema“, wiimse lehekülje pääl loeme sõna „pole“ kolm korda järjestikku, mis kergeste tõsiti üteldud wõiks saada. Lehekülg 15 on ühes lauses sõna „elab“ kaks korda, mis wiististe trükiwiga on. Sõna asemel „plagama“ oleks sõna „jooksma“ wähest sündsam. Wäga soowida on, et kõig kooli- raamatud kirjawiisis wõimalikult üht teed käiksiwad. Nimetatatse kirjutatatse j. n. e. peaks juba üleüldse pruugitaw olema. Küsimise wormid, nagu „mida moodi wähja pää on?“ ei ole mitte liita; parem on küsida: „mida moodi on wähja pää?“ Et mõni loom ja taim mitme nimega nimetatud on, kuidas teda ühes ja tõises maanurgas kutsutakse, on häa; soowida aga on, et üks nimi pruugitawaks jääks, mis õpetuse-keelele selgust ja kindlust annab. Hobusest üteldakse, et tema liha põhjamaa rahwas sööwad; aga ka lõunapool, iseäranis juuremais linnades, süüakse palju hobuse liha. Sammas ei lasse ennast mitte „ilma wastupanemata pingi pääle panna ja ära tappa“, kui seda waledat juttu ka enamiste kõig kooliraamatud ajawad. — Bildid, paber ja ja trükk on kõlblikud ning hind odaw. — Need wäikesed puudused, mis, nagu nimetatud sai, tõises trükiis kergeste parandatud wõiwad saada, ei alanda selle raamatu headust milgi kombel. Meie ei wõi ju unustada, et see raamat esimene on, mis looduse õpetusest kooli-

teaduste nõudmiste järele juhatust annab. Kirjanik selle töö kallal wiisliste palju waewa näinud. Lootem, et ta igal pool lahket wastuwõtmiist leiab!

Üleüldine ajalugu. Kolmes jaus koolidelle ning igale teaduse nõudjalle kirja pannud J. Bergmann. Esimene jagu: „Wana aeg.“ Tartus. Schnakenburgi trükk. 1879. Cesti Kirjameeste Seltsitoimetused Nr. 26. 144 lk. Hind 80 kop.

Jällegi üks raamat, mida meie julgeste kõige paremate Sakste kooliraamatute kõrwa panna tohime! Kui iga kooliõpetus nii tubli kirjaniku saaks, nagu ajalool õnn olnud, siis saaksime pea nii kaugele, et suurte kirjanduste omanikud enam üle öla meie kooli-kirjawara pääle waadata ei wõiks. Zga lehekülje päält leiame kirjaniku osawust ajaloo ja keelte tundmises. Zilleriffas kõnes maalib ta meile juure hoole ja asja-armastusega tähtsad sündmused filma ette, nii et meie lugedes mitte üksi palju õppida ei wõi, waid et meie sejt raamatust ka lõbust meele-jahutust leiame. Kõige suuremat meelehädä on meile luuleriffad Greeka lood teinud, mida wäga ladusäl kõnel jutustatakse. Niisugune kõnewiis wõib kooliõppijate kõnewõimu suurel mõõdul harida, mida iga kooliõpetaja pea nägema saab, kes seda raamatut mõistlikult tarwitab. Kaugelt suuremat kasu saadab aga ajalugu seega, et ta inimest inimese elu tundma õpetab ja nõnda ka waimu harib. Eesseisaw raamat on niihäste õpetus- kui õpiräamat. Ta on õpetuse raamat, „et ta — kuida kirjanik eesjõnas ütleb — igale ühele, kes teadust nõuab, olgu koolis ehk kodus, kõit tähtsamad maailmas tõeste sündinud asjad jutustawalt filma ette toob, talle näitab, mis maailma algusest meie päiwini inimese sugu on teinud, näinud, kannatanud, teda õpetab ära tundma, mis hää ja tulus ning mis paha ja kahjulik on.“ Meie lisaksime siia weel juurde, et ta ka õpetusraamatuks ja eeskujuks kooliõpetajale on, kes ladusaste ja lihtsal keelel lastele

ajalugu ette jutustada tahavad. Špiraamat olla on aga tema suurem eesmärk. Sellepärast on ta siin juba trüki läbi kahte jausse jaetud. Suuremate tähtedega trükitud järgud ja paragrahvid esimesele wõi alamalle õppijatekogule vähemate tähtedega neile, kes esimese osa juba tundma õppinud." Sellest esimesest jaost leiame wana-aja loo, s. o. algusest kunni Rooma riigi lõpuni, kuni järgmised jaod, mis alles ilmutata, kesk- ja uuest ajast jutustawad. Wäga kiita on, et kirjaniik lehe ääre pääl jutu siin lühikeste sõnadega ülesse tähendab, et ta jutu järgud nummerte alla paneb ja et ta sagedaste lugejale kätte juhatab, kuigi raamatust räägitawast asjast laiemalt jutustust leida wõib. Raamatu lõpul seisab lühikene ajaarwu-kordus ja täieline nimefiri wõõraste sõnade wäljarääkimise seletuseks. Nimesed on nii kirjutatud, kuida neid esialgu kirjutati, mis õppijatele wahest mõnda takistust teeb, ehk küll wäljarääkimine nime kordwal ükskord tähendatud on. Kui ka kirjutusewiis „kuningalle, nõudjalle“ j. n. e. oma kindla seaduse põhja pääl seisab, siiski ei soowi meie jeda enne kooliraamatusse, kunni see üleüldse pruugitawaks tehtud saanud. Eesti Kirjameeste Selts peab ses asjas võimalikult pea otsuse tegema.

Paber on häa ja trükk selge ning hind paras; suurem trükk wõiks aga veel natuke suurem olla. Meie ootame suure igatsusega järgmisi jagusid.

Saksakeele õppimise raamat koolidele. Deutsches Sprachbuch für den Schulgebrauch. Kirja pannud C. R. Jakobson. Esimene jagu. Tartus. C. Mattieseni trükk. 144 lk. Hind 45 kop. Eesti Kirjameeste Seltsi toimetused Nr. 10.

Gesseeisaw raamat tahab Saksa keele õppimist endisest arutumast olekust parema järje pääle tõsta. Ges-
sõnas, mis Saksa keeli kirjutatud, kaebab kirjaniik õigusega tehwa Saksa keele õpetuse wiisi üle, seletab pikemalt põhjusti ja eesmärksid, mis järele niisugune raamat peab

kirjutatud saama, ja annab Saksa keele õpetajatele mõnda juhatusi ses töös. Kui mina neid põhjusi ja eesmärkisi ka mitte aina õigesti pidada ei või, siis arvan ma ometi, et ka nende järele tubli õpetaja tublit tööd teha võib. Grammatika on niisuguse raamatu koostuseadmise juures wististe kindel ja selge kawa (disposition), mis kirjanikul teeks ees, ning ka keeleteadusel on niisugust kawa õigus nõnda; aga õppijal on ometi tõistsugused tarwitused, mida ses töös ka kawa ei võtta võib, nagu ma seda „Saksa keele õpetajas“ grammatika kõrwal teha olen püüdnud ja weel püüan. Kõiklased kooliõpetajad, kes wahest mõlemaid raamatuid pruugivad, näha saavad, kummat raamatut suurema kasuga tarwitada võib, mispärast siin selle üle pikemat arutust tarwis pole. — Raamat ise langeb wiide õpetuse järku. Esimes õpetuse järgus saavad õppijad Saksa keele trüki- ja ühtlasi ka kirjutustähedega ning nende väljaraakimiseega tuttawaks tehtud, mis edasiõppimist wististe fergitab. Kirjutustähed peatsiwad natuke suuremad olema. Järgmistes õpetuse järkudes saavad kõik sõna- ja lause-jaod kordamööda läbi wõetud, mistarwis sõnu pähäõppimiseks, lauseid ümberpanemiseks, küsimusi koostamiseks ja ülesandeid kirjaliseks tööks antakse. Kui üks sõnajagu nii läbi õpitud, siis on seadused tabeliks kokku seatud, et fergent meeles pidada oleks. Alles siis, kui sellwiisil kõik grammatika ära õpitud, jõuab õppija juttude, seletuste, kirjelduste ja juurde, mis raamatu lisas leida. Ma kardan, et see mitte häa ei ole, kui laps wõõrast keelt õppides nii kaua ainult üksikuid lauseid kuuleb, ja arwan paremaks, et ka wõimalikult pea jutukombel koosseiswaid lauseid tundma õpi, mis tema õppimise himu kaswatab ja grammatika õpetust ka mitte ei keela. Keel on selge ja puhas Saksa keel ja trükk kõlbaw. Meie loodame, et ka see raamat meie koolidesse teed leiab ja jään õpetajatele kui ka õppijatele omalt kohalt fergitust toob.

Saksa keele õpetaja Gesti koolilastele. I. kooli-aasta. Kokku pannud ja välja annud **M. Grenzstein.** Tartus. Schnakenburgi trüff. 1877. 104 lk. Hind 50 kop. Gesti Kirjameeste Seltsi toimetused Nr. 20.

— — — **Sellesama raamatu II. kooli-aasta.** 1878. 136 lk. S. 50 f. E. Km. S. t. Nr. 20.

— — — **III. kooli-aasta.** 1879. Hind 50 kop. E. Km. S. t. Nr. 20.

Selle raamatu kokkuseadmises ei ole mitte üksi grammatika, vaid ühtlasi ka Saksa keele õppija tarvitus kawaks olnud. Kui häste niisugune kawa wõõra keele õppimise raamatu kohta kõlbab ja kui häste räägitaw raamat sellesama järele toimetatud, kas nimelt mitte liig wähe harjutusi grammatika kohta antud ei ole, wõi kas sõnade-kogu lugemise-tükkide tarwis paras on, seda saab kõige paremine koolides näha, kus sellest raamatust õpitakse. I. ja II. kooli-aasta on lugejal wähest juba tuttav, III. on esimestest seega natuke tõistmoodu, et temast Gesti keeli harjutusetükid ja grammatika välja jäi, mis järgmises kooli-aastas kokku seatud saab. Temas saab laps „ümbrus“ kahes kinni kolmes ringis läbi räägitud, nii et õppija oma mõtteid ses keeles tarwitust mööda ütelda wõib. Peaks mõni auustatud ammetiwend oma soowimisi selle raamatu edespidise muutmise kohta teada andma, siis oleksin ma talle wäga tänulik.

Wene keele grammatika. Eõnaõpetus. Kirja pannud **E. H. Niggol,** koolmeister ülemas linnakoolis Tartus. Tartus. 1878. Mattiesen trüff. Gesti Kirjameeste Seltsi toimetused Nr. 2b. 114 lk. Hind 40 kop.

Wene keele õppimise nõuaks ja kergituseks on see grammatika kokku seatud. Kui kirjanik „hää ja tulusa“ arwab olewat, kui kõige tarwilikumad keele seadused lühidalt selge sõnaga tarwilikkude näitustega ühes išeäralises raamatus õppijal kae-pärast on, išeäranis

jellel õppijal, kes, Wene keele õppimise raamatu tõisest jaost läbi on ja kolmandamas jaos lugemise tükkide kallal paha õpitud grammatikat kordab ja veel täiendab nõnda kaugele kui mõistus ja jõud ulatavad," mis ju väga õige on, siis ei taha ta seega grammatikat mitte ülemaks keele õppimise eesmärgiks teha, mis pöörane oleks, waid ta ütleb selge sõnaga, et wõõra keele grammatika õppimisega väga ettevaatlik peab oldama, et mitte grammatika, waid grammatika abil õpitud keel päässi ja ette seatud märk on. "See ei tähenda midagi, kui mõnel grammatika hakatusest otsani pääs on, aga ometigi seda materjali elawalt, see on keele sees, pruukida ei mõista." Näagitaw raamat on tõistele kooliraamatutele seega eeskujuks, et ta kunstütelusi mitte wõõrast keelest ei laina, mis küll raamatukirjutajal väga kerge, õppijal aga väga raske, waid et ta neid meie oma keele sõnakogust wälja otsinud wõi kaswatanud. Igamees, kes uuema kooli kaewust kord wett rüüpanud, nõuab järeleandmata, et lapsed ilma aru saamata (mõistmata) mitte tähte ega täppi ei tohi õppida. Kunstisõnade juures on nad aga üsna rahul, kui õppijatele keele- ja meele-murdjad sõnad, nagu Plusquamperfektum ette pannakse. Kes meie keele harimist soowib, see argu soowigu ühtlasi tema solkimist! Raamatu siju enese üle mis kõige tublimate Wene keele grammatikate järele meie Eesti keele kohta suure osawusega kofku seatud, ei ole siin muud ühtegi ütelda, kui soowida, et õppijad teda kõigiti omaks teha püüaksiwad. See grammatika saab meie koolides wististe niisama suure rõõmuga wasta wõetud, nagu ta wäljaandja "Wene keele õppimise raamat." Meie tohime küll mitmete nimel soowida, et kirjanik meile veel enam niisuguseid raamatuid muretseks, mille seest õppija Wene keele wõimalikult täieste kätte wõib saada.

Kooli laulmise raamat. Kuues jaos kirja pannud A. Grenzstein. Tartus. Schnakenburgi trükk. 1878. 170 lk. Hind 82 kop. Eesti Kirjameeste Seltsi toimetused Nr. 15.

Selle raamatusega püüdsin ma laulmist meie koolides natukene ühijema korra päale tõsta. Et ta

Jell raamatul omad puudused küljes on, ei ole mull tundmata, ma arivan aga, et meie koolid mõni aeg jellkombel laulmist peawad õpetama, ennegu üht suuremat sammu edasi astuda võime. Juba tõises trükkis, kui see kord peaks tarwis tulema, loodan mõnda muutmist ette võtta võimat, mille üle omal ajal rääkida võib. Siin aga tahan koolmeistritele meelde tuletada, et nad lastekasvatuse nõudmise järele neljahäällega laulust enam ja enam lahkuksivad ja ühe- ning kahehäälelise laulule ruumi teeksiwad, nagu see täna igal pool, kus koolid kõrgemas hariduse järjes seisawad, pruugiks saanud. Ja mis kauase mõtlemise ja sajatordse katsete läbi tõblilik leitud, sääl võime meie julgeste järele astuda.

Turnimise raamat. Kirja pannud J. Kurrit. I. Tartus. Schnakenburgi trükk. 1879. Cesti Kirjameeste Seltsi toimetuste Nr. 13. 66 lk. Hind 36 kop.

Terwes kehas terve waim,
See on kasvatuse aim.

„Gesseisaw turnimise raamat“ — ütleb kirjaniit eestlõnes — on kõige päält koolmeistritele kirjutatud. Kui turnimine meie koolides õpetusasjaks peab saama, siis peawad koolmeistrid turnimist õpetada mõisima, ja seda õppigu nad turnimise raamatust. Tõiseks peawad kihelkonna-koolipoisid turnimise raamatuga tuttawaks saama. Sest kui rahwas ihulikku kasvatamist üheks tähtjaks kasvatamise ette seatud märgiks peab pidama hakkama, siis peab rahwa seas mehi olema, kes selle asjaga põhjani tuttawad. Meestele, kes koolmeistri ammeti pääle ette walmistawad, on ka turnimiseramatut waja, sest eßami eeskirjas nõutakse turnimist. Üleüldine wäeteenistus edendab meie maal Wene keele õppimist. Aga ka turnimist peab ta sellsamal mõõdul edendama; sest kõit utsitamine wõi lamandamine on aina turnimine. Sellepärast on soowimise wäärt ja loota, et meie maa noored mehed kofku heidaksiwad turnimist õppima. Meil on ju palju laulu- ja mängu-seltsisid. Meie maal peab aga ka palju turnijate-seltsisid ilmsile

tulema, nii kui neid mitmes muis maades juba ammugi olemas. Viimaks peaksiwad kõik lastewanemad järele uurima ja aru püüdma saada, et turnimine nende lastele tulustaks ja tarwilisels õpetusels ja harjutusels on." Siia ei ole meil muud ühtegi juurde lisada, kui — saagu need tähtsad sõnad furnult paberilt elawaks teoks meie kallil isamaal! Ja selleks wõiwad nad saada, kus meil nüüd tarwiline juhatus käes on. Esi- meses jaos annab kirjanik üleüldist õpetust turnimise kohta, kus ta esiti turnimisele meie koolidesse teed awab ja siis turnimise õpetajat sellele tööle juhatab. Tõine jagu õpetab 12nes tüüis sõna, näituste ja piltide waral turnimist ennast, mida edespidi tahes järgmises raamatus edasi teha lubatakse. Kõige suurem töö on kirjanikul selle uue õpetusraamatu kallal wististe turnimise kunstitelustega olnud, mis kogu uuelts pidiwad walitud ja sünnitatud saama. Meie suureks rõõmuks on aga see raske töö häste korda läinud. Sõnad, kui arendus, rent, rind, rong, seis, laht, rentkord j. n. e. on Eesti sõnad ja tähendawad turni-harjutust ilma suure seletuseta wäga häste. Sõna asemel „marsjima“ ja „marsj!“ oleks wististe mõni kohane meie keele sõna leida wõibud. Harjutused ise on kõige kergemad ja tarwilisemad, ilma milleta mitte rasemate kallale minna ei wõi. Lõpetuses on tarwilitumad turnisõnad Wene keelde ümber pandud, et tarwilisel korral antud harjutusi ka Wene keeli juhatusel teha wõib. Paber ja trükk on süüta, muud kui soowida on, et kunstisõnad eestotja suure tähtedega trükitud saaksiwad.

Kui meie ka kindlaste arwame, et kooliõpetajadessest tublist raamatust paljugi õppida wõiwad, siis peame ometi wäga soowima, et meie kooliõpetajad suu- sõnaga ja ettenäitjat turniõpetust saaksiwad, kus neile ses raamatus antud harjutused ette näidatakse ja neid seda õigeste järele teha lastakse. See oleks nüüd järgmine eesmärk, mille poole sõudma peaksiwe, mida ju ka kirjanik soowib. Nii suurt asja, kui rahwa kooli, peaks suurel mõõdul tõstetama, kui ta tõusema peab. Turnimine on enam, kui üks pääõpetus: tema hooles, üksi tema hooles on inimese keha-harimine, kuna waimu- harimise eest palju õpetust mureksewad. Meie lõpetame kirjaniku sõnadega: „Saagu turnimine kõikides kooli-“

tonna- ja wallakoolides aset leidma! Tõusku kõit
 Eesti rahwakoolid pea kõrgema järje pääle ja
 muutku endid kohtadeks, kus koolilapsed wai-
 mu ja ihu poolest loomulikult ja igapidi hari-
 dust wõiksiwad saada!"

Eesti laste Kirjafogu. Toimetanud ja kirja
 pannud Paul Undrih. I. anne. Tartus.
 1877. Laakmanni trükk. E. Km. S. t. Nr.
 19a. 76 lk. Hind 20 kop.

Eesti laste Kirjafogu. II. anne. Paul Undrih
 Tartus, 1879. Laakmanni trükk. E. Km.
 S. t. Nr. 19b. 127 lk. Hind 30 kop.

Siin ei ole selle üle tarwis rääkida, et meil nii-
 jugust laste kirjafogu hädaste tarwis on ja et ta lastele
 mitte üksi üliwäga lõbus ajawiide ei ole, waid et lapsed
 temast ka rohket ja hääd õpetust saada wõiwad. I. andes
 pakub kirjanik lastele ladusal jutukombel järgmisi õpe-
 tusi: Mullatükk, õunapuu elulugu, roosilill, lillekene
 metsas kalju koopas, leedripuu põesa ees, wäikeste
 loomakeste mõersil, linnupuuri juures, õhupallong.
 Neis tükkides seletab kirjanik lastele, kuidas looduses
 imelik elu liigub ja kuidas selle elu tähelepanek kaunis
 ja lõbus inimesele on. Et niisugune seletus noore
 inimese filmi nii mõneski asjas awab, on tõsi, ja et
 noorel inimesel filmade awamist tarwis läheb, on nii-
 sama tõsi. II. ande seest leiame ligi 40 lugemise tükki,
 mida mitmed kirjanikud toimetanud. Pääle mitme
 kena jutu leiame siit ka hää jao laulusid ja ühe wähi-
 kese näitemängu, mida J. Bergmann suure osawusega
 lastele salminud. See ilus mäng teeb lastele wististe
 palju rõõmu. Mõne lugemise tüki arusaamiseks on siin
 küll wanemate juhatus tarwis, kuidas kirjanik ka ise
 ütleb. Et aga wanemad ikka järele peawad waatama,
 mis lapsed loewad, ja loetud tükkide üle nende käest
 otsust peawad nõudma, kus juures lapse mõistusele
 kerge appi tulla on, siis ei ole sest wigas. Agaüks, kes

oma lapsi mitte üksi teha poolest suureks toita ei taha, waid kes ühtlasi ka nende waimu kaswatada püüawad, wõiwad nimetatud kirja seks suure kasuga tarwitada. Kooliõpetajad muretsegu selle raamatu laialilaotamise eest, siis kergitawad nad oma waewa ja rohendamad oma töö wilja. Meie aga rõõmustame, et üks tubli ja osaw kooliõpetaja käsi niisuguse tähtsa ja tänuväärse töö ette wõtnud, milleks meie talle palju õnne soowime.

Lõbusad laulud lastele. Kokku korjanud M. Grenzstein. I Tartus. Schnakenburgi trükk. 1879. 47 lk. Hind 15 kop. G. Km. S. t. Nr. 36.

Keel on inimese sisenise elu kuu, iga seltselise elu põhi inimeste seas, ainus abi, mille najal inimesed oma mõtteid üksteisele teadustawad, mis läbi niihäste wäljast wastu wõetakse kui ka seest wälja jagatakse, ilma milleta iga õpetus wõimata on; ja mis weel enam: ilma keeleta ei wõi keegi inimene selgeste mõtelda, ilma keeleta puudub inimesel kõik waimu selgus ja kindlus. Iga uus aasta toob meile suuremat haridust ja nõuab meie käest suuremat keele tundmist ja osavust. Kuidas aga meie koolides praegu keeleõpetusega lugu, on teatav asi. Et selle tehwa loo paranemist mitte nii pea loota ei ole, siis anname meie koolmeistritele nõuaks, et nad lugemise tundide eest suurt hoolt kannaksiwad ja lapsi sündsaid laulusid pähä õppida laseksiwad, mis tarwis see wäike raamatuke, mille selge trüki ja walge paberi eest trükitoda sõbralikult muretsemud, ilmunud on. Sündsate laste-laulude puuduse pärast on juba tõisel kohal nurinat olnud, mida ka see raamatukene kaotada ei jaks; siiski jaagu temaga hakatus tehtud, ilusamaid ja elusamaid luuletusi tulewiku hoolde jättes. Et mõni nimi ses kirjakeses jagedaste, mõne meelest wähest liig jagedaste ette tuleb, ei ole küll selle raamatu kiituses, tohiks aga ometi meie praegusel laulude rikkusel wabandataw olla. Muidugi teada, et iga laul enne pähäõppimist tarwilikult lastele selgeks tehtud peab saama, et mitte mõistufeta, waid mõistufega õpitud jaaks, mis siis wiististe oma wilja kannab.

Paste Söber. III. jagu 90 pildiga. Kirja pannud E. M. Jakobson. Tartus. Schnakenburgi trüff. 1879. 88 lk. Hind 25 kop.

Mis meie „Pästekirjakogust“ rõõmuga ütelda võisime, ei või meie räägitavast raamatust mitte, ehk küll see raamat palju piltisid toob ja parema paberi päale trükitud on. Tema seest leiame päale 50 lugemisetülki, mis enamiste jutustused ja loomade kirjeldused (Beschreibungen) on. Pea igal tülil on 1, 2—5 kena pilti seletuseks juurde lisatud, mis niisuguse lasteraamatu kohta väga kiiduväärt asjaks nimetada tuleb. Ka ei ole juttude sisu ja keel lastel mitte raske mõista, kui ka paiguti mõned väikesed õigesikirjutuse- ja keelevead ja kõnewormi puudused muidu ladust juttu effitawad. Kirjanik kirjutab näituseks suure tähega Tiiger, Leopard, Palmi puu; mustkass; nad wedawad (=weawad), sulatud (=sulatatud), süia (=süüa), kuinud (=kuiwanud), weike (=väike); ta püüdis kedagi (=midagi) võlida; teie ei ole veel millasgi ehk tina ehk kulla (see on Wenekeele järelle, Gestickeeli: ei tina ega kulla) kopikatest kuulnud, j. n. e., siis: „Esmalt lastem oma anda (?) üks teenitud anne alla“; „Jakobi isa oli juba aasta eest ära surunud, ja ema sõna ta (?) siis ei võtnud igal ajal kuulda, kui tal lust tuli jahi peale minna, (?) teda ikka kuuldas.“ Rangemalle, eneselle j. n. e. asemel oleks küll parem kaugemale, enesele j. n. e. kirjutada, kunni selle üle waielused lõppenud ja üks ehk tõine wiis ainult pruugitawaks tehtud saanud. Raamatu ees otjas on kaks sündsat lastelaulu nelja häälega, mis wahest ka ühe või kahe häälega olekswiwad mõinud olla. Esimese laulu 7. taktis peab bassi hääles es asemel d. tõise laulu 2. taktis sesjamas hääles wiimne noot parem g kui a olema. Ka on soowida, et lausufalmisi, mis lastele pakutakse, hoopis suurema hoolega wälja walitakse. 38. lehekülje pääl näituseks on üks wärs, mis mitte trükimusta wäärt ei ole. See põhjus aga, mis pärast seda raamatut mitte kiita ei või, on see, et pea iga jutu lõpul väga raswast eluõpetust antakse, mis aga sellkombel ilmaški ei mõju. See aeg on mööda, mill lastele ette targutati: „Kui armuline oli ometi Jumal, ei ta jõed just suurte linnade alt lastis mööda joosta!“ „Kui mõistlikult on see ometi seatud, et kassidel just sääl

naha sees haugub on, kus nende filmad seisawad!" j. n. e. Meie ei saa mitte aru, mis kirjaniis lastele soowib, kui ta hirme ja tiigri tapelusest räägib ja lõpetuseks ütleb: „Lapsukesed, jõdige ka teie nõnda oma hinge waentase wastu!" Koguni põlgamisewääriline aga on, kui meile jutustatakse, kuidas pea petuse kombel keegi wõidujooksus sea koerast wiledamaks teeb, ja kui selle jutu lõpul meile piibli salmisid ette pannakse, kus koer wõi siga nimetatud saab, ilma et need salmid kuidagi wiisi oma siju poolest selle mageda jutu kohta sünnitiwad. Sell kombel ei wõi meie püha kirja mitte tühjade juttude sulaseks teha. Usu pühadus saab naeruliseks, kui meie mäe-kiitsest, kasimir-kiitsest ja angora-kiitsest räägime ja lõppeks hüüame: „Oh kui imekspanemise wäärt on kõik Jumala loodus ja Tema ise oma looduse sees! Jse ühe kiitse juures wõime meie tarkust leida!" (Pehefülg 67). Sellkombel wõime küll inimesi üles kaswatada, kes usu ja Jumala üle edewaste lobiseda oskawad, aga selle süda sääl juures ühestki kaunimast tundmisest ei tea. Häädus, usk ja jumalakartus peab lastele ette elatud, mitte ette jutustatud saama. — Lootkem, et meie kirjaniis seda tähele paneb ja edespidi meie lapsi niisama kauni juttudega kui piltidega rohkesti rõõmustab!

Geesti keele healte õpetus ja kirjutuse wiis. Wälja andnud Dr. M. Weske, Tartu uniwersiteedi Geesti keele lektor. Tartus. Schnakenburgi trükk. 1879. 109 lk. Hind 60 kop. Geesti Kirjawara Nr. 1.

Ometi, ometi kord see raamat käes, mida meie nii kaua, nii suure igatsusega ootime! Selle kannatuse järele aga tahame meie kallist wana sõna natuke muuta ja ütelda: Kes kannatada laskis — see on see raamat! — see kaua elagu! Dr. Weske on oma keeleõpetuse materjaali, mille korjamise kallal ta mitu aastat wäsimata tööd teinud, meile ses raamatus sündjas wormis kätte muretsenud ja seega meie keeleõpetusele ning õigesti kirjutusele mõndagi selgust ja kindlust toonud. Selle raamatu järele peab wististe iga kirjamees ära tundma,

et meie õigestikirjutus praeguses mundris mitte enam laua neid nõudmisi täita ei jassa, mis feel oma jõud-
saste edasi tõttawas hariduses tema käest õigusega
nõuab. Rõige rohkem rõõmu teeb meie räägitav raa-
mat seega, et temas üks feele tarkuses õpetatud mees
meie feele hääli nii ära tunneb, kuidas nad tõeste feeses
olemas, ja et ta neid kirjas täieste tähendada püüab,
mille vastu ükski mõistus waislda ei wõi. Seega on
meie õigestikirjutusele kindel põhi pandud, mille pääl ta
tubliste parandatud wõib saada; seega on ta ühtlasi
tee näidatud, kuidas wiisi see tähtjas töö käpile peab
wõetud saama. Kirjanik näitab, missugused hääled
meie feeses elawad, ja annab siis mitu wiisi ette, kuidas
neid hääli kohaselt kirjutada wõiks, ilma et ta mõnda
wiisi tingimata ainalt kõlblikuks kiidaks, mida selle-
pärast wäga kiita tuleb, et nii suurt ja tähtsat rahwa-
asja, kui õigestikirjutus, ilmaäski kaks kolme wahel wal-
mis ei tohi walada, waid et suusõnaga ja iseäranis
kirjateel kumnes külses tema kallal tööd peab tehtud
saama. ennegu teda muudetakse ja pruugitawaks tehakse.
Kui Dr. Weste kirjalõpul selle tarwis kirjanikkude käest
nende arwamisi ja hääkskiitmisi enese kätte saata soowib
ja neid nõuupidamiseks kottu kutsuda lubab, siis on see
õigiti kiiduwäärne; kuid otsused, mis niisuguses kogus
tehakse, ei tohiks enne seitungides awalikult läbirääki-
miseta mitte pruugitud saada. Õidagem oma õigesti-
kirjutuse üle parem kümme aastat nõuu ja parandagem
ta siis võimalikult häste ja täieste, ennegu meie täna
homme paranduse walmis teeme, mis kümme aasta
pärast jälle uueste parandatud peab saama. Uued kirja-
tähed, mis kirjaniku joowi pääle Schnakenburgi trüki-
koda muretsenud, on ilusad, nii et neid film tõiste
tähtede seas hää meelega näeb. Et Dr. Weste pää ja
kaelaga Tallinna murde eest sõdib ja kirjakeelt wõõra
murrafu kõltsudest puhast hoida püüab, on oma põhjus-
mõtte järele wististe õige; siiski on karta, et, kui see
mõte täieste teoks saaks, meie kirjakeele haridus palju
takistusi leiab. Kas Wiru miel, tuoma, süüma ilusa-
mine kõlab kui muude Eesti maakondade meel, toomo,
sööma, näitse ometi natukene kahtlane olemat. Selle üle
on aga raske otsust teha; sest igamehel on see ilus, mis
ta lapsena ema suust kuulis. Nii kiidawad enamiste

lõik Sakslased, kes kirjakeelt räägivad, wiimast kenamaks, kuna lõised, kes näitufeks „a paar guote Joar lebu“ ütlevad, esimest ilusamaks peavad. Mina arvan, et kes tükis wiimne wiis esimesest parem on, sest lõuna- ja lääne-poolsed Eesti-lased ei saa ilmaäki oma meeltmieleks pöörama, kuna Wiru maa rahvas ajajooksul wististe „ie“ asemel „ee“ ic. rääkima hakkab mida meie Saksa-keele häälesündmusest näha wõime. Ja mida enam kirjakeel rahwakeelega ühte läheb, seda parem on ta.

Et Dr. Weeske ses raamatus igameest, kes meile kõlblikku kirjutusewiisi soowib, lahkest palub, oma soowimisi ja arwamisi ses asjas temale teada anda, siis julgen ka mina oma arwamist ses tükis awaldada, mida ma tema kirja najal jün lühidelt teha püüan. (Lugeja wõtku räägitaw raamat kätte.)

§ 8. 1. a, aa aaa kirjutamine on lõigiti kõlbmata, juba sellepärast, et pika hääle kirjutamine kahe tähega ainult puudulikest keele hääle tundmisest wälja laswanud. 2. a. aa aā, ei ole ka mite palju parem, sest et esimene wiga tema jisse jääb ja lõine, pea esimese jarnane = aā, weel juurde tuleb. 3. a, ā, â oleks niihäste lühike kui ka selge kirjutuswiis. Kui üks neist kolmest, siis peaks see wiimne wiis igas raamatus pruugitawaks saama.

§ 14. üü asemel üi kirjutada, kuida teda wäga laialt räägitakse, tohiks sündida, keele ilu ei rikuts see mitte. § 15. Distongide kirjutamine ae, aee, ui uii ic. ei ole kirjas ega keeles ilus, kui ka siin wõi sääl nii räägitakse. Siis peaksime ka nüüd, süböma kirjutama. Kui meie nõnda kirjutaksime, siis saaks ka niisugune inetu rääkimine wististe ülekäte minema, mis mitte üksi meie lahket, ilust keelt riuksuma ja piuksuma ei paneks, waid ka lauluhääle inisema ja pinisema ajaks. Niisugust inetust ei tohi meie kuidagi wiisi edendada, waid peame teda alati häwitama. Eõnas waim peab a niisama piff olen a kui i, siis on ta lõla meie keele kohane ja kaunis. Selle lootusega, et kirjawiis rääkimise häält muuta ei wõida, ärgu meid keegi trööstida ega seda kirjutusewiisi kiita tahtku. Saksa keele kirjutusewiis Alhse, wachsen ic. on mõne üsna haritud inimese rääkimises nii kaugele efsitanud, et ta mitte õigeste Alhse ja wachsen ei ütle, waid lõiste naeruts Alh-se ja

wahh-sen räägib, mida ma mitte kusil maanurgas, waid ühes suures Sakste linnas kuulnud olen. — Seega ei wõi ma § 23 wiisi mitte hääks pidada. Weel vähem oleks see soowida, et meie wäikeses kirjanduses rahwa-raamatud nii ja õpetatud kirjad tõisiti kirjutatud saaksiwad. See wõiks meile õnnistuse asemel õnnetust tuua. § 24 wiis oleks wokaalide kohta, nagu juba nimetatud sai, hää, aga distongidele ei kõlba ta praegu üteldud põhjuse pärast mitte. § 25. g, k, k 2c. on juba pruugitanud ja kõlbaw; ta peaks igas kohas, olgu sõna sees ehk lõpul, läbisti pruugitawaks tehtud saama.

§ 28 on 4: 3, s, ss wististe kõige lühem ja sündsam, sest siis tuleks sõna hakatus, nagu b, d ja g hääle juures, tõise järguga, j. o. s-ga, kirjutada, mis ühine oleks. § 31. ei wõi number 1. all seiswast wiisist juttugi olla; 2. wõiks häda aidata, kui ta ka wokaalide kirjutusega mitte ühte ei lähe, mis ometi soowida on. Rõõu pandud konsonantide kohta soowin ma, et iga hää omalt kohalt täieste oma pikkuses tähendatud saaks. Wõeraid tähti, nagu x, c 2c. et wõi sugugi kiita, sest siis peakime, nagu § 34 näidetud, (faks) marja kirjutama, mis koguni pöörane on. Sest x = ks, misjärele marja = makksa tähendab. Et kokkupandud konsonantide kirjutus suuremal osal üleüldisest konsonantide kirjutusest juhatatud wõib saada, seepärast wõib sest siin seletamata mööda minna.

Suureks, wäga soowitawaks tervuseks ja selguseks aga oleks meie õigestikirjutusele, et wokaalide ja konsonantide pikkused wõi wäljed ühel wiisil tähendatud saaksiwad, millest iseäranis koolidele suur kasu tuleks. Ja see on üsna kergeste wõimalik, ilma et meil praegust kirja palju muuta tarwis oleks, ilma et palju uudist õppida tuleks, kuidas järelejäetaw tabel näitab. Et see kirjutusewiis minu arwates tõeste kerge ja sündsaks on ja et teda wististe ilma segaduse sünnitamata pruugitawaks teha wõib, seepärast palun ma iga Eesti kirjanduse sõpra, seda lähemalt läbi waadata ja tarwilisel kohal meeles pidada. Tabel ise saab lugejale küll ilma näitusteta selge olema.

1. wälde.	2. wälde.	3. wälde.	1. wälde.	2. wälde.	3. wälde.
b	p	pp	a	ā	aa
d	t	tt	e	ē	ee
g	f	ff	i	ī	ii
ð	ð	ðð	o	ō	oo
m	m̄	mm	u	ū	uu
n	n̄	nn	ä	ā	āā
r	r̄	rr	ö	ō	öö
h	h̄	hh	õ	ō	õõ
l	l̄	ll	ü	ū	üü
j	—	—	—	au	au
w	—	—	—	ai	ai
			cc.		

Ruida meie sest tabelist näeme, oleks niil konso-
nantide juures ainult kolme tähte, *z*, kriipsuga *h* ja *l*
tarwis muretseda, kuna joonega *m* ja *n* juba selliviisil
pruugitawad olnud ja joonega *r* nende sarnane on,
mida mitte wäiteseks asjaks pidada ei wõi. Joonega
wokaalid, *a*, *e* j. n. e., ei ole ka mitte koguni tundu-
mata ega raskest ära õppida. Rahefordsed wokaalid:

aa, ee j. n. e., on muudugi juba pruugitawad; nad oleksiwad paljast 3. wälte tarwis finnitada. Distongide pikem wälde saaks akademikuse Dr. Wiedemanni soowi järele ka kergeste ja wäga sündsahte tähendatud, nii et suuremat takistust õieti kuskil leida ei oleks, kui kirjamehed seda wiisi pruugiks wõtta tahaksiwad. Ma palun räägitawa raamatu wälja-andjat õige südamest, et ta waewaks wõtaks ja selle mõtte üle omalt poolt otjust teeks. Tema suur asjaarmastus ja lõbralik olek annab mulle julgust see palwele ja lootust palwe täitmisele.

Rõnes seiswa raamatu kohta on lõppeks weel ütelda, et ta Labina tähtedega hää haberi pääle trükitud ja kõwaste poogitud on, mispärast ta hind mitte kallis ei ole. Selle raamatuga asutab ja alustab Dr. Weske uut raamatukogu, nimega „Eesti kirjawara“, nagu Eesti Kirjameeste Selts oma „Toimetustes“ seda juba mõnda aastat teeb. „Eesti kirjawaral“ saawad wiististe need-samad püüdmised olema, mis Kirjameeste „Toimetustelgi“ on.

Peaks ta aga meie „Toimetustest“ kuidagi wiisi, minu pärast ka ainult õiges kirjutuses, tõist teed käima, siis oleks see wäga kahetsmise, üsna põlastamise wäärt, sest et see lahutus meie kirjandusele arwamata suurt wiletsust tooks, mis meie Ungarlastest õppida wõime. Meie soowime Dr. Weskele ses suures ja üliwäga tähtsas töös wõimata jõudu ja palju ettewaatamist, et meie õiges kirjutus pea õige rööbaste sisse juhatatud saaks ja et ta lubatud, „Eesti keele grammatika“ warsti ilmuks!

Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat 1878. Ruues aastakäik. Wastutaja redaktor Dr. M. Weske. Tartus. Trükitud Schnakenburgi kirjadega. 1878. 90 lk. Hind 30 kop.

Kui ses aastaraamatus ka mitte üht seletust wõi isearalikt õpetust koolitamise üle ei ole, nagu mitmes lõises aastakäigis, siis on ta siis ometi nii tähelepanemise wäärt, et iga edasipüüdja kooliõpetaja temaga wiististe tuttawaks tahab saada. Kuna mõne lõise raa-

matu kallal enamiste ifka üksainus julg töös, leiame meie siit mitme kirjaniku nime, kes meile siin nagu paremat palusest pakuvad, mis nad tõiste suuremate tööde kõrval siia paigale panewad. — Esimeses tükis wõrdleb (sarnastab) Jaan Bergmann meie kangelast Kalewipoega Greeka kangelase Heraklesega tuttawal osawal, labusal keelel, mis üliwäga lõbus lugeba on. Meie rõõmustame, et üks osaw Eesti keele mees ka nii tubli Greeka keele tundja on, mis meie edespäijse kirjanduse kohta mitte ilma lootuseta ei tohiks olla. Wäga peame soovima, et kirjanik räägitawa kirjatüki Saksa keelde tõlgiks ja mõnes suuremas Saksa ajalehes trükkida laseks, mida siis nii mitmed hää meelega loeksivad, misläbi Eesti rahwaluuletuse kuulsus laiemale laguneks. Eesti lastele aga hüüame kirjanikuga kümnel pafunalt: „Oppige Kalewipoega ja ta elu lähemalt tundma, sest oleme meie Kalewipoja eluga tutwad, siis oleme meie ka oma efiwanemate eluga tutwad, ja oleme meie oma efiwanemate elust õiguse teel aru saanud, siis mõistame meie oma isamaast ning rahwast olewifult õiget lugu pidada ja teda auustada ning armastada, nagu tõiste isamaa poegade kohus on!“

Tõijes tükis teeb J. Tülik „Inimese sugu edene-misest ja teaduse kaswamisest“ laiemalt seletust, mis üle ta mullu Eesti Kirjameeste Seltsis kõneles. Kõneleja näitab meile, kuidas wanast teadus lapsenähetega mitte üksi kinni seotud, waid ka kinni katetud oli, kuidas ta suure waimuga meeste läbi wägewaste tõstetud sai, kuidas mõistus teadust ja teadus mõistust ebasi aitas. Näitusteks wõtab ta matematikast ja tähetundmisest mõne raske tüki, mille waral ta näitab, kuidas matematika seaduste ülesleidmise läbi „üle Europa maa uus walguis ärkas“ ja wanad arwamised tühjaks jäiwad. Kes rehendamisega sõbrustawad, leiawad siit mõne hää seletuse. Kui kirjanik lõppeks ütleb „et inimese sugu edenemine ja tema teaduse kaswamine . . . mitte lauljate läbi pole sündinud“, siis ei wõi ega ta ha ta wiististe ka mitte luuletuste suurt waimuharimise wäge salata ega kõrvalle heita. Meie soovime, et lugeja seda tükki mitte ainult läbi ei loeks, waid tubliste läbi mõtleks ja läbi rehendas!“

Järgmises tükis annab Dr. Weske oma keele uurimise-reisi üle Tallinna maal aru, mis ühes uues kirjutusewiisits trükitud on. Niisugune keele uurimine nõuab wasturääkimata palju hoolt ja wäsimata meelt ja on meie keele-tundmises tõeste tähtjas materjal ja tänuvääriline töö. Ise asi aga on uuritud murrakute kirjakeeleks wõtmine. Mina olen meie keele-teaduse laien-daja wastu tema raske töö eest südamest tänulik; aga ma ei usu mitte, et meie õigel teel oleme, kui meie oma praegust kirjakeelt wanemate keele-wormidega uueste ümber ehitame. Parandada tohime, aga mitte ümber ehitada. Ehk küll wanemate murrakute wormid mõnes tükis seaduslikemad on, siiski ei wõi meie uute waimu ja wõimu nende eest mitte nurka lükata. Kui mõni tark wõi rumal meie keelt tõisiti harima hakkaks ja pääseaduseks teeks, et kõige uuemad keele-murrakud ja kõnekäänud ja sõnad alati wanemate asemele astuda tohiwad, siis oleks temal jaks nii mõnigi õigus. Et aga Eesti kirjakeelel parandusi weel küllalt tarwis on, seda ei wõi keegi salata. Harigem oma kirjakeelt nii-häste Tartu kui Tallinna murrakuga, niihäste wanade kui ka uute wormide, sõnade ja kõnekäänudega ühisel meelel, siis saab ta warsti uue hariduse järjele jõudma!

Neljandamas tükis annab Jaan Bergmann luuletuskunsti üle teaduslikku seletust, mis ta järg-mistes aastaraamatutes wist edasi ajab. Meie ei tahtle mitte, et see seletus meie luuletajatele suurt kasu toob. Kui need aga seda tubliste kätte õppiksiwad ja omas töös tähele paneksiwad, siis jääks wististe mõni wilets wärsj ilmale sündimata, mille üle ainult rõõmustada wõib. Pääasjades oleme meie kirjanikuga ühes mõttes, kuid mõned wäikesed, kõrwalised asjakesed wõiksiwad wähest õisiti olla. Eesti luuletuskunst saaks minu arwates trochäusega (jooksi) ja daktylusiga (jõrmiline) üsna täieste läbi, kuna jambus (wiskaja) ü h e ning anapästus (wastik) kahe kerge eesjärguga trochäus oleks, ja spondeus (aste) meie keele kohta pea tõlmata on. Et „sarnast riimi“ tarwitatud on, seda näeme meie lauludest, et luuletajad teda aga „puhtaks riimiks“ pidanud, seda on wäga raske uskuda. Ka ei tohiks wähest mitte ütelda, et „riim mitte Eesti luulde oma ep ole“, sest riimi ei leia meie mitte üksi Eesti wana

šonades, waid ka sagedaste wanus rahwauludes ja Kalewipojas, kus ta aga sagedaste rea keelkaigas seisab. Wäga on soowida, et kirjanik ses õpetuses mitte wõõraid waid oma keelest sünnitatud kunstõnu pruugiks ja seeläbi seda õpetust kergitaks, nagu tall see juba suurel määral korda läinud. Ka see on alles uus ja meie kirjandusele väga tähtjas õpetus. Peakse kirjanik ta õnnelikult pea otsani walmis tegema! —

Kirjanik ei saa wist mitte pahaks panema, kui ma kui kriitikus tema elawa kõnewiisi üle siin midagi ütlema pean, mis üle wahest mitmed tõsiti mõtlewad. Mina ei wõi paljut alliterationi (lelletuse) pruukimist õpetlikus seletuses, kus meie mitte luule waid mõistuse uffe pääle peame koputama, sugugi hääks kiita. Wõib olla, et see minu nõdrus on, aga ma tunnistan ilma häbenemata, et mull iluste lalletatud kõnest väga raske on mõtteid kätte saada. Kenad lalletused kõlawad kui kaunis muusika mu kõrwas, ma loen terve lehekülje ära ja olen rõõmus selle laulusarnase jutu juures, aga kui ma siis mõtete järele pärima hakkam, siis pean uueste otsast pääle hakkama, kus juures mull aga esimene õnnetus iga sammul pääl juhtuda ahwardab. Et lalletus enamiste luule tarwis loodud, siis tuleb ka väga kergeste, et meel pahaseks saab, niipea kui mõned lalletused wägisi, nagu karwupidi kokku liistud on. Räägitaw kirjanik ei lalleta küll mitte uisapäisa, waid tema lalletatud sõnad tähendawad enamiste ifka häste soowitud asja, kui ka sagedaste selle juures kaua järelemõtlemist tarwis läheb; aga ma mäletan kuskil lugenud olevat, kus keegi nüüsgust kõnemuusikat järele teha püüab ja selle juures mõtted kõrwale jätab, mis siis üsna pärdik lugeda on. Mina arwan ses tükis järgmise mõtte eeskirjaks: kui keegi õpetada tahab, siis rääkigu ta wõimalikult selgeste ja kindlaste, mitte luule tiiwul kenaste, waid mõistuse najal lihtsalt. Tahab keegi jälle meie südant harida, siis aratagu ta luulerikka sõnadega meie luulesse kaunid kujusid, mis meid hää poole juhiwad ja pahast kaugele saadawad. — Et ma seda siin kohal tähendan, see ei pea milgi kombel räägitawat õpetust luuletuskunsti üle, mis ju sügawaste läbi mõeldud ja hoolega kirja pandud, alandama wõi puuduliseks tunnistama. Soowimise wäärt on, et kirjanik selle õpetuse otsani aastaraamatus

edasi ajaks ja pärast rohke näitustega iseäraliseks raamatuks trükkis. Sell teel saaksiwad meie uuemad salmikud tõeste parema järje pääle tõstetud.

Selle järele seisab Jakob Rõrw'e kõne „Meie esiwanemate wee-usust ja wee-jumalaist“, mida ta 1878 Eesti Kirjameeste Seltsis pidanud. Dr. Castrén'i kirjade järele näibetaks meile siin, mis meie maal siis usuti, kui ristiusku siin veel olemas ei olnud. Ka sell ajal otsisid inimesed ülemaid waimusid, aga weest ja maast, arult ja aasalt, kus nad mingisugust elu märkasid. See tähtjas kõne annab neist arwamistest ja uskumistest laiemalt arutust, mispärast meie teda igale mõtlejale lugemiseks soowime.

Nende õpetustükkide järele, mis ühe A. Piirikiwi luuletatud lauluga „Wõõrsil“ lõpewad, annawad „Eesti Kirjameeste Seltsi protokollid“ selle seltsi tööst otjust. Need protokollid on iseäranis sellepärast tähtsad, et neis iga kõne sisu, mis Seltsis peetud, lühidelt ja täieste üles pandud on. Raamatu lõpul seisab Seltsi kassa aruanne ja Seltsi liikmete nimekiri. Meil on kõigiti asja seda kaunist raamatut igale mehele lugemiseks ja paiguti õppimiseks soowida. On ta ometi kirjameeste kiri.

Laste karistus. Üks õpetlik kõne koolmeistritele ja lastewanematele, pidanud Wändras, Pärnu põllumeeste seltsis 19. Webruaril 1878. J. Lüdimois, kooliõpetaja Wändras. 20 lehekülge, hind 12 kop. Tartus, Schnakenburgi trükk. 1879.

See raamatukene jutustab laste-karistusest, mitte ühtlasi ka laste palgast, nagu Kallas seba ühes Kirjameeste Seltsi aasta-raamatus teeb. Kooliseaduse põhjusel paneb kirjaniit meile lastekaristuse enamiste ladujas kõnes filmade ette ja püüab kooliõpetajaid ja lastewanemaid ses tükkis järele mõtleva äratada, mis wäga kiiduwärt on. Siig musta wärwiga maalib ta meile aga praegustest karistustest mõne pildi, nagu lehekülg 6, 7 ja veel mujal. Niisugune toorus, mis läilais

tegudes ja inetumais sõimujõnades ennast avaldab, jäägu parem kirja panemata; sest mõistlikumatele on niisugused laulud jäledad lugeda ja mõistmatate meeleparandamine kirjateel on kahtlane. Üleüldse armastab kirjanik räägitavat asja võimalikult juureks, imeliseks teha, mida sõnadest näha võime, nagu „Ülekohus on pörgust tõusnud, kus jarvilised teda madude ja ülekohtuste inimeste luudest (luist) valmistawad.“ „Tõine (laps) pidi juba wara tuule ja tormidega elu merel wõitlema.“ Kui kirjanik mitte asjata mõtete juurest alliteratsiooni kõla järele ei jookse, mis üsna kiita on, siis on jeda enam kahetseda, et niisugune õnnetus ka temal sündinud, kui ta ütleb: „... nii et nemad (wanemad) oma last kahklemisest katšiwad, taplemisest toitšiwad ja jagelemisest jootšiwad“. Lehekülg 9, tõine rida on minuti asemel küll sekund lugeda. Grammatika ja õigestikirjutuse poolest seisab raamat uuema nõudmise põhjusel; ainult mõned väikesed eksitused oleksiwad parandada, nagu: ilusad (ilust wõi ilusat) mängu, . . . arwab olewad (olewat), enda „ennast“ asemel, ma mõtlin (mõtlesin), lähab (läheb), nimetatse jalus (jaluseks), . . . lasab lapsel (last) oodata, löögide (lööfide), ma jätaks (jätafsin), warsfi, haab ja mõned teised, mis aga õpetliku kirjakeele kasu ei wähenda.

Lugegu lastekaswatajad jeda raamatut ja tehku ta õpetuse järele!

Cesti rahwalaulud. Rahwa suust korjanud ja wälja andnud Dr. M. Weske. Esimene anne. Tartus. Schnakenburgi trükk. 1879. Cesti Kirjawara Nr. 2. 104 lk. Hind 30 kop.

„Cesti wanad rahwalaulud on rahwa suust kadumas, uued astuwad nende asemelle . . . Wana rahwalaulude sees on Cesti rahwa sügaw waim, mõistus, tarkus ja luuletuse imelik osaw kunst ja keele pidu- ja pühapäewa ilu. . . Mitme aastasadade laupa on neid wanu laulusid Cesti rahwas rõemu ja elu äratuseks, kurptuse kustutuseks, mitmesuguse waewa ja valu vähendamiseks laulnud — kas piawad nad nüüd, kus priiuse päike paistma hakanud, uut elujõudu äratab ja ihulikku ja waimu-rikkust kaswatab, kas piawad nad

nüid ära unustatud saama? Ei mitte, ilmaski mitte! Meie noored inimesed, wana Gesti wõsjud, tahame neid uueste wana inimeste käest õppida ja neid laulda, nii et meie kaasikud wastu kajawad, et kõik metsad wastu tõmawad ja kõlawad. . . . Meie tahame neid wana Gestlaste healel ja meelel laulda oma põhjamaa ehale ehteks, oma isamaa wäljade ja wainude iluks ja kalli kodu kaunistuseks, tõsise töö juures ja pidude ja pühade päiwil."

Nii tajandab kirjanik eeskõnes rahwalaulule teed rahwa sekk, kuhu juurde meil siin enam ühtegi ütelda ei ole. Aga weel rohkem, kui niisugune üleüldine kõne, mõjuks wististe rahwalaulude seletamine, mis juures nende ilu ütsikute laulude juures rahwalikult näidatud jaab. Sellepärast soowime meie südamest, et mõni osaw mees selle töö pea käsile wõtaks ja rahwa wõõrdunud sülelapse rahwa rüppe jälle tagasi tooks.

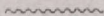
Raamatu esimesest andest leiame 100 ilust rahwalaulu, mis Dr. Weste Wirumaal korjanud ja, kuida sündjas, ka Wiru murraus kirja pannud, nii et see laulude kogu koore ja siisu poolest „Vana kandli“ wend on.

Meie ootame kirjaniku poolt järgmisi andeid suure igatsusega ja tuletame siin kooliõpetajatele nende kohust meelde, et nad seda kaunist rahwa waimuwara wõimalikult rohkestest rahwa sekk laiali laotada aitaksiwad.

Maafera elu ja olu. Spetlik raamat koolile ja kodule. Toimetanud J. Kunder. Tartus. Schnakenburgi trükk. 1878. Hind 32 kop. Gesti Kirjameeste Seltsi Toimetused. Nr. 23.

See raamat jutustab ladusas kõnes maafera kujust, pinnast, koorest ja siisust, tulemägedest ja maawärisemisest, meredest, järwedest, jõgedest, wee woolamisest, koskedest, õhuwoolamisest, soojusest ja ta mõõtmisest, wihma, lumest, magnetist, taimede ja elajate eluasemest ja inimeje sugu jaotamisest. Ehk meie päälkirja järele küll laiemat õpetust, sügawamat seletust tähendatud asjast oodata wõiksime, siiski on see, mis kirjanik pakub, teaduse põhja pääle rajatud ja igale haritud ja hariduse armastajale inimesele tähtjas ja tänuväärt õpetus.

Et raamatu toimetaja mitte wõõra keele lauseid ega sõnu sulasekombel ümber ei tõlgi, waid enamiste wabal teel meie keeles neid mõtteid ütleb, mis ta wõõras keeles leiab, seepärast on ta kõnewiis sile ja ta seletus kerge aru saada, kui ta jutujoon mõnes kohas, nagu lehekülgl 11, natukene abrats läheb. Lugeja wõib aga seda kasuga täiendada, kui ta jääb ja sarnaseil kohtadel nime- tatud asja ise kõrwu seab ja neist üleüldiseid mõtteid wälja otsib. Ühe lugemise-tüki päälkiri: „Inimeje loo- mine ja praegune aeg“ lubab enam, kui tüki enese seest leida on. Kui kirjaniik maaferra sisust rääkides (l. f. 24) ütleb, et inimene palju sügawamasse maa sisse kui kõrgemale maa pääle olewat saanud, siis ei ole see mitte õige; sest mitte ükski tornid ei tõsta inimest maa- pinnalt ülesse, waid ta mäed ja, mis weel palju, palju enam on, õhulaewad, millega werstakaupa ülesse on lennatud. Lehekülgl 11 puudub arw, mis umbes arwatud mere sügawust ülesse annaks. Graadi suurust ei wõi mitte pikkuse mõõduga seletada, kuida sellesama lehekülje pääl teha katsutakse. Digesikirjutuses täib see raamat Gesti Km. Seltsi jälgedes, mida kiita wõib. Soowida aga on, et tarwitatud wõõraste nimede juures nende wälja-rääkimine tähendatud oleks, nagu: Greenwich (= griinidsh), Niagara (= nei-ägärä) 2c. Murchison (= mõrtshisn) on ses raamatus l. f. 22 wististe koge- mata Murichson kirjutatud. Need ja mõned weel wähe- mad puudused aga ei tee selle raamatu kasulikku õpetust mitte kahlasaks, mispärast meie seda hea paberi pääl trükitud kirjakest igamehele lugemiseks ja õppimiseks hää meelega soowime.

Looduse nõuud ja jõuud. Rodule ja toolile kirju- tanud A. Grenzstein. I. anne ja II. anne. Tartus. Schnakenburgi trükk. 1879. I. ja II. 128 lk. Hind iga ande eest 25 kop. Gesti Kirjameeste Seltsi Toimetused Nr. 31.

Raamatutel, mis rahwale lõbusaks ajawiiteks wõi mõnufaks õpetuseks kirjutatud, on üliwäga suur ja

tähtjas ülesanne. Nemad peavad koolis saadud õpetuse piirid laiemaks ja sügavamaks tegema, peavad mõistust teritama ja südant harima, peavad õppimise himu alal hoidma ja teda suuremaks kasvutamaks, peavad üleüldise ühis tähtjas ning rohke rahwa hariduse hallikas olema. Ning seda kõik peavad nad kenaduse põhjusel, ladusal keelel ning lahtel meelel tegema, et nad iseenele lõbudusega omale priitahtlikka lugejaid koguda suudaksivad. Mill mõõdul üks niisugune raamat neid nõudmisi täidab, sell mõõdul saab ta ka rahwale kasu saatma. Kui häste räägitaval raamatul see täitmine korda läinud, jääb asjarundjate ütlema. Mina loodan aga, et ta lugejale ometi mõnda äratust anda võib, mispärast ma teda niisuguste kooli lastele kui kodurahwale lugemiseks paan, koolilastele, et neil raamatu lugemine juba maast madalast armsaks saaks, kodurahwale, et neil raske töö kõrval priitundidel lõbust meelelahutust oleks. — Reis kahes esimeses annis on elajate loodud sunnisti 34 lugemises ning keha- ja lohamuutmistest looduses 24 lugemises mitmesuguste näituste kallal jutustatud. Dieht ja wiljast on seletus tõise anni lõpul alustatud, mis kolmandamas annis lõpetatud saab, ning mis pääle siis ilmast, wiimasadudest j. n. e. seletusi tuleb, mis põlluharijale rahwale tähtjas on. Saame näha, kas niisugust raamatut meie rahwale tarwis on.

Õntsa keisri Aleksandri Esimese elu ja olu. Pidu-
kõne Aleksandri I. 100 aastase sündimise
päewa mälestusepähal 12. Detsembril 1877
Wanemuise saalis Eesti seltside ees pida-
nud Dr. M. Beske, Tartu universiteedi
Eesti keele lektor. Aleksandri I. pildiga.
Tartus. Schnakenburgi trükk. 1878. 39 lk.
Hind 25 kop. Eesti Kirjameeste Seltsi
Toimetuste Nr. 14.

Rõneleja jutustab meile ses ilusa puhta paberi
pääle trükitud pidukõnes mõnufate sõnadega meie suure

keisri elulugu sündimisest surmani, tema hääduft ja helduft, ta waprust ja wagaduft meie filmade ette maalides. Et meie koolid alles weel nii madala ja alatu järje pääl on, kus lastele aja lugudest liig wähe wõi mitte midagi teada ei anta, seepärast on koolmeistrite püha kohus niisuguseid raamatuid, kui räägitawat, neile lugemiseks ja õppimiseks kätte muretseada, et nad noorena niisuguste meeste elulooga tuttawaiks saaksivad, kes meie elu eluks teinud. Meie wõime julguste ütelda, et see kaunis kirjakeene mõnelegi armsaks sõbraks saab.

~~~~~

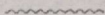
Wõitlemised Plewna linna ümber ja Plewna ärawõtmine. Kirja pannud M. J. Eifen. Ühe kaardi ja (mitme) pildiga. Schnakenburgi trükk. Tartus. 1878. 78 lk. Hind 40 kop.

Wiimne Wene-Türgi sõda ei ole mitte üksi palju werd, waid ka palju tinti ära walanud. Werewalamine on lõpnud ja kaob enam ja enam inimeste meelest, tindiwalamine ja iseäranis walatud tint kestab aga mõne hää aja weel edasi ja jääb jäädawaks mälestuseks järeltulewale sugule. Niisuguste mälestuste kallal on ka Gesti keeles mitmed suured wõi wähema osawuse ning õnnega tööd teinud. Kui meie niisugustest raamatutest siin räägitawa nimetame, siis sünnib see sellepärast, et ta mitmes tüüis tõistest täielisem on. Telegrammid ja wõitlustesõnumed, mida seitungide kirjutajad sõaplatzil suure waimustusega kirja pannud, on kirjanik nii osawaste meie keelde tõlkinud, et nad nagu eestotsa Gesti keeles sünnitatud oleksivad. Üleüldse näitab see kiri, et noor kirjanik Gesti keeli ladustaste jutustada mõistab, mispärast see raamat igale lugejale meelehääb teha wõib. Pääle raamatu enese hääduste peab siin weel iseäranis nimetatud saama, et kirjamees pool osa raamatu sisseetulekust Gesti Kirjameeste Seltsile kingib, mis niisama tänu kui järeletegemisewäärne on. Mitku sellepärast iga kirjamees ja kirjameeste sõber selle hääle raamatule lugejaid muretseada!

Rilplaste imewärklikud, wäga kentsjakad, maas-
 ilmas kuulmata ja tänini veel üleskirju-
 tamata jutud ja teud. Raskuni keelest Maa-
 keele tõlgitud ja meie külade komblikuks
 mõnes tükis ümberfolgitud. Uueste läbi
 waadatud ja parandatud trükk. Wälja
 annud J. M. Kreuhsald. Schnakenburgi
 trükk. Tartus. 1878. 96 lk. Hind 20 kop.

Rilplaste kentsjakad teod on lugejale wististe sifu
 kui ka loore poolest nii tutwad, et meil siin midagi
 selle kohta ütelda ei ole; kuid ainult soowida tahame,
 et igamees niisugust löbust, ilmasüüta nalja rahwa seffa
 laiali laotaks. Meie wäga auustatud kirjanduse-isa
 raamatutest, mis juba endistel aastatel trükitud, saab
 meil siin edespäi laiemalt rääkimist olemas. Peaks
 meile siis õnneks tulema, et mõnest uuest trükist, mis
 see auus ja armas käsi toimetanud, kõnelda wõikime!

Juhan ja Adele ehk armastus ei küsi seisuse
 järele. Wälja annud J. Pärn. Tartus.
 Schnakenburgi trükk. 1879. 55 lk. Hind
 20 kop. Eesti Kirjameeste Seltsi Toime-
 tused Nr. 28.

Gesseiswa jutu sifu on lühidelt järgmine. Juhan, tüki
 päämees, on waeste wanemate laps, kes wäikese linna
 alewis elawad. Et ta wäga terane pois on, wõtab
 kehwa, aga lahke koolmeister Pink teda oma kulu pääle
 enese juurde kooli, kust ta mõne aasta järele kontori
 omaniku Willuri juurde teenistuse läheb ja oma truus-
 buse ning tubliduse läbi Willurile nagu oma lapseliks
 saab, kes teda wiimaks wõõrale maale kauplemist õppima
 saadab. Mitme juhtumise läbi, kus Juhan oma waprust
 näitas, õppis ta kodus lapsena üht mõisniku tütar-
 t, nimega Adele, tundma, nii et nende wahel lapselik
 armastus tõusis, millest nende edespäine eluõnne juht
 kaswis. Ehk küll Adele kooli ajal Juhanist kaugele
 hoiti, siiski ei kustunud tema armastus Juhani vastu,
 mispärast ta juurest soost lugu ei pidanud ja ühe grahwi

poja kosjakäe ära põlgas. Mitme raske õnnetuse läbi kaotas Adele viimaks wara ja wanemad, kus siis Zuhani wõõralt maalt tagasi tuli, temaga abielusse heitis ja õnnelikult elas. — See jisu on jutustuses osawaste kofku seatud ja ilusaste ehitatud, nii et tema lugemine meile kaunist meelejahutust toob. Täsi kofku-seadmise kõhta pean aga iseäranis nimetama, et ll. pää-tükk mitte nii häste kui tõised päätükid juttu sisse ei sünni, et nii suured armuanded koolmeistri lesele mitte üksi liig aruldased, wõimatumad ei ole waid et meie seda ka sugugi õigeks ega mõistlikuks ei pea, kui meie halastuse teel koolmeistrite rasket elu kergitada püüaksime. Rahwa koolmeistrid ei tohi mitte kerjamise-kaupa oma päewalikkude leiba wastu wõtta, nad peawad õiguse, seaduse teel oma töökohast ülespidamist leidma. — Kirjaniku keel on kerge arusaadaw ning ta kõnewiis üleüldse lahke ja ladus, kuidas see niisuguses jutus tõsiti ei tohi olla. Mitmed kohad on suure hoole ja osawusega meie silma ette maalitud, et meil üsna armas lugeda. Rahju aga, et luuletaja kõige õrnemaid filmapiilkusid jämeda, toore sõnadega rikkuda lasseb, nagu Willur seda üsna witsawäärilisel wiisil teeb, kui ta harjaslooma kombel „püherdamiseks“ luba palub, sõnaga „wõtku teid“ noori õnnelikka inimesi nagu ära soowib ja Zuhani se suud annab „et tuba lastub.“ Ütelused, nagu „föögi õng,“ „jala luid purustama,“ „wett kuiwa majapidamise weisiratta pääle,“ „kolla nahka,“ „kibedaste luusse lõitama,“ „See oli pauk Adelele, mis lihasst ja luust kunni üdini läbi lõikas“ j. n. e. ei wõi ka kuidagi wiisi jutu ilu tõsta, küll aga wähen-dada, mispärast neid ja sarnasid wägijõnu ettewaatlikumalt tarwitada oleks. Ka oleks wististe sündsam, kui jutustaja (lk. 18) mitte piipu suhu ei paneks. „Ennast jalutama,“ „ennast rõõmustama,“ „nälja peale halas-tama,“ „poisi nagu ja kehameod tõmbasiwad mind wägewasti tema külgi,“ „tee wedas (= der Weg führte) läbi metsa,“ „kasepuu äärde maha istuma,“ „seljaga waatama,“ „nii sojaste (= so warm) ja ka mu südant oled paisutanud, nii hellaste (= so zart) ja mind haiguse ajal ka tallitastid“ 2c., „Wana isa on oma esimese pojale mõisat kõiges tema suuruses pärandanud ja see jälle oma esimese pojale,“ „wend rõõmulik“ (= Bruder

Fröhlich), etc. ei ole mitte Gesti keeli. „Flu“ asemel ei ole tarwis „ilubus“ ütelda, kuidas aga siit ja mitmest tõisest raamatust leiame. Ka oleks parem, kui kirjanik alati pruugiks võtetud pikema vormi. olivad, käisivad, tarvitatud j. n. e. kirjutaks. — Nende ja mõne sarnase vähema puuduse pärast, mis siin kofku korjatult palju juuremalt silma paistavad kui raamatust ise, on see raamat ometi meie luuletustes auu wäärt töö, millele meie palju lugejaid soowime.

Wana kuub uus paif ehk kümme lühikest kodu-
õpetust. H. Krickmann. Tartus. Schnaken-
burgi trükk. 1879. 28 w. lk. Hind 8 kop.

Ses kirjakeses laidetakse mõnda wana tõlbmata pruuki, nagu näituseks noorte meeste õõsist hulkumist, enese kiitmist, korratumat elu, waletamist ja mõnda muud sarnast põlastawat asja, mida iga mõistlik inimene taotada püüab. Kirjaniku püüdmise ei ole mitte üksi õige waid ka hää, sest ta laidab üht ja tõist halbust, mis ta siit wõi jäält leidnud, awalikult ja sunnib seda maha jätma. Kas tema kiiduwäärt soow aga just niisuguses vormis niisuguse raamatuse läbi täidetud saab, mida meie hää meelega näeksite, on tõine asi. Kui ta jutuwis ka rahwalik, kerge arusaadaw on, siiski ei wõi meie mitte kiita, kui näituseks „jämehaid sõnu“ „parfimata“ sõnadega laidetakse, kui halbu asju kirja-
teel nagu rehkeoodiga surmata tahetakse. Kui see ka tõsi on, et mitmele vähemad hoobid ei mõju, siiski ei tohi meie raamatus, mis ju igamehele kätte wõib juhtuda, niisuguste wägisõnadega wälja astuda. Ehk ma küll meie rahwa keskel üles olen kaswanud, siiski ei ole ma nii jõledaid pruukisid, nagu meile näituseks „surnu walwamise“ juures räägitakse, mitte kuulnud. Wististe sünnib see ainult mõnes maa nurgas wõi nurgakeses, wõi on see lugu, mis weel parem oleks, jule all juurdunud. — Kirjanikul oleks walitud põlbul palju tänuwäärt tööd, kui ta neist wäikestest wigadest eemale hoiaks, wanal wiisil terawaste rahwa elu tähele paneks ja selle, kui ka hakatud wiisil lühidalt, siiski ladusaste kirjutaks.

Usuõpetuse raamat. Lutheruse katekismuse jä-
rele Eesti rahwakoolidele ja rahwale
kirja pannud Paul Lindriß. Esimene pää-
tükk. Tartus. Schnakenburg. 1879. Eesti
Kirjameeste Seltsi Toimetused Nr. 33.
156 lk. Hind 60 kop.

Uuemal ajal on mitmed kooliõpetused osawate kirja-
nikkude töö läbi tubliste haritud ning seega koguni uue,
tasasema, kindlama tee pääle juhutatud. Meie ei eksi
mististe mitte, kui arwame, et seega meie rahwa haridus
märksa jõudsamalt kaswama hakkab. See rõõmsa edene-
mise juures oli meil aga asja karta, et need kooli-
õpetused, mis osawa juhatusel läbi tõrgemale järjele
aidatud saanud, tõisi tähtsaid õpetusi, mis ilma juba-
tuseta wana järjele kaua seisma jäänud, tõrwale lüka-
wad wõi koguni ära warjawad, mis kooliõpetust ühe-
poolseks, wildakaks teeks. See kartus oli iseäranis
usuõpetuse kohta põhjendatud; sest need mehed, kes
usuõpetust sügawamalt tundma õppinud, ei ole meile
tänapäevale veel ühtegi kooliraamatut toimetanud, mis kooli-
nõudmist täidab, kooliõpetajaid on jälle see ettearvamise
raskus sest tööst eemal hoidnud. See kartus pidi veel
kaswama, kui mulle mõne aja eest üks uus usuõpetus
käskkirjas selle tõrjumisega ette pandi, et ta pea trükitud
ja siis meie koolides pruugitawaks tehtud saawat. Et
ta aga tänapäevale õnneks alles ilmunud on, siis ei taha
ma siin munemata muna üle pikemalt arutust teha.
Wahest on ta kirjutaja märkanud, et paljas nimi kedagi
kooliõpetajaks teha ei jõua, ning on oma töö siis enese
auu hoides wagusi kappi paigale pannud. Mängida
ja oma kitsaid mõtteid wõi puudulikka arwamisi katkuda,
ei tohi meie selle tõrjuse põllu pääl mitte! Kui meie
edespidi oma isamaal kaebusi sunnud, külma usu,
kõlbmata elu-kombete, kadunud kasinuse ja puhtuse üle
kuulda ei soowi, siis peame oma noore-rahwa kaswatust
nii seadma, et nende usk mitte mõne kunstliku nõrga
lõnga otsas ei ripu, waid et hääduis ja wagadus,
puhtus ja kasinus nende südamesse jäädawa aseme leiab.
Kes aga, kuidagi mõni koolmeister teoga soowib, usu-
õpetuse elust lahutab, see lahutab ka ühtlasi elu usu-

Õpetusest. Rahwafoolile on usuõpetust (see on seda õpetust, mis usk annab), aga mitte õpetust usu üle (uskust, usu loomusest) tarwis. Esmine soojendab südant, teisil on ainult mõistusega tegemist. Usk (religion) aga ei juurdu mitte uski meie mõistuses, waid kõige päält meie südames ja püüdmises (tahtmises).

Räägitava raamatu ilmumisega on eesnimetatud kartus meist kadunud. Temaga on see üliwäga tähtjas õpetus oma õpetuse-wiisi poolest koguni uue põhjuse pääle rajatud, mida tänini meie koolides liig wähe leida oli. Ladusas, kergeste arusaadawas kõnes toob meile kirjanik siin meie eneste elust, piiblist ja laulu-raamatust suure osawusega kõik see materjali ette, mis esimeses päätlütkis läbi rääkida on. Piiblist wõetud näitused teewad lapsi püha kirjaga tuttawaks ja põhjendawad antud õpetust, elust wõetud näitused teewad neile selgeks, et see õpetus neile nende elu kohta wäga tarwiline on; laulu-salmid aitawad seda õpetust südamele armsaks teha. Sügawamad mõtted saawad koolilikult arutatud, mitte sunnult pähäõppimiseks lastele ette pandud. Kes mõtete arutamist, seda kõige mõnusamat õpetuse-wiisi, tundma ja pruukima tahab õppida, see wõib seda siit paremine kui kellestki teisest meie keeli raamatust leida. Meie ei kiida mitte üleliia, kui ütleme, et see raamat, mis meie rahwale wististe suurt kasu, Eesti Kirjameeste Seltsile ja kirjanikule aga teenitud auu toob, kooli-toas kooli-toale kaswanud on, et la iga lehekülje pääl oma toimetaja õpetamise osawust ja kirjaniku töö-hoost tunnistab, et ta keele poolest puhas ja ladus, sisu poolest kaunis ja lõbus, õpetuswiisi poolest aga eeskujulik on. Iga õpetaja leiab siit enesele kergitust ja juhatusi ning oma õpetusele selgust ja kindlust.

Käsitöö meie koolides.

Kui ma siin mõne sõna meie koolide käsitööst kõnelen ja sell wiisil, kuidas teda praegu ette võtta tahetakse, sugugi tema poolt olla ei või, waid teda meie rahwa harimise kohta talistujeks, seega kahjulikuks pean nimetama, siis kardan ma, et mind mitmed tänamataks nimetama saawad. Sest kus „rahwa hääks“ niipalju priitahtlikka andeid ohwerdatakse, nagu seda räägitawa asja edendamiseks tehtud ja weel tehakse, jääb peaks igamees, kes rahwa hariduse eest seistes julge kätte julgeb võtta, niisuguste annete eest ainult tänama, tänama, et jõuukamad omad rikkad käed lahti teewad ja jõuetumaid aidata tahawad. Ma usun julgeste, et niisuguseid tänuväärilisi kingitusi meie päewil keegi lusikaga andmiseks kulbiga võtmise tarwis ei nimeta, mis ju enam naljakas kui pöörane oleks; aga ma arwan kindlaste ütelda võiwat, et igamees, kes meie koolide seisu tunneb ja neile edenemist soowib ning kes ise ühtlasi niisugusi käsitööd koolis näinud, selle sõpradega ning wastalistega sügawamalt rääkinud, seda tööd meie koolide kohta kõige vähemalt liig waraseks, enneaeegseks õpetuseks nimetab. Siin ei ole mitte sündjas koht selle üle nuriseda, et nimetatud asja edendajad mitte muude haritud rahwaste wiisi uuest ettevõtmisest ajalehtedes ei räägi, mis asjale selgust tooks; wäga tarwis on aga, et koolmeistrid, kellesse räägitaw asi ju kõige enam puutub, mõne juhataja mõitega see kohta tuttawaiks saaksiwad, mida järgmistes ridades lühidelt teha püüan.

Käsitöö sõbrad, kelle sekk ka mina ennaft arwan, ütlewad õigusega, et meie rahwal talwel palju aega on, kus nad mõndagi käsitööd walmistada wõiksiwad, kui nad aga oskaksiwad. Mitmed asjad, mis talu inimesed nüüd kallil raha eest ostawad, wõiksiwad nad ise teha, mispärast neil siis mõnigi kopik kodu jääks. Aga mitte üksi ei jääks raha wälja andmata, käsitööga wõiks ka hääd raha teenida, mis mõnel maal juurel mõõdul sünnib. Kui käsitööd koolis mõistliku juhatuse all õpitakse, siis ei kaswa õppijal mitte üksi rohke, edespidise elu kohta nii wäga tarwiline töö-osalus,

waid ka tema meel saab ilu tundma õpetatud, mis esimese kuu wääriline on. Pääle selle on käsitöö kooliõpetuse wahel kaunis meelejahutuseks; mis aga weel palju suurem asi: töötgemine saaks seeläbi igamehele auusaks asjaks. Rootsi- ja Daanimaal on käsitöö sellepärast kooliõpetuseks tehtud. Wiinis tehakse mitmes koolis juba mitu aastat käsitööd, ja kooliõpetajad teawad jään sellest palju hääd jutustada, mis mu enese nägemise järele tõsi on.

Need ja weel mitmed tõised põhjused jõuawad küllalt tubliste käsitöö eest kosta, nii et mitmed rahwa sõbrad teda suure rõõmuga meie koolidesse wastu wõtaksiwad. Aga meie ei tohi unustada, et käsitööd meie rahwa koolide, külakoolide läbi edendada tahetakse. Ja see on see asi, mis meid mõtlema paneb. Kui pikk on meie kooli aeg? Mis õpitakse meie koolides? Kas ei puudu meie koolidel mitte mõnda õpetust, mis meie muil mail igast rahwakoolist leiame? Ning kas ei pea mitte rahwakooli püha kohus olema, kõige esiti oma päris ülesande eest, see on waimuharimise eest hoolt kanda, ennegu ta tõsi nõudmisi kuulda wõib? Meie kooli aeg on liig lühikene, nii lühikene, et meie temast, kui meie üleüldse oma rahwaharidust paremale järjele tõsta tahame, mitte tundi ära anda ei wõi, olgu see käsi- wõi mis tahes muu töö tarwis, mis mitte otse teel waimuharimine ei ole. Wiini rahwakoolid, kus käsitööd õpitakse, on koguni tõises järjes, nii et meie neid siin sugugi eeskujuks wõtta ei wõi. Sääls käiwad lapsed kahetja aastat otja koolis, kus nad hääde õpetusnõuude abil tublide õpetajate juhatusel kaugele enam õpiwad, kui see meie noortel wallakoolmeistritel iial wõimalik olnud wõi mõnel ajal wõimalikuks saab. Ehk neis koolides küll tubliste turnitakse, siiski ei ole lastel siin linna kohal mingisugust tööd ega tallitust, mille kallal nad oma käte osawust töö pääle harjutaksiwad. See- pärast on töö niisuguse koolile üsna tarwiline kaswatus abi. Ja siia jääb ka õppimisest seki küllalt aega üle. Niisamuti ei küsi rikas linn mitte selle järele, et töö- tuba ja töö-riistad kallist raha maksawad, waid tõik, mis waja arwatakse olewat, saab kohe muretsetud. Meie lapsed aga on ainult lühikese aja koolis ja sell- jamal lühikesel kooli ajal weel pool aega kodus, kus

neil kunagi töö puudust ei ole. Sell lühikesel kooli ajal wõiwad lapsed wäga häste ilma käsitööta õppida, ilma et nad ära tüdineksiwad. Meie kool ise ei nõua oma edenemiseks mitte käsitööd; temale peaks see töö pääle pandud saama, mis juures aga päris kooli-õpetus palju kaotaks ning seega rahwaharidusele kahju saadaks. Koguni nimetamata wõime siin weel need küsimused jätta, kust meie tõblliku käsitöö õpetajaid peame saama, kes tarwilikud töö-majad ja töö-riistad peab ostma, kes selle eest kostma, kui niisuguses töö-majas tööriistad rikutud saawad wõi koguni ära kaowad, ehk kui wäikesed tõblised terawate riistadega oma terwilele kahju teewad. Ma arwan, et niisugused küsimused mitte üksi meie waid ka mitme muu rahwa külakooli ukshed käsitöö eest mõneks ajaks finni panewad.

Rahwakooli töö on rahwa waimuharimine. Alles siis, kui ta seda tööd täieste, kõigiti täieste teha jõuab ja tall weel aega üle jääb, alles siis on tall luba kõrwalisi asju ette wõtta. Kes sellepärast meie rahwast armastab ja temale hääb soowib, see muresegu tubli rahwa waimuharimise eest. See muresegu koolisid, kus koolmeistrid kooliteaduse nõudmiste järele õpetatud saawad, muresegu koolmeistrite ülespidamise eest, muresegu kooli aja pikendamise ja kooliõpetuste laienduse ning täienduse eest. Kui see sündinud, siis, aga ka ainult siis wõime käsitööd kooli wastu wõtta ja temaga rahwale kasu saata. Niikaua aga, kui see alles paljalt soow on, argu keegi rahwa-haridust kõrwaliste asjadega, kui nad ka nii tarwilised ja tulutoojad oleksiwad, eksitagu. Tulewik saab niisuguste püüdmiste pääle muidugi selgema filmaga waatama ja nende üle kohut mõistma; olewikus aga peame waatama, et meie ei eks, mida tulewik ilmasli enam tagasi teha ei wõi.

Et aga meie maal käsitööga juba wäike alustus tehtud, siis oleks wiististe lõige mõistlikum, kui mõni katsekool ehitatud saaks, kus lapsed priitahtlikult käsitööd õppida wõiksid, ilma et päris kooli aega seega lühendaksiwad. Käsitöö saab aga meie maal küll selle järele edenema, kuidas rahwas ja iseäranis rahwakoolmeistrid teda enam wõi vähem soowiwad. Ta on hää, kui ta kooliõpetust ei eksita.

Kooli-aed.

Ma käisin eila Wiini lähedal ühes wallakoolis vaatamas, kuidas siitsed wallakoolid maal tööd teevad. Oma ametiivendadele oleks mull seft koolist siin mõndagi ütelda, mis neil tähtjas oleks. Siiski tahan ma see-
 ford ühest ainsast asjast, mis aga üliwäga tähelepane-
 mise wäärt on, rääkida. See tähtjas asi on kooli-aed,
 mida siin maal juba wäga jagebaste leida wõime.
 Koolimaja ja küla wahel käib küla tee, tee ääres peenra
 pääl kaswawad halja muru sees mitmesugused puud,
 põesad ja lilled. Koolimeistri aknate all kaswawad halja
 peenarte pääl hää lõhnaga põesad ja mõned ilusad lilli-
 puhmad. Zaga koolimaja seisab muruplats, kus roosid
 õitsewad: kui edespidi koolimaja tarwis suurendada, siis
 on siin jeks maad. Koolimaja kõrwal on üks kaunis
 pikk kaust maad, kust meie ühe wäikese wiinamäe, puu-
 kooli, katse-põllu ja puu-wiljaaia leiame. Wiinamäel
 õpiwad lapsed wiinapuudega ümber käima, puukoolis
 puid kaswatama, katsepõllul põllu-teadust ja puuwilja-
 aias wiljapuid rawitsema. Tütarlapsed muretsewad
 iseäranis keedutaimede ja lillipeenarte eest. Igal suure-
 mal lapsel on oma jagu taimi hoolitseda. Sellepärast
 on see aed wäga kenas korras. Poislaste suurem töö
 on katsepõllul, kus kõik tähtsad kodumaa põlluwiljad
 väikeste peenarte pääl kaswatatud saawad. Siin õpi-
 wad noored põllumehed kõik uuemad põlluharimise wiisid
 oma filmaga tundma ning tarwitama, siin saawad nad
 wanasti harjunud kammitstast lahti päästetud, siin juha-
 tatakse neid mõistuse waral põldu harima. Ühes aia
 küljes leiame kõik siitsed metsapuud, nende all kenas
 korras palju metja lillid, mida laste käed istutanud.
 Ka nõgesid oma kihwtiste jugulastega ei puudu siin.
 Madal aiakene hoiab aga väikesed lapsed neist tüli-
 tegijatest kaugele. Need wõiwad maasikate, wabarate
 ja tõiste marjade juurde minna, millest siin puudu ei
 ole. Ühes aia nurgas seisab kena kapsalawa, tõises
 weel kenam mesipuu-aed. Keset aeda aga sulpslewad
 kullakarwa kalakesed tiigis ja ootawad waataja käest
 leiwa raasukefi. Siit leiame ka mitmesuguseid weetaimi,
 mis wäga lopsakalt kaswawad. Kuldnokad käiwad

puude otsast oma kastikestest siin keelt kastmas. Kooli-
maja lähedal on turniplats ja mängimuru. Lühidelt
ütelda: Siit aiaast leiame kõik taimed ja veel palju muid
asju, mis põllumehele kuidagi wiisi tähtjad on.

Lugeja arvab wähest ju, et ma siin nimetatud aia-
mitte ainult ajawiiteks juttu ei aja, ning tall on õigus.
Mull on kindel nõuu, meie maal kooli-aedade ehitamist
jalale seada, niipalju kui see iial võimalik. Ses
ettewõtmises loodan ma kõige enam põllumeeste seltside
abi pääle, sest kõige suuremat kasu saadab meil kooli-
aed põllumehele. Et meie koolmeistrid enamiste kõik
ühtlasi põllumehed on, siis ei saa neil niisuguse aia
ravitsemine mitte koormaks, waid palju enam rõõmuks
olema. Pakatuse peaksiwad võimalikult täieliste kooli-
aedadega koolmeistrite seminarid tegema. Nende järele
wõiksiwad kihelkonna koolid seda toimetamist ette wõtta,
kus ju lapsed ka kewade ja sügise koolis käiwad. Küla-
koolid aga ei wõi kooli-aia pääle wististe mitte enne
mõelda, kui neil ka suwel lapsi õppimas on. Ühe
kõigiti eeskujulise kooli-aia wõiks meie Aleksandri-kool
saada, kus selle tarwis wäga sündsas koht jõe ääres
leida. Wana aed wõiks paiguti muudetud ja siis kõik
tarwitused kergeste sisse seatud saada.

Et kooli-aed palju ja wäga mitmesugu kasu saadab,
on waidlemata tõsi. Siin saagu ainult mõned punktid
nimetatud. Kooliaias õpib laps loodust oma silmaga
tundma, hakkab looduse kaunist ilu armastama, harib
oma mõistust ja ilutundmist, kaswatab oma meelt üle-
üldise hääduise (kasu) kohta ja põhjendab seega rahwa
suuremat warandust (rikkust). Kooli-aed ei tõsta mitte
üksi meie põlluharimist tõrgema järje pääle, kooli-aed
istutab aegamööda ka kõik meie isamaa kasulikkude ja
kauni puudega.

Pääle selle ei ole kooliaiaast mitte karta, et ta kooli
õppimisele kuidagi wiisi takistust teeks, mis meie näi-
tuseks käsitööst küll ütlema peame; ta edendab, põhjendab
palju enam looduseõpetust, mis põllumehele nii wäga
tarwilik on.

Peaksiwad need read ühe ainsagi kooli-aia meie
maal elule äratama, siis ei oleks nad mitte ilma asjata
kirjutatud.

Kooli raamatukogud.

Üks Wiini kool, kus niihäste baronite ja grahwide, kui ka kaupmeeste ja käsitööliste tütreid, ühtekokku arvata 400 last, ühes koos õpetust saavad, pidas oma kooli-aasta lõpupüha, kus kooli ülem nõuumees neile lastele, kes kahetja aastase kooliskäimise järele täna koolist lahkusiwad, väga mõnusa kõne pidas. Ta tuletas lahkujatele meelde, et nad täna kooliõpetusest ja koolitajate walwajast silmast lahkuwad ja elusse astuwad, kus mõnedgi halbused ja pahandused neid eksitada wõiwad. Meie linna wapis, ütles ta, on kaitseja ingel maalitud, kellel ilus tähendus on: see peab teie nooruse ja puhtuse kaitseja olema! Mõtelge sellele pääle ja olge ise oma kodakondiste seas kauni elukombete kaitsejad inglid! — Selle peale andis ta need noored inimesed linna-wanema walitsuse ja hoole alla. Linna-wanem noomis neid, et nad koolist lahkudes mitte raamatuteist ei lahkuks, waid et nad lõbusaid raamatuid oma truimateks juhatajateks peaksiwad.

Seega lõpetan ma koolipüha jutu, et ma oma ammetiwendadega, selle koolis weel mitte laste-raamatu kogu ei ole, paar sõna kõnelda wõiksin. Kes kooli läbi käib, ilma et tal kõlblik elu ja waimuharidus armsaks asjaks oleks saanud, selle käest ei wõi meie pärast kooli mitte nõuda, et ta kõigiti auus inimene oleks. Kellel raamat kooli ajal mitte armsaks ajawiitekse ei ole saanud, see ei pea pärast kooli raamatust lugu. Et aga põlluharijad pääle raamatu juhatusst väga wähe õpetust saada wõiwad, seepärast on iga kooliõpetaja püha kohus selle eest muretsjeda, et kaunid raamatud enam ja enam rahwa sekka tungiksiwad. See tähtjas töö wõib kooli raamatukogudega suurel määdul toimetatud saada, mida siitsed kooli raamatukogud tõendada wõiwad. Et kooliõpetaja selle juures natuke waewa peab nägema, on tõsi; aga oma wäikese waewaga saadab ta õppijatele suurt kasu, sest korrapäraline raamatulugemine suurendab koolilaste õppimise-jõudu, laiendab nende filmaringi, harib nende mõistust ja südant ja juhatab nende püüdmist õigele teele. Si ole mitte tarwis, et kooli raamatukogus wõimalikult palju raamatuid tagawaraks seisaks.

Lõeste hääst raamatust peab aga mitu tükki (eksemplari) raamatukogu olema, et iga laps teba lugeda, jagedaste lugeda võiks. Muidugi ei tohi lugemine masinaviisi sündida, vaid kooliõpetaja peab lapsi loetud raamatu üle suusõnaga ja kirjalikult jagedaste otsust anda lasma. Seda on aga tarwis, et lapsed ainult niisuguseid raamatuid lugeda saavad, mis nende vanaduse ja mõistuse kohta sünnitavad. Päälistandne ja mõistufeta lugemine võib ainult kahju saada. Mõistufega lugemine aga on waimuhariduse tubli tugi. — Rahakulud, mis raamatukogu päale ära lähewad, ei ole mitte nii suured, et kooli ülespidajad neid kanda ei suudaks. L. wallas W. külas (Wiljandi maal) pani kooliõpetaja L. oma wakkusele ette, et neil üht kooli orelit väga tarwis olla, ja wähe ajaga oli niipalju raha koos, et õige tubli orel meistri juures tellitud võis saada. Ka on sellamal koolil juba kaunis raamatukogu. Tuhata aga mõnufaste, siis mõjub wististe!

Õpetage lapsi isamaad armastama!

Aastal 1878 seisis Ungria maal Besti linnas üks noor ja mõistlik, aga wilets mees kohtu ees, kes wäe-teenistuse eest ennast kahetja aastat oli kõrwale hoidnud. Kohtu president küsis ta käest: „Mispärast ei ole teie mitte õigel ajal wäe-teenistusse astunud?“ Süüdlane kostis: „Minul ei ole siin maal midagi hoida ega kaitseta, sellepärast ei ole mul ka mitte tarwis soldatisse minna.“ Pres.: „Siin saalis ei ole niisugust kotsust weel mitte antud. Kas teie siis enesel mingisugust kohust ei arwa oma isamaa wastu olewat, kas teil oma emamulla wastu mingisugust armastust ei ole?“ Süüdl.: „Ei, herra president! Koolis õpetati mulle küll mitme-
suguseid asju, aga isamaa-armastamine oli sell ajal, kui mina koolis käisin, paha asi. Minu südamel on isamaa-armastus wõõraks asjaks jäänud. Mul ei ole midagi kaotada, kaitsegu need isamaad, kelle oma ta on.“ Pres.: „Kas teie teate ka, et teie nende sõnadega

laela-kohtu alla langete? Kas teie teate, et seadus nii-
suguseid inimesi surmata käsib?" Süüdl.: „Kas ma
siis oma isamaad paremine armastan? Wõi kas minu
surma pärast tõised minu-sarnased isamaad armastama
hakkawad? Seda ma ei usu! Kooli-õpetus ei ole mu
südamesse isamaa-armastust istutanud, ta on mulle selle
asemele terve maailma ühetasa armsaks ja kalliks tei-
nud. Et minu süda aga üht wõi tõist asja armastab
wõi wihtab, sinna ei wõi mina midagi parata, ja selle-
pärast ei wõi mind kohus ses tükis mitte hukka mõista.“
Pres.: „Koor mees, mull on hale meel teie pärast, et
teie süda kuninga ja isamaa pääle mõteldes mitte rute-
mine tufsuma ei hakka!“ — Kuninglik kohtukoda mõistis
noore mehe mõneks ajaks wangi.

* * *

Ma tunnen üht kooli Gesti radadel, kus isamaa-
armastusest ja tema kasust ka omal wiisil räägitakse,
kus näituseks Tallinna-maa nii paeseks ja kiwiseks
tehasse, et kuuljad juba istudes komistawad, kus Soome-
maa põllud nii liiwaseks tehasse, et tuul mitte üksi
sagedaste põllu-wilja ühes liiwaga Soome järwebesse
ei aja, waid et suur jagu isamaa-armastuse-liiwa ka
noorte inimeste filmi tuiskab. — Waata, armas ammeti-
wend! Kui mõni mees isamaa-armastust juba kiwide
kallal ja liiwa läbi kaswatada wõib, kui palju rohkem
wõib sina seda kallima ja kaunima asjade waral teha,
mis su isamaal mitte ei puudu!

Kes on ristikheina sõber?

Lammas, kostab ja ilma waewata ja laidad mu
küsimust liig kergeks. Aga su kostus ei ole mitte õige,
sest lammas sööb ristikheina ühes luie päiega ära ja
on seega tema waenlane. See oleks full auus sõber,
kes find — ära sööb! Et mull õigus on, siis jätad sa
kõik ristikheina-sööjad loomad nüüd nimetamata ja ütled
pool pilgates pääsukeste ristikheina sõbra olevat, se-
see lind ei söö ristikheina. Kui aga pääsukeste ja ristik-
heina wahel mingisugust waenlust ei ela, siis ei ole

nad sellepärast weel mitte sõbrad, muidu peaksiwad kiwib ja kannud su kõige suuremad sõbrad olema. Siis on põllumees ristikheina sõber, ütled ja rõõmuga ja arwad eksamiga walmis olewat. Aga ka selle kostusega ei ole ja weel mitte oma prohweessori-eksami ära teinud. Põllumees kannab ju ainult oma kasu pärast ristikheina eest hoolt ja kui keegi minuga ainult om. kasu pärast sõbrustab, siis wõin ma ta sõbruse üle hirmus katseti mõelda. Et ju päämurdmine aga mitte asjata liia ei läheks ja ja weel wõnda wiltu wastust ei annaks, siis ütlen ma sulle, kes ristikheina sõber oli, on ja jaks muutmata jääb. Selle hingelise nimi on — kaks, keda sinu arwamise järele hiirte sõbraks nimetada wõiks. Aga kaks on hiire weriwaenlane ja ristikheina sulasõber. Ja et sa mõne Wõruwennaga mitte ei arwaks, et ma hüppä juttu ajan, siis seletan ma selle sõbruse kohe ära.

Ristikhein, *Trifolium pratense*, kuida mitmekesee, mitte kaheteele-mehed ütlewad, on üks neist taimedest, kes mitte ilma wälimise obita seemet kaswatada ei wõi, sest et tema õilmetolm iseenesest mitte mehinuti ligi ei saa: kodu- ja metsmesilased peawad talle siin appi tulema. Et see lugu tõeste nii on, näeme järgmisest katsest. Ühe nurme pääl warjati õitsemise ajal sada ristikheina wõrkudega nii ära, et ükski mehinäpp ega wesikäpp nende ligi ei saanud. Tõine sada õitsejivad lahtiselt. Lõikusel aga leiti nende nuttide seest, mis lahtiselt õitsejivad, 2700 ristikheina seemet, kuna esimeses mitte üht ainult seemneterakesi näha ei olnud. Tõine katse näitas, et kodumesilased ses töös palju ei aita, sest et nad mitte nii sügawasse lillinupu sisse ei tungi, kui tarwis on. Metsmesilased on siin peaaegu ainud aitajad. Mida enam metsmesilasi, seda enam ristikheina, wõime sellepärast ütelda. Metsmesilaste kurjemad waenlased on aga hiired, kes nende kõrjed ühes magusa ja poegadega ära söowad. Kui nüüd kaks suure hoolega hiire-jahti peab, siis signewad metsmesilased paremine, ja kui metsmesilased paremine signewad, siis kannawad ristikheinad enam seemet, ja kui ristikheinad enam seemet kannawad, siis lähewad ristikheina-põllud paksemaks ja laiemaks. Ning kõik seda toimetawad kassid! Sellepärast pea meeles: Kaks on ristikheina sõber.

Kosm wana sõna.

1.

Ema annab lapsele küll rinna suhu, aga meelt ei wõi ta temale mitte pähä panna.

Rõnda kuuleme rahwa suud ütlemat, kui mõni noor inimene oma isa, ema ja õpetaja juhatusst tähele ei pane, waid oma enese pää järele elab ja — effi-teele läheb. Sest sõnast näeme meie, et rahwas niihäste inimese keha = kui ka ta waimu = elu tähele paneb ja tõsiduse, mis ta selle juures leiab, wana sõna kombel wälja ütleb, mis siis põiwest põlwe nagu elaw waimu = warandus ta suhu elama jääb. Keha kaswamises tarwitab laps toitu, ja tema esimese toidu annab talle ta ema oma rinnaga suhu. Imetamisega wõib ema lapse keha suureks kaswatada; aga lapse waim, lapse mõistus nõuab tõistjugu toitu, ja selle toidu andmisega on tõine lugu: ema ei saa seda toitu lapsele mitte rinna = piima wiisi kätte anda. Seda puudust tundes ütleb ema: Mõistust ei wõi keegi lusikaga pähä panna. Sööd saab seedmise läbi werekss ja keha toiduks, õpetus annab järele = mõtlemise läbi waimule kosutust. Kuida iga üks inimene ise oma keha tarwis peab seedma, nii peab ka igamees ise oma waimu = harimises järele mõtlema. Keha = täitmist mõistawad meie emad alati palju paremine kui waimu = harimist. Kui lapse hambad alles nõrgad wõi koguni kaswamata on, siis teewad nad lapsele „nämmu,“ millest nõrk keha kergeste jagu saab. Waimu = harimises aga pannakse lapsele wäga sagedaste suur sea-liha tükk ette, mille juures nõrk waim nälga wõib surra, wõi talle antakse just niisugust rohku sisse, mis ta waimu = terwise täieste ära rikub. Niisugused sea-liha tükid ja surma-rohud on: Opi pähä, Jüts: „Kas sell linnukesel muret? Rust ta saab? mis ta sööb? Kas ta nälga sureb? j. n. e. Jüts ei saa sest suurest tarkusest aru ja loeb: „Kas e = linnu kesel muret j. n. e. See ei pane talle mitte meelt pähä. „Lae wa ätt tõreleb,“ üteldakse lapsele, kui müristab. Selle juures õpib laps Laewa ätti nagu mõnda hirmust kollitegijat kartma. Aga meel ei tule talle mitte pähä. Kui

laps midagi hülwaste teeb, siis kuulub ta õpetuse asemel: „Rumal laps! kus wits!“ Ra see ei tee mitte teba targemaks. „Rasi nurka!“ üteldakse lapsele, kui wõõras inimene tuppä astub. Seega õpib laps wõõra inimese pääle nagu mõne murdja looma pääle waatama, ja tarkuse asemele tuleb rumalus ta pähä. „Ko'll tuleb!“ üteldakse lapsele, kui ta wagusi magama ei jää. Hirmul wärinal jääb laps nüüd küll magama; aga kui ta siis unes kolli näeb ja karjudes uueste ülesse ärkab ja nüüd unel nähtud kolli ilmsi uskuma hakkab: siis tuleb tarkuse asemele ebasus ta pähä. „Pea suu!“ tõeldakse, kui laps mõne asja üle järele küsib. Nii on suu kerge finni panna, aga ta mõistuse kinnipanemine ei ole ka mitte raske. „Mis sa mängid! kus raamat!“ on üks suur sõna, mis lapsele meele pähä peab panema, aga siiski ei tee ta seda mitte; sest ta teeb raamatu witsa wemmaks ning nüüd on asi halb. Sagedaste kuuleme üteldawot: „Ära tee seda, isa annab walu, ega tema ei hooli!“ Seega tehakse isa lapse silmas hoolimataks inimeseks ja targaksjaamisega on jälegi waene lugu. Veel waesem lugu on sellega, kui lapsele üteldakse: „Kas see tõsi on, mis sa räägid?“ Just nende sõnadega ahwaldati inimene esimesele patule! Selle pääle peab laps warsti kuulma: „Ära waleta! Ära waleta!“ Ringi tarkuse asemel tuleb rumalus pääst wälja. Nüüd ei wõi ka järgmine sõna enam kaua tulemata jääda: „Kas sa ei kuule sõna! küll mina sulle näitan!“ Wai siis sina oled see armastamise wäärt inimene, kes lapsele näitab, kui laps sulle natukene järele püüab waletada wõi muud halbust teha! Ra jah! kui sa seda teed sõidad, siis pead sa warsti lapsele ütlima: „Sina kurjategijas!“ Aga kui mina seda peaksin kuulma, siis ütlesin ma sulle lapse asemel: „Sina ise oled kurjategijas! sest sina õpetasid seda oma lapsele, seda sa onneti kalliks pead ja armastad. Waata, tosin näitusi on juba käes, kuidas sa oma lapsele meelt pähä panna tahad, ja ma annaksin veel palju enam näitusi, kui see laul kenamine heliseks. Aga ma lõpetan selle lootusega, et sa lapsekaswatamises ettewaatlikum oled ja mitte oma süüdi selle sõnaga ei wabanda: „Ema annab lapsele küll rinna suhu, aga meelt ei wõi ta temale mitte pähä panna.“

2.

"Mis tema tõise inimese hädast teab!" ütles ta, kui mõni rikas mees waele inimese wiltsusest midagi ei hooli. See ütetus tähendab wäga sügawasse inimese waimu-elu sisse, ja meie ei wõi tema tõsiduse wõi kõweruse üle mitte muidu otjust teha, kui meie ta mitte natuke sügawamale waimu töö-tuppa ei tungi.

Kui nälja ajal üks printsejs kuulis, et inimestel enam leiba ei olewat, ütles ta ilma suurt järele-mõtlemata: "Söögu nad siis leiba asemel kooki!" Tõsi küll, et kooki leiva asemel süüa wõib, aga kust ja siis rublat wõtta wõib, kui kopikakki kuskilt saada ei ole? See ütleja ei tunnud waejust ega nälga ega teh Wade inimeste seisust. Ta ei tea tõise inimese hädast midagi, sest ta ei ole ise ilmaiski hädas olnud. Meie wõime oma südamega ainult sest osa wõtta, mida meie süda ise katsuda saanud, olgu rõõm wõi kurbdus. Kelle noorpõli walurikas ja rõõmuwaene olnud, selle süda on rõõmu wasta enamiste külm, tema "ei tunne rõõmu", kuid wäga õigeste üteldakse. Sellepärast ei ole sugugi häa, kui lastele kõik lapselikud, süüta rõõmud ära keelatakse. Seega tehakse nende süda tuimaks ja nende meel niiriks. Pimedale ei wõi ükski õpetus selgeks teha, mis sugune walgus, mida moodu wärwib on. Rikas, õnnelik inimene, kes ühtegi wiltsust ise ei ole maitseda saanud, wõib waelele ferajale küll midagi anda, teda awitada; aga waele wiltsusest ei wõi ta süda ilmaiski täit osa wõtta. See on tall wõimata. Meil kuuljatel on raske, üsna wõimata mõelda, kuid kurbid elada wõivad, ilma et nad häälest üht aimugi teaksiwad. Ja ometi on see nõnda. — Kui meie sellepärast inimesi kaswatame, kes selles ilmas ja elus peatwad elama, siis peame selle pääle waatama, et neil rõõm ega kurbdus tundmata asjadeks ei jääks. Muidugi on need poolikud inimesed, kes mitte "leina-jatega leinata", ehk jälle "rõõmsatega rõõmsad" ei wõi olla. Ja weel enam: kes ise rõõmu ei tunne, see ei wõi ta ühelegi hingelisele rõõmu teha, küll aga kurbdust, mis ju tema südamega ühte kaswanud. Kes aga jälle wiltsust ei tunne, see elab fergel meel ja on waele vastu halastamata, ülekõhtune; sest tõise walu ei tungi

tema südamesse, ning rahwas, kes waimu-elu nii tera-
waste tähele paneb, ütleb: „Mis tema tõise inimese
hädaft teab!“

Rääkimine on hõbe, waitolemine kuld.

I. Sissejuhatus.

Kui palju tõsidust selle wäitese sõna sees on, seda ei aimagi mõni libeetele-mees, kes oma kõne-hõbedat igale magajale ja ülewel-olejale filmi pillutab, kunni tall wiimaks mitte Rootsi 'rossi järele ei jää. Hõbe ja kuld on mõlemad kallid metallid, aga kulla ilu ja hind käib hõbedast palju ette. Rääkimine ja waitolemine on mõlemad kaunid warandused, aga waitolemine õigel ajal ja parajal rajal on rääkimisest ülem. Mis õpetab meie wana sõna selle kohta? Ta õpetab:

II. A. Rääkimine on hõbe.

Et meie wana sõna rääkimist hõbedaks nimetab, siis ei laida ta rääkimist mitte, waid arwab teda üsna kauni waranduste sekka. Ja kui mõni rääkija kuskil teatris wõi õpetuse tooli pääl rääkimise eest just kõli-
sewat hõbedat sai, siis läks wana sõna ütetus nii täieste täide, kuidas wana sõna seda mitte uneski ei wõinud näha, ehk küll unes päris finniiste filmadega kõiksugu imelikka asju nähakse. Wana sõna aga ei taha unistada, waid sulle üsna selge sõnaga ütelda, et rääkimine hõbe, waitolemine aga kuld, s. o. et rääkimine hää, aga waitolemine parem on. Ja et sa mitte ei maga, waid lahtiste filmadega seda noomimist kuuled, siis ei tohi sa seda häält mitte ühest kõrwast siise ja tõisest wälja minna lasta, kui su pää ka ilma sinu abita hääle-laineid enesest kergel meelel läbi ei lasse; waid sa pead seda õpetust tähele panema, selle järele tegema: — wait olema.

Tõiselt ütleb wana sõna:

B. Waitolemine on kuld.

— — — — — wait — — — — —
— — — — — tafa — — — — —
— — — — — pea suu — — — — —

Paar sõna rahvalaulude ilust.

Rahvalaulude suurem ilu on nende luulerikkus, jagebaste väga sügawas mõttes. Aga ka nende välismine kujud ei ole mitte ilma iluta. Iseäranis ilurohked on Eesti rahvalaulud oma välismise koores poolest, mida meie siin ühe näituse kallal tõendada tahame. See laul, mille siin näituseks võtame, on nii lilliviißi välja ehitatud, et väga raske, võib olla, kogu ni võimata on, tõist tema jarnast kuskilt muust keelest leida. Lugeja tõmmatu ses laulus igale sõnale ja reale, mis mingi sugune laulu-ehe on, pliiatõiga joon alla, et ta näha saaks, kui rikas see laulukene ehete poolest on. Et ma aga sõbrale J. Bergmann'ile, kes Kirjameeste Seltsi aastaraamatus luuletustunõsti õpetust andma hakkanud, mitte ette ei jookseks ega ühele asjale selliviißil wahest kahte nime ei annaks, tähendan ma räägitawaid luule-ehteid siin ainult kohalise võõra sõnaga. See laul on:

1. Oli minul, oli minul, ellad wellad,
2. Oli minul enne ilus halli,
3. Kuldaapja kõrwikene!
4. See wiis witsata wilusse,
5. Sadulata Saksamaale.
6. Ei ta hirnund, ei ta karjund,
7. Ei ta hirnund heinasida,
8. Karjunud ei kaerakesti:
9. Hirnus selga-istujat,
10. Karjus kulda-kannusid.

See laul langeb kahte ühesuurusesse jaksu, esimene pool: 1—5, tõine pool: 6—10 rida. See wahe on niisäste mõtte kui ka koores poolest selgeste näha. Kumbail poolel on esimene rida (1. ja 6. rida) nagu päämõtteks (thema), millest tõised read nagu muutmised (variationid), laiendused on. Sõna „oli minul“, saab kolm korda üteldud (repetitio, forbus), 1. reas kaks korda järgemööda (epizeugis), et kuulja häste tähele paneks, mis asi tall siis ometi „oli“. Et mitte igapäewasel wiisil „minul oli“ ei ütelda, waid „oli minul“, siis on see ka üks iseäraline käänd (tropus: inver-

tion). Siia tuleb ka 8. rida, nagu korduse juurde tõif
 sõnad, mis enam kui üks kord ette tulewad, arwata.
 „Ellad wellad“ (riimi pärast mitte welled) on ühtlasi
 riim ja apostrophé (Aurede). Rõik kolm esimest rida
 on ühtefokku hõiskamine või hõiskamine (exclamatio,
 Auksruf.) Viies rida ütleb natukene ülearu asja, liig
 suurt kiitust (hyperbole). wahest ka terwe teine pool.
 Kus meie muidu kõnez „ja“ ütleme, nagu 4. ja 9. rea
 lõpul, jääb ta siin lüheduse ja kindluse pärast ütlemata
 (asyneton). 1. ja 2. ning 6. ja 7. rida hakkawad
 nendesama sõnadega (anaphora). Paulu hakatusest
 lõpuni läheb lauletawa asja kiitus ikka jä-jest suuremaks
 (klimax). „Kulda-kapja“ ja „kulda-kannusid“ on ilus
 ehitaja omadusjõna (epitheton). Naisama on alliteration
 ja assonanz wäga rohkesti leida, kuidas üleüldse kõik
 tähed parajas sõrdukses (korras) seisawad (euphonia).
 Weel tähtsam ilu on aga see, et iga mõte kaksorda
 üteldud saab, nagu seda Hebreä kirjadeist leiame (Ge-
 dankenparallelismus). Nii on 2. ja 3., 4. ja 5., 7. ja 8.,
 9. ja 10. rida kenda te paaris. — Saagu neist tähend-
 dustest, ehk sell laulul küll weel enam kujukilu on. Kui
 ka meile ses salmiseses mitte sügawaid või tõrgeid
 mõtteid ette ei tooda, siis jõuab tema suur kujukilu
 teda ometi kenaks ja kauniks rahwalauluks teha, mis
 siin näidata püüdsime.

Austraalia maast.

Austraalia ei ole mitte üksi oma suuruse poolest
 tõistest maist wähem. waid ka päris rahwas on tõistest
 rahwastest taga. Ehk küll Ingliseid ligi sada aastat
 selle maa wahet käiwad ja hulga kaupä saäl e'awad,
 siiski ei olnud tänini weel mitte palju ustawat teadmist
 Austraalia päris rahwa-sugu üle Euroopa maale saanud.
 Nõ ed teadusmehed nurisesiwad juba Inglisele pääle,
 et nad Austraalia rahwast mitte ligemalt ei uurinud. Mis
 neist inimestest räägiti, ei olnud mitte iseäranis ilus
 kuulda. Nüüd on Inglise õpetatud mehed nimetatud
 rahwa üle suure raamatu kirjutanud. mille seest jia
 mõned ütsikud tükikesed üles pandud saagu.

Lõune pool, s. o. ekvatori ligemal elavad Austraallased ihu alasti metsades wäikestes puukstest tehtud urtsikutes ja koobastes. Nad elatawad endid jahist ja kalapüügist; aga ka sest teawad nad jutustada, mida magu inimese liha on. Kui inimeseliha söömist sääl ka wäga wähe näha on olnud, siiski on seda nii sagedaste nähtud, et see järele jutt mitte wale ei ole. Dr. Hardy tõi ühe noore Austraalia mehe Euroopa maale, ja see jutustas, et nende waenlased tema wäikese õe ära olla tapnud ja söönud. Siiski on nende mõistus suurem, kui enne arwati. Et nad küll ilma kindla elukohata sinna tänna hulkudes elawad, korjavad nad enestele ometi tagawara ja, mis weel enam on, nad teewad sagedaste tulewase aja kohta raskest tööd ja peawad eneste keskes mõndasugust õigust. Et neil metsinimestel omalt kohalt ka aru pääs on, seda näitab meile nende päämehe Yagan'i kõne, mida ta ühe Euroopa mehele pidas. Ses kõnes ütles Yagan: „Mispärast tulete teie walged inimesed laewadega meie maale ja lasete waesid muste inimesi, kes teie jutust ega seadustest aru ei saa, püssiga maha? Kuulge mind! Need mustad metslased ei tunne teie seadusi; iga elaw loom, kes maapinnal elab, iga söödaw juur, mis mulla sees kasvab, on üleüldine wara, mida igamees wõtta wõib. Mustal mehel ei ole midagi muud, mis üksi tema oma on, kui ta kuub, ta sõariist ja ta nimi. Riipea kui wäike pois oda jõuab kanda, peab ta kohe jahiti ja tapab iga looma maha, mis ta ette juhtub. Ega tema ei tea, et mõnel loomal ka oma peremees on. Mõnikord tulewad nüüd meie mehed mägede otsast tühja kõhuga alla ja näewad teie loomi, mida teie lammasteks nimetate. Muidugi lendawad kohe meeste noolid ja neil on hää sööma-aeg. Siis tulete teie walged mehed ja lasete need mustad poisid püssiga maha. Iga musta mehe eest aga, keda teie maha lasete, tahan mina ühe walge surmata. Ja meie waesed mustad naised, kes ära on harjunud iga söödawat juurt wälja kaewama ja ära sööma, need kisuwad ka teie kartohwlib ülesse ja pistawad oma kotti. Siis tulete teie walged inimesed ja lasete need waesed mustad püssiga maha; mina aga tahan elu elu eest wõtta.“ Need musta mehe mõtted ei ole tõeste mitte nii mustad, kui walge meeste tegu, kui nad püs-

figa inimesi tapavad. Kui nad sell kombel ükskord kõit mustad säält maalt ära kaotanud, siis wahest saawad nad alles aru, et nad ülekohut teinud.

Jutustati, et Austraalia metsinimesed nii nüri mõistusega oleswat, et nad pildi päält oma looma kängurut ära ei tundwat. Aga see ei ole õige. Nead ei saa mitte üksi piltidest aru, waid mõned nende seast oskawad ka natukene maatida. — Nende usust on tähele panna, et nad omal wiisil ka jumalast räägivad ja et nad hinge elamist pärast surma usuwad. Bun-jil olla päälle naiste kõit loonud. Bun-jil'il on üks naine, nimega Voi-boi, üks poeg Bin-beal ja üks wend Pal-ly-han, ja ehk ta küll kõit asjad loonud on, on ta poeg ja ta wend teda selle juures ometi aitanud. Tall on alati suur nuga ligi, ja kui ta maa löi, siis lõikas ta sellega mäed ja orud wälja. Ühes maanurgas (Barwen-sugukond) aga on nende ust mõnes tüüis risti-usu moodu. Nende looja Baiames on taewa ja wee ja maa teinud, tema lases wihma sadada ja rohtu kaswada, ta on endised inimesed kurjawaimude käest päästnud ja ta annab häile inimestele pärast surma taewas linnu-tee tähtedes rahulise elu.

Kui kehwa ja harimata Austraalia metsmeeste keel on, wõime sest näha, et neil arwu-õnad puuduwad. Viktorias leiame ühes murrakus ka mõned arwuõnad. nimelt: 1 ke-hap, 2 pullet, 3 pullet-ke-hap ($= 2 + 1$), 4 pullet-pullet ($= 2 + 2$), 5 pullet bullet-ke-hap ($= 2 + 2 + 1$) j. n. e. Sellkombel panewad nad kõit arwud ühest kunni 10ni kokku. Aga siis on nende rehkenduse ots ka käes: mis päälle kümne läheb, on ju mustuhat, mille juures metsmehe mõistus leisma jääb.

Müpalju sest raamatust, millest geografia-raamatud wiististe pikemalt jutustama saawad.

Pikk kiik.

Rumbas kiik täib rutemine, pikk wõi lühike? Muidugi lühike, kuidas lugeja teab ja wäikese loodiga ise järele katsuda wõib. Mida pikem kiik, seda aeglasem ta käib, mida lühem kiik, seda tärmsam käib. Kui pikk

peaks küll niisugune kiik olema, mis ühe käigi, see on mineki ja tuleki tarvis ühtekokku terve minut aega ära tarvitab? Kui ja Kallas'e Mõistlikku rekendajat veel mitte tubliste läbi ei ole võinud, siis ei jõua ja wiististe seda mitte wälja rekendada. Aga juba wäikeste laste järele wõib ja näha, et selle kiigu tarwis kiik tased ja kuused liig lühikesed on, et ka kiriku-torn jaks veel liig madal on, kui sull luba oleks niisugust Kalewikkiu tema kuke wõi risti külgi kinni siduda. Kui aga kuuse-ladu ja kiriku-torn seda pikkust enam wälja ei anna, siis on meie nõu otsas ja meie laste-lapsed ei wõi mitte loota, et nad kord oma lihawõtte-munad niisuguse minuti-kiigu pää' ära süüa mõistwad. Siiski tahan e meie oma pääl-kirja järele ühe pika kiigu walmis teha, aga just nii pika, et kui meie tänawu Lihawõtte-püha hommiku ta pääle istume ja temaga tõisele poole liikuma wõi lendama hakkame, tulewa aasta Lihawõtte, see on just aasta pärast jälle tagasi jõuame. Waata, see on tõeste pikk kiik! Meie ei hakka siin mitte arutama, kas meil selle kiigu-reisile kogukonna-passist küllalt saaks, wõi peaksite enestele mõne plakatpassi, wõi koguni maakerapassi ligi võtma, mille pääle veel keegi mõelnud ei ole ja meile ka anda ei wõi; meie ei taha ka mitte seda järele rekendada, kui palju lihawõtte-mune, paieri-õlut ja muid niisuguseid kallid asju meil selle lusti-reisile tarwis läheks; ka ei mõtle meie selle pääle, et see kiigukene meid maailma ruumi sisse wiiks, kus kange külm meie lihawõtte-munad ja paieri õlle täieste ära külmetaks, wõi et meie wähest mõne särawa päikese lähedale juhtutime, kus meil juuksed pääst ja habe suust ära järduks; wõi jälle, mis veel halvem oleks, et meie kogemata mõne kuu wõi tähe külgi tõukaksime ja kopsud maksad kokku põrutaksime, — selle pääle meie ei mõtle, see mõiks meie kiigutegemisehimu ära ajada: meie katsume ainult teada saada, kui pikk niisugune lihawõtte-kiik peaks olema. Oi wennike, selle mõõtmiseks on ka kahetja jala pikune süllapuu natuke lühike! Kui meie aga kerguse pärast seda kiiku sammudega mõõdame, siis saame just 1000 billioni jammu. Aga et billion veel suurem on kui muistuhat, sellest ka enam naljalt jagu ei saa, siis arwame ta pikkust penikoorma järele, ning meie leiame: 131,884

millioni penikoormat. Kui meie selle kiigu tõisest jääest 77 miljoni ühepikust tükki teeme ja need tükkid püsti maa sisse pistame, aga nii sügavaste, et veel aiateibapikune ots välja jääb, siis on selle wärda ots tõisel pool maad ka parajaste väljas ja pääsukesed wõiksidwad mõlemas otsas sädtsistada, wõi, mis weel parem on, meie wõiksimet tõiselt poolt maalt telegrahwiga otse teel sõnumeid saada. Teeksimet meie aga neid tükkid nii pikad, et nende otsad maa päält päikese külgi ulataksiwad, siis saaksimet 6338 niisugust warrast. — Üks ilus täht, nimega Siirius, on arwata 4 miljoni penikoormat meist kaugel. Nii kaugelt aga ei ulata meie kiik mitte! Meie peaksimet ligi 30 niisugust kiiku üksikõise otja jätkama, enneku Siiriuse juurde ulataksime. Waata, see on kaugus! Emajõe pikkus ei ole selle kõrwas mitte midagi! Seba kiiku wõime meie „hirmus“ pikaks nimetada, aga Siiriuse kaugus ei ole mitte enam „hirmus“ pikk, sest nii kaugelt ei wõi Siirius meile ega meie Siiriusele enam midagi hirmu teha.

Laulud.

Õnne elu-ase.

Kus on õnne elu-ase?

Kallikene, täawita!

Soow ei südant seista lase,

Rõõm ei kurbduft hääwita.

Õnn ei õitse kõrges majas,

Õnn ei õitse sauna sees,

Õnn ei õitse rõõmu rajas,

Õnn ei õitse silma wees.

Õnne ära otfi õuest,

Wäljas õnn ei õilmitse:

Õnne leiad omaft põuest,

Otsi aga hoolfaste!

Sonett.

Tee ruumi rõõmsal' reisijale,
Sa lahke Eesti laulu-laan!
Ma pea sinu randa saan
Ja jõuan sinu kaunil' maale.

Sa annad juud su wanal' a'ale,
Kus Wanemuine laulu lōi
Ja Taara tammikusse tōi
Ja istutas su Jie ra'ale.

Mis ilmub Jie puude ilus
Ja hakkab õrnast' õitsema:
See wiidab Jie puude wilus.

Mu isamaa Hispaania;
Ma aga nägin peegli pilus:
Ka Taaramäel wōin õitseda.

Raebdus.

Küll haiged talwe haawad,
Mis minu isamaa
Nüüd kannab nutuga,
Küll nemad walutawad.

Kad jälle paranawad,
Kui lehkwa lehtella
Saab ööpik hüüdema,
Siis nemad terweks saawad.

Mill lõpwad talwe tuuled,
Et tuleks kewade,
Kus hõiskwad rõõmu huuled?

Siis, kallid kaimuke,
Kui sulda kagu tuuled,
Siis saame rõõmule.

Mure surm.

Läksin kalli koibuga
Metša-teele rändama,
Aga mure tuli ligi.
Ütlen talle: Sõbrake,
Mine kodu rutušte,
Ega metsas sa ei figi.

Mureke ei kuule sest,
Sammub järel tasakest',
Üstub wahel üsna ette.
Ütlen talle lahkestē:
Mina lähen jõe,le,
Sääl sa kufud wahest wette.

Do, mullaewas sinu rind,
Olen üli julge lind:
Elan ka ju keisri majas!
Nõnda kostis mureke
Mulle wastu waljuste,
Nii et mets ja mägi kajas.

Juba olin metša-teele:
Mure taga, kõrwal, eel,
Mureke ei lahku minuist!
Ütlen talle waguši:
Kõnni muga alati,
Ühtigi ei hooli sinuist.

Ring ma lasen rahuga
Muret ühes astuda
Metša ilus imelikus.

Mure mulle ligistab,
Minu rinda pigistab
Weel siin tenas põesastikus.

Aga ime! Linnuke
Hakkab laulma lahkestē:
Mure kohe filmist kaob.
Drus woolab jõe,le,
Alla poole armsaste:
Mure alla wette waob!

Aga lillilõhnake
Petab mure kuuwale
Ring ka näitab oma wäge:
Haarab mure sülesse,
Lõstab pilwi ülesse —
Birutab ta wastu mäge!

Paras, paras, mureke:
Miks ei läinud kodu,le!
Mure, nüüd muul sinuist mure!
Nüüd weel soe päikene
Kuiwatab su kehakse:
Mure, mure! — sure, sure!

Nii sai kure mureke
Lõõdud furnuks purule
Kiwikõwa kalju wastu.
Ring ma wõisin rõõmuga
Metša mööda rännata,
Ja ka rõõmsast' kodu astu'.

Priiusē kodu.

Küll ma nutsin wõõral maal:
Oleksin ma kodura'al!
Wõõrsil olen wangis ma:
Tahan kodu tõtata.
Aga kui ma kodumaal
Nägin sõda rahu a'al,

Nägin wabadusella
 Waesid mehi wangisfa,
 Siis ma hüüdsin südamest:
 Priius kadund ilmadeft!
 Minult laulust leian ma
 Siget priiust ilmafta.

Lühike laul.

Minu laul on lühike,
 Aga mitte tühine.
 „Tühine“?! kes ütleb nii?
 Do, see mõtleb pööriti!
 Laul on elust kaunim, kenam.
 Laul on igast elust enam,
 Sest et elu lühike,
 Enamist' ka tühine.
 Olgu laul ka lühike:
 Dts tall puutub taewasse.

Kindel süda.

Kas mind raudne pael wangi weab?
 Riivimüür mind wangis, wangis peab?
 Kui mu rind ei ole wangikoda,
 Si mind kõita wõi siis piik ei oda.
 Kellel kindlust pole rinnus leida,
 Seda kiwist wangikotta heida.

Kahesugune kasmatus.

Ühed tahtwad lastel hambaid kasmatada,
 Et nad pärast toidust wõiwad jagu saada;
 Teised tahtwad neile nämmu walmis teha,
 Et neil kerge kinnitada oma teha.
 Minu pärast! hää, mis andis isa meel,
 Aga hammašteta poisil pidi feel.

Mõistatused.

Kesse ilmas ümber täis,
Pidi wistist' ütlema:
Ihm on mõistatusi täis,
Sest ma tohin mõistata'!

õ mind paneb neiu rinda
Eesti ehteks hiilgama;
ü mull alandab mu hinda,
Teeb mind halwaks armuta;
u mull' annob tõbe nime
Sakalaste radabel;
e teeb tubl'ks, nii et ime
Kange olen sadabel,
ä-ga wõid ja ratsja jõita,
Wäikest koormat wedada;
u'-ga wõid ja palju wõita,
Wõid ka palju laota'.

Rui mu lõpul seisab f,
Siis mind kasuks arwad sa;
Seisab säääl mull aga n:
Jääl ja lumel libisen;
Seisab r, siis paadiga
Wõid mu poole purjeta';
g. — siis on mull hambad suus,
Nii et hirm on luus ja puus!

f-ga lendan nii kui tuul,
t-ga nagu püsfikuul,
l-ga nendest mööda sõuan,
h-ga seda sõna nõuan.

n-ga elan tule-teel,
j-ga annan ruumi weel.

f-ga olen wõõras mees,
m-ga elan keha sees,
f-ga olen pool ma neljast,
w-ga wõtan kuue seljast.

i-ga paistan sinu palgest,
l-ga säran väga walgest'.

i-ga wiin sind jõest üle,
ü-ga mõõda sinu süle.

Tartumaal on eluase,
Rus mind kütt ei ellä lase;
Wahetab mu hääled ära:
Raob kohe küti kära,
Sest et minu kallist teha
Tema toiduks tahab teha.

r-ga on mu liikmed väga langed,
h-ga ükskord minu kaifu langed,
I mind paneb tuppa seisama:
Siin sa wõid mind wälja arvata!

Kirjuta mu kestele
Kena d,
Siis ma kaswan ülesse
Pristeste.
Pane d-ke asemel'
Kena l:
Rõõmu teen su filmadel',
Südamel'.

Nüüd sa sinna kena h
Kirjuta:
Pead minust surmaga
Lahkuma.
Aga kui mu südames
Seisab f:
Siis ma olen sinu sees
Agar mees.

f-ga tulen mina sügise,
j-ga olen toiduks kehale,
r-ga wõid sa minus puhata: —
Rullalt! enam ma ei juhata!

On mull a,
Siis seisan ma
Gesti-Läti piirila;
On mull ä,
Siis sina tää:
Pilwist pilgun pitsena.

ai mind suremataks loob,
ei — mind mõrvoja kaasa toob.

Mõtte-terakesed.

Mis kirjas, see kirjast.

Kena käekiri on ilus asi; ilus kirja-käsi on sellest kaunim; aga ülem neist on mõnus mõte, mis mõlemaid juhib.

Kirjutus on filmakiri, aga mitte filmakirjast.

Sõna kuulgu mõtte sõna!

Kes palju andeks annab, peab helde ning rikas inimene olema.

Minult see kardab surma, kes oma elu ära kaotanud.

Laiskus on teha rumalus ja rumalus on wainu laiskus.

Õpetaja, käse ja keela last ühe sõnaga, muidu ta ei kuule sõna; sest kuida wõib ta sõna kuulda. Kui ta sõnu kuuleb?

Tema ütles jälle „jeal,“

See ei sünni sugugi!

„Mis on wiga sellel weal?“

Wist ta mõtles katšiti.

„Mina tean: raud on tuim,“

Rikkus hõbe kullale.

„Et ta mõnest hiilgwast truim,

Sest ta muljud mullasse.“

Tahad tublit tuuma sa,

Pead nurme nuumama.

Mis ma pean armastama,

Sest ka pean aru saama.

Sõna sünnitab sõna,
Elu äratab elu.

Tahad asja määrada,
Pead jaod määrama.

Õpetades õpi ja,
Ruis ja pead õppima.

Alstu wäsimata sammul,
See toob rammu sinu rammul.

Tahad õppimises saada korda:
Tubliste siis korda, korda, korda!

Naljatused.

Kes ei naljal naerata,
See ei tõest aru saa.

Tahturannas kistustiwad kaks kalameest pikka töit weest wälja. Efimejel läks pikaline töö wiimaks igawaks ja ütles pahaselt: „Kus juutale siis ta ots jääb, et ta ikskord wälja ei tule!“ „Otsa on kurjad naabrid meil wististe maha lõiganud,“ kostis ta seltsimees järele mõteldes.

Wallakirjutaja tuli Riwi Tõnut saatmast tõrjast tagasi ning lõpetas pooleli jäänud protokollu nende sõnadega:

„Rohu otsus.“

Rohus mõistab Riwi Tõnu warguse süüft lahti ja Riwi Tõnu ei luba ilmaški enam warastada.“

Kadakasaks sõitis Tartust Wiljandisse. Pikasillal küsis ta woorimehe käest Cesti keelt püskides: „Mis tund on meil nüüd?“ „Nüüd on meil puhkuse-tund“, kostis woorimees.

Kui selle mehe käsi ta nii kehvaoste käib, kui ta jalga, siis on temaga wilets lugu, ütles keegi joobnud meest nähes.

Mispärast elawad arstidenamisteikka wäga wanaks? Sellepärast, et nad rohu asemele raha sisse wõtawad.

Mesawahil ei olnud muud tööd, kui oma jahikoera õpetada. Kord ütles ta oma naljaka sõbra wastu, kes koera õpetusest suurt lugu ei pidanud: „Õdeste, mu koer on imetark, üsna pool inimest!“ „Soo,“ kostis sõber, „siis oled sa kahetordne koer.“

Mõnel maal maksetakse ka koerte eest pääraha. Kui ühel niisugusel kohal koeri üle loeti ja kirjab kohtu pääle jaadeti, oli ühe lehe pääl lugeda:

Kõrtsmik — üks koer

Rubjas — üks koer

Hobuste parsnit — üks koer

Kokku: kolm koera.

Mihkel oli wäga agar kohtut läina; aga ta kaotas alati oma protsessi ära, nii et kihelkonna kohtus talle see kurb lugu üksford meelde tuletati. Warsti pääle selle oli ta oma naabriga jälle kogukonna kohtu ees, ning siis sai ta ses tülis õiguse. „Sumal tänatud!“ hüüdis Mihkel rõõmsaste, „nüüd ma sõidan kohe kihelkonna kohtusse!“ „Aga kas ja rumal oled?“ hüüdis pääkohtumees, „sull on ja õigus.“ „Mis sest,“ wastas Mihkel, „kihelkonna kohtus peab nägema, et ma wahel ka sõidan!“

„Ainus härra!“ palus kerjaja, „antke mulle natuke raha; minu pära ja wara põles minewa nädali lõik tuhaks.“

„Rättke mulle oma wallawalitsuse tunnistust selle õnnetuise üle!“ nõudis härra.“

„Oh paraku!“ õhkas kerjaja, „see põles ühes ka ära!“

Õpetaja: „Armsad abi-elu rahwas, teie peate tõine tõ seie iluste järele andma ja ükstõisega kannatlikud olema.“

Rai: Jah, auus õpetaja härra, mina annan alati oma mehele järele, aga tema ei jäta oma õigust ilmaški, ja see pahandab mind nii, et ma temale ka enam järele ei anna.

Kuule, mis wahe on õieti arsti ja advokaadi wahel? küsis Tõnis. „Noh, kosis Raak, arst paneb inimeste filmad finni, advokat teeb lahti.“

Mis kell on? küsis teekäija wastutuleja käest. See waatas oma wäikest kuldast taskutella ja kostis: Kell on kahelksa. Oh, õhtas wäsiind teekäija, kui teie wäike kell juba kahelksa on, siis on tõised suured kellad juba ammu kaksteistkümmend!

See üks must ristifene walge paberi pääle ja maali paremat fät temast ristikämmel eemale üks kopika suurune must märk. Rööd pigista pahem film finni ja waata parema filmaga arvata jala kauguselt musta risti pääle. Must täpp kaob siis täieste ära. Mis-pärast? (Seletus edespidi).

Hans. Kuule, kust sa tunned ära, et üks laul ilus on? Mina ei saa sest sugugi aru.

Peeter. Noh, see on kerge asi. Waata, kui laulu wõi kõne sees ikka pi pi pi wõi ti ti ti seisawad, siis on ta ilus.

Hans. Sellejärele on siis kokutajate kõne kõige ilusam. Õm?

Peeter. Ei mitte! See peab nii kenaste käima, nagu näituseks:

Wihma sadab wihinal,
Lumet tuiskab tuhinal.
 wõi jälle:

Külmad lähwad kangemaks,
Sulad ilmad suuremaks.

Hans. See on tene küll; aga ega ometi vihmaa-
ajal lund ei tuisa ja ega külm ja soojus ühekorraga
suuremaks ei või minna!

Beeter. Roh, jeda küll mitte, aga kes ilusas
kõneõlas selle pääle waadata võib!

Küsis professori studentid käest, kes arsti-eksami
tegi: „Mis teed, kui haige nii raske on, et veel waeuvalt
hingata saab?“ Tema wastu: „Wotan ruttu kaela-
rätiku lahti, et ta hingata võiks.“ Professor jälle:
„Aga kui ta enam filmi lahti ei aja, mis siis?“ „Siis
pruugin prillid.“ „Aga kui ta enam ei räägi?“ „Siis
küsin, kuidas ta terwisega lugu on.“

See suur ütskõrbut.

Mih imme loom to olnes? Kas mõni lühike-
kaelaga õõku'll võid mõni waldasnooga toonikurg võid
mõni mitmesõraga lombiwäht võid mis? Ara arwa
ilmaagu, ei ole. See on päris see suur ütskõrbut.
Näe ma kõneleu parem ära: tema ütles neile, et õpe-
tage ommi lastele see suur ütskõrbut häste pähä, aga
nii häste, et ta meelest sugugi enam ära ei lää, et ta
neil peris pääs om. See toob rehtendamisele peratu
suurt kasu! Waata 'rohweßer X tuli minu manu ja
rehtendas suure tüki hirmus ruttu wälja, et mull üsä
suu ammuli läts, nink ma küsse, et kuis wõide nõnda
ruttu rehtenda, ja tema koste: Roh, kas te aru ei saa,
mull om jo see suur ütskõrbut pähän. Näe toll-sama
perast peade teie see suur ütskõrbut ommi lastile häste
pähä õppema!

See lugu, mis niisama tõeste sündinud on kui
kõik tõised ilmalood, oli konverentsil niisama pärdil
kuulda kui ta raamatust lustilik lugeda on.

Wälja õppinud noor tohter tegi professorite ees
doktor-eksami, kus talle kümnepugused keerulised küsi-
mised ette pandi. Wiimaks küsis üks professor: „Mis
annate haigele jisse, et ta tangeste higistaks?“ Higis-
tamise tarwis annan ma talle tamillateed jisse“, oli
kostus. „Professor: „Aga kui see ei aita, mis siis?“
Noor doktor nimetab veel tangema rohu Professor:

„Aga kui see ka ei aita, mis nõuu võtate siis?“ „Siis saadan ma tema teie juurde eksami tegema“, kostis eksamitegija ja pühkis rätikuga higi otja eest.

Rüll o wale! lühikesed jalad!

Tallitaja: Uuus herra, kutsar ootab ees toas ja palub oma palka kätte.

Herra: Ah! Sage ihm — ütle talle, ma olen wälja sõitnud!

Koolmeister: Pane ümber: Die Luft spielt in dem Haushalte der Natur eine große, mächtige Rolle.

Oppija: Luht mängib looduse majapeos üht suurt, wägewat rulli.

R.: Kas see mõne Gesti keel on! Kes nii sõna-sõnalt ümber paneb?!

D.: Oh! mängib looduses suurt rulli.

R.: Roh, see on juba parem. Katju veel enam Gesti keeli ütelda!

D.: Oh! lööb rulli!

R.: Ja fina lööb Gesti keelt!

Alued unenäund

ja nende tõsised seletused.

Unenägu.

Ma nägin und, wana-aasta õhtu oli läes ja päike läks looja. Veel enne ärareermist lahutas ta pilwed ära ja paistis lahkeste maailma pääle, nagu jätaks ta wana-aastat Jumalaga. Mina ütlesin, päike ajab pilwed eest ära ja paistab veel aasta lõpul inimeste pääle. Wõib olla, et mõni inimene mööda läinud aastal liig wähe päikesepaistest sai. Siis waatis noor inimene mu otja ja tahtis mu palest ära tunda, kui palju mina sell aastal päikesepaistet saanud, ning ma ei suutnud mitte lõki pizaraid ta eest warjata. Aga ma olin päikest nähes väga rõõmus.

Seletus.

Kui su südametunnistust läinud aastal ei kurnad inimesed ega ülekohus, ei wõrgutused ega ähwardused ei ole jõudnud rikkuda, siis astu rõõmsaste ja julgusega uuele aastale vastu: päike saab kind ka warjus walguštama.

Unenägu.

Ma nägin unes, lihawõtte-püha oli käes ja mulle kingiti ilus muna. Sellel oli ilus wärwitud koor ja koore pääle oliwad wäga ilusad lillid maalitud. Kui ma ta käest laua pääle panin, siis pööris ta ikka kõige ilusama külje minu poole ja mull oli hää meel. Kogemata aga tegin ta ilusa koore katti ja oh kahju! Ta oli seest üsna haisew ja mädane!

Seletus.

Muna tähendab halba inimest. Ilus munakoore on ta wälimised kombed, mädane sisu aga ta kuri süda ja halwad mõited, mida kohe näha saab, kui ta sisse waadata wõib.

Unenägu.

Ma nägin unes, sügaw tiik mustas põesaste wahel ja pika nolaga toonikurg tõndis ta ääres, pistis oma noka tiiki ja wõttis säält wet. Aga ta ei joonud mitte ega ta jänu ei saanud otja, waid ta hoidis oma noka ette poole ning suured toosu- ja auru-pilwed tõusiwad sest wedelikust ülesse, nii et kurg ise wahel üsna udu sees oli ja midagi enam enese ümbert ei näinud. Kui mõni linnukene kogemata wõi meelega siina sisse lendas, siis ehtis ta ära ja ei leidnud enam õiget teed, nagu oleks ta uimane. Mõned sattusiwad koguni tiiki ja uppusiwad ära.

Seletus.

Tiik on tindipo'tt ja toonikurg tulemees, kes tõiste udu filma puhub. Wahel on ta ka ise üle pää udu sees, kus ta maast ega ilmast enam aru ei saa. Linnukesed aga on ta lugejad, kes tema ohwriks langevad.

See unenägu on päris õige ja ta seletus weel õigem, ning kui sa seda ei usu, siis ole nii hää ja näe jedasama und, siis saab sa tema õigust wiistiiste uskuma, kui sa mitte mõni uskmata Toomas ei ole.

Sulemehe päätükk.

Oh sa kallid kaera tera,
Oh sa kaunis lapsa-pää!
Teile teen ma laulu-kära,
Teid ma kiidan siin ja sääl!

Sulemehe rööm.

Wiisil: Mu isa oli reisimees.

Mu isa oli sulemees,
Ma tahan olla ka!
Kuis tema riimis, on mu sees
Suur himu riimida.

Mull riimides ja liimides
On ikka röömus meel,
Ma murren sõna riimi se's
Ja olen õigel teel.

Mispärast laulab Postimees?
Mispärast Sakala?
Seepärast, et neil laulu sees
On luba riimida.

Mispärast hüüab südamest
Meil kallid koidula?
Seepärast, et ta riimikest
Wõiks laulus pruukida.

Seepärast riimi mina ka
Mu suisa sunni teel,
Ma riimin, mis ma kätte saa',
Seni kui elan veel!

Tindipo'tt.

Kui riimin ma, kui riimin ma,
Eiis lähed wargaks meel.

Mu tindipo'tt on minu arm,
Kust määret wõtan ma;
Sull laulan ma, mu ülem õnn,
Mu mustaw tindipo'tt!
Sa riimi-röömus nagu teed —
Ja sule otja märjaks teed,
Mu tindipo'tt!

Mu tindipo'tt on minu arm,
 Ei teda jäta ma,
 Ja peats tuhat laitust ma
 Ta pärast kuulama!
 Ehk laimab kuri kriitikus.
 Sa siiski minu auustus,
 Mu tindipo'tt!

Mu tindipo'tt on minu arm, —
 Ma tahan magada!
 Siin panen sind mu päetsi,
 Mu kallie tindipo'tti!
 Suft kanawarbad kaswawad
 Ja minu auus õitsewad,
 Mu tindipo'tt!

Riim ja liim.

Halkan laulu liimima,
 Sõna koku riimima:
 Riim läab warsti jahedaks,
 Aga riim jääb mahedaks.

Sulemehe „üürife“.

Sulefe, sulefe,
 Ara nii julgeste rimitse!
 Kallise, kallise,
 Sagebäst' sattud ja laimusse!
 Laimab kord kurjaste Saala.
 Täna weel tahan ma riimida!
 Üürife au, sind teretan ma
 Riimidega!

Tindife, tindife,
 Määrimist unustad aegjaste!
 Wedelik, wedelik,
 Kuri sind laitma on kirjanik!
 Korkigu kinni mind kirjanik,
 Täna weel olen ma wedelik!
 Baberileht, sind teretan ma
 Plettidega!

Lauluke, lauluke
 Tungi su tuhinat tagase!
 Wärsike, wärsike,
 Pea nüüd lähed sa trükile!
 Magus jah magada kapisja:
 Säält ei ja fätte mind laimaja!
 Üürise elu, weel hoiab mind liim:
 Helise, riim!

!! Uus raamat !!

Päkapiku-mehe wanaisa

ehl:

Torupilli-kõrtsi udu-öö

wõit:

Kuida Sõgesikka fillalt ükski hingeline mööda ei saanud,
 kes mitte Torupilli kõrtsis Päkapiku-mehe wanaisa nõia-
 katlast kulsti-mune ei ostanud, ja kuida wiimaks nõia-katel
 lõhki läks ja lõpmata suure udumere sünnitas

ehl:

Hirmus kole häda ja taevalik abi ja õnnistus

wõit:

Nõia-muna elu ja olu.

Päris tõste jündinud lugu.

Wiieskümmes trüff, siiski tuli uus ja päratu kena
 jutt. Uuest trükist on weel kõik endised segadused ja sõge-
 dused parandatud, nagu jeda uus aeg õigusega nõuab.

Üleskirjutanud ja kirjja pannud

Loga Sulemées,

Sulelaste Seltsi auuliige, kõrtsi põlgaja aga joodikute
 laitja, kolme lapse isa j. n. e. j. n. e.

Täheendus. Kes selle raamatu ostab ja läbi loeb
 ning weel rumal on, sellele maksan ma kaksjada rubla
 ehk koolitan ta oma tulu pääl targaks.

Trükitud Dühjatahja kirjade ja kuluga.

Sulekantsis 1880.

Sidesõna „ja“ halwast pruukimisest.

Et väike sidesõna ja juba wanast oma sidumisejõuu pääle uhke oli ning tänapäew ikka enam ja enam uhkemaks läheb, kus ta kõiksugused laused ilma armutakokku köidab, siis on wististe paras aeg tema grammatikawastalise wägiwalla üle paar sõna kõnelda. Teda ei pane mitte üksi kirjutuse õppijad, waid sagedaste ka wanad meistrid teelud koha pääle, mida meie ka tihti Saksa keeli kirjadeist leiame. Kes aga häste, õigete kirjutada tahab, peab iga sõna pääle hoolega vaatama, olgu ta ka väike ja. Kui ma siin kaunis rikkast wigadekogust, mis ma mitmest kirjast korjanud, ainult mõne seletuseks üles panen, siis saab sest küllalt, et lugeja ennast niisuguse wea eest kõrwale hoida wõib, ja kui ma nimetamata jätan, kes need wead teinud, siis ei ole see ka wististe kellegile wastu meelt.

Ruskil on lugeda:

Tänu, südamelik tänu ja äratagu see osawõtmine meie püüdmistest ka meid sarnatsele teule.

Siin on igal lapsel lerge arusaada, et räägitawat tänu ja soowi sell wormil milgi wiisil ja abiga siduda ei wõi. Siiski on see sündinud, ja wististe see mõttega sündinud, et ja-ga kõik kokku tõmmata wõib. Kõige loomulikum oleks siin, kui ja asemel õhkanisemärk seisaks ja äratagu suure tähega alustaks. Tahab aga kirjanik neid kahte mõtet ometi kokku tõmmata, siis wõib ta ju ütelda: Meie anname kinkijale tänu, südamelelikku tänu ja soowime, et tema osawõtmine meie püüdmistest ka meid sarnasele teole ärataks.

Roguni rikkesse on järgmine lause läinud:

Wõib küll ja peab meie suure hulga koolide kohta hüüda ja paluda! Armas Gestrabwas! j. n. e. Parem, kui ka wigalik, oleks siin hüüda ja paluda asemel hüüdma ja paluma, mis tagumine sõna **peab** nõuab. Wõima ja pidama ei wõi ilma si sarnasel kombel kokku tõmmatud saada, sest nad nõuawad kumbgi isesugust ajasõna lõppu.

Mõned kirjanikud armastawad niisugust sidumist nagu näituseks:

Tema pesapaik on Tartu linn ja käiwad tema liikmed aeg ajalt sinna kofku, — mis aga grammatika järele õige ei ole. Teeme meie sest kofku tõmmatud lausest kaks lauset, kus juures meie ja wälja jätame ja tõised sõnad wanas korras hoiame, siis saame

1. Tema pesapaik on Tartu linn.

2. Käiwad tema liikmed aeg ajalt sinna kofku. Müüb näeme selgeste, kuidas 2. lause igapäewase kõne kohta kõlbmata on, sest meie ei wõi tegusõna (Prädikat) mitte asjasõna (Subjekt) ette panna, waid peame ütleva: (2.) Tema liikmed käiwad aeg ajalt sinna kofku. Et aga laused mitte üksi üsifult seistes, waid ka kofku tõmmatud olekus oma õiges korras peawad olema, siis peame ütleva: Tema pesapaik on Tartu linn ja tema liikmed käiwad aeg ajalt sinna kofku. Veel paremine aga wõiks siin ütelda: Tema pesapaik on Tartu linn, kuhu ta liikmed aeg ajalt kofku käiwad.

Seefama wiga on järgmistes lausetes:

Lõpetuses püüdis rahwas ka iga wiisi oma rõõmu ja tänu kooli häätegijate wastu üles näidata ja jäiwad lahked mõisawaremad (peats ütleva: ja lahked mõisawaremad jäiwad) rahwa sekka ja saiwad mitmed loori: laulud lauldud.

Sell päewal sai tema põrm mulla põue pandud ja oli tema matuse osawõtmine kihelkonna poolt rohke.

Seda kirja kuuldi Seltsi poolt hää meelega; ja rõõmustas Seltis wäga j. n. e.

See sündis ja oliwad telegrammi sõnad järgmised.

Selle wea eest wõib ennast iga tähelepaneja kergeste ära hoida. Aga sagedaste on ühe tõise grammatika seaduse täitmine wäga raske, mis muudete lõppude kohta kofku tõmmatud lausetes läib, nagu näituseks:

Waimuhaige poja pärast oli wanematel suur mure ja püüdsiwad (kes püüdsiwad? kostus see lause järele: wanematel püüdsiwad) temale tohtrite läbi abi saata. Siin wõiks sest weast kergeste pääseda, kui ütletime: . . . ja nad püüdsiwad . . . . Siiski ei ole neid mõtteid sugugi tarwis nii kofku tõmmata. Wõib ju wäga selgeste üteldud saada: Waimuhaige poja pärast oli wanematel suur mure, mis (nimelt: see suur mure) neid tohtrite abi tarwitama sundis.

Uuemal ajal on keelest, iseäranis sõnaõpetusest küllalt seletusi tehtud nii et iga kirjanik, kes neid tähele paneb, grammatika nõudmist selle poolest täita võib. Lauseõpetuse kohta on aga veel palju soovida. Peaks keegi see töö ette võtma, siis võiks meie kirjandus hää sammu edasi saada.

(Tõlge Saksa keelest.)

Liivimaa kihelkonna- ja wallakoolmeistrite prooviseadus.

A. Eksami-komitee liigetest.

§ 1. Kihelkonna- ja wallakoolmeistrite proovid saavad ühe komitee ees tehtud. Selle komitee liikmed on seks walitud kreismaakooliwalitsuse waimulikud liikmed (kirikuõpetajad) ning kohase seminari direktor ja koolmeistrid.

§ 2. Esimeses § nimetatud kirikuõpetajad saavad järgmisel wiisil komiteesse walitud. Wallakoolmeistrite proowimiseks waliwad mõlemad ühe koolikonna (Cesti või Läti) kreismaakooliwalitsused kumbgi oma arwamist mööda ühe oma waimulikult liigetest eksami-komiteesse. Tõise selliwiisil walitud kirikuõpetaja nimetab Ülemmaakoolikohus komitee presidendiks, tõise aga pääle kohase seminaridirektori ja seminari koolmeistrite komitee liikmeks.

Täheendus. Ülem koolinõuumees võib oma soowi mööda eksami kui ka eksami-konferenzi juures olla.

§ 3. Kihelkonnakoolmeistrite proowimiseks astuwad Liivi ülema koolinõuumehe juhatusel all mõlemad wallakoolmeistrite proowimise komitee presendid, kihelkonnakoolmeistrite seminari direktor ja seminari koolmeistrid proowimise komiteeks kokku.

§ 4. Kirikuõpetajad, kes kreiskoolikohtu poolest nimetatud eksami-komitee liigeteks või presidentideks walitud, saawad selle ammeti sõitubeks küübihobused.

B. Proowide kohatdest ja aegadest.

§ 5. Proowideks tulewad komiteede liikmed kohastesse seminaridesse kogu.

§ 6. Et meie kolme seminari kaSwandikkude lahtisaamine Juuni kuus on, siis on proowitegemine ikka sell ajal. Wallakoolmeistrite proowiaega wõiwad kohased presidendid muuta. Riiklõnnakoolmeistrite proowiaeg on muutmata.

§ 7. Komiteede presidendid annawad õigel ajal ja sündjal kohal komitee liiketele ja eksamitegijatele igafordse eksami-aja teada.

C. Eksamitegijatest.

§ 8. Eksamitegijad langewad kahte jaksu;

- a) seminaride kaSwandikkudesse, kes oma seminari õpetuse lõpetanud, ning
- b) wäljast-tulejatesse, kes ennast eksamile muial ette walmistanud.

§ 9. Seminari kaSwandikud annab seminari direktor kohase eksamikomitee presidendile üles, kuna wäljast-tulejad seda ise teewad. Wäljast-tulejad peawad ülesandmise juures järgmised kirjad ette panema:

Kirikliku wanadusekirja, et ta 19 aastat wana;
elukombete-tunnistuse;
arstlike tunnistuse oma terwise üle, ja oma eluloo, mis nad ise kirja pannud.

Täheendus. Kirikuõpetajad wõiwad elukombete-tunnistust oma arwamist mööda petjati all eksamitegijalt jisse saata.

D. Eksamist.

§ 10. Eksam. mis kohase seminari õpetuskeeles tehakse, saab kirjalikult ja pääst tehtud. Kirjalikud tööd, millega eksam algab, on:

- 1) üks küsimuste ja kostuste waral seletatud katekismuse wõi pühakirja tükk;
- 2) üks kirjatöö seminari õpetus keeles;
- 3) kolme rehkenduse ja geometria ülesande täieline wäljarehkendus;
- 4) üks Wenefeele ümberõlge.

Riigikonnakoolmeistrid peawad pääle selle ühe küsimuse loodusteadusest, ajalooft, geografiast ja muusikateadusest kirjalikult kostma ning ühe suurema kirjatöö Eesti wõi Läti keeles tegema. Seminari-kaswandikud wõiwad wiimseks nõudmiseks ühe seminari tarwis tehtud töö ette panna. Väljast-tulejad peawad ka kooliteadusest ühe ülesande kirjalikult seletama.

§ 11. Küsimused ja ülesanded kirjalikkude tööde tarwis kinnitab kohane seminar-direktor seminari koolmeistrite ettepanemise pääle. Kirjalised tööd saawad kohase seminari koolmeistri ülewaatmise all ilma iga abita (pääst) walmistatud ja komitê liigetele läbiwaatamiseks ja otsusetegemiseks kätte antud.

§ 12. Õpetamise-osaluse (koolitamise) proowiks saab eksamitegija ühe ülesande usu- wõi muust õpetusest kaks päewa enne etteastumist, mille üle ta ühe kirjaliku õpetuskawa (dispositioni) teeb ning siis selle järele teda lastele õpetab.

§ 13. Pääst eksami juures kuulatawad kõit eksamikomitê liikmed päält; kui aga eksamitegijaid liig palju on, siis saab sest, kui pääle proowija weel üks kuulataja on.

§ 14. Iga seminari õpetaja lasseb eksamitegijaid neis asjades proowi teha, milles ta seminaris õpetust annab. Tõised komitê liikmed wõiwad aga igal ajal omalt poolt eksamitegijatelst kostusid nõuda, et nad nende teadmiste üle kindelt otsust saaksiwad. Siiski ei wõi ühegi õpetuse proowiaeg, mis enne eksami kinnitatud on, pikendatud saada.

§ 15. Pääst tehakse igas õpetuses, mis kohases seminaris antakse, eksami nii laialt ja sügawast, kui selle seminari õpetusplaani nõuab. Eksamitegijad saawad igas õpetuses pääst wõi kirjalikult kaks küsimust kostmiseks. Eksamitegija peab wõimalikult selgeste ja kindlaste ladusast sõnes kostma.

Täheendus. Iga üksiku seminari õpetusplaani on sellepärastt väljast-tulejatele nende soowi pääle teada anda.

E. Otsused ja tunnistused tehtud eksami üle.

§ 16. Iga üksiku eksami üle saab oma protokoll kirjutatud, kuhu kohased otsused „wäga häa,“ „häa,“ „lähed korda,“ „puudulik“ üles panna.

§ 17. Kõige esite annab proowija oma otsuse, kindlaste tehtud eksami järele; kui ta aga eksamitegija tublidust wõi nõrkust muialt tunneb, siis wõib ta oma otsust selle järele muuta. Kui selle otsuse wastu keegi ei räägi, siis saab ta protokoll üles pandud. Räägib keegi see wastu, siis annawad proowija, kohane seminari direktor ja waimulikud komité liikmed omad otsused, kus juures hääle paljus maksab. *) On kumbgil pool ühe palju hääli, siis teeb president otsuse.

§ 18. Saab üks seminari-kaswandi kas usuõpetuses, keeles, rehtenduses, geometrias, kooliteaduses, muusikas wõi õpetamiseproowis „puudulik“ otsuseks, siis wõib ta seda järgmises pooles aastas uues proowis parandada; muidu on ta läbi kukkunud. Wälised eksamitegijad wõiwad kahes õpetuses parandamist ette wõtta. Kui eksamitegija praegu nimetatud õpetustega walmis saanud, siis wõib ta tõistes, kõrwalistes õpetustes kolm „puuduliku“ nimetatud teel parandada.

§ 19. Eksami protokollid saawad kahetordsest walmistatud ja igast komité liikmest alla kirjutatud. Ühe protokollid saadab komité president kohase maakooliwalitsuse kätte, kes selle järele koolmeistri diplomi (tunnistuse) walmistab; teise protokollid annab ta eksamitegijale tunnistuseks ligi, et ta annetisse astuda wõib.

Lähenemus. Seminari-kaswandikude protokollid saab üks ära kiri seminaris ülewel hoitud.

§ 20. Runas ja kuidas abieksamisi puudulikkude otsuste parandamiseks peetakse, seda peab komité kohe finnitama ja presidendi läbi eksami parandajatele teada andma.

§ 21. Nende eksamitegijate protokollid, kes kihelkonnakoolmeistri eksami ära teinud, saadab ülem koolinõumees Liwi ülema maakoolikohtu kätte. Wallakoolmeistrite proowi-komitée presidentid saadawad

*) Rahju, et siin mitte see pääle ei waadata, kas need komité liikmed räägitawat eksami ka kuulsiwad. M. G.

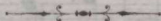
need protokollid, mis nad kirja pannud, selle kreismaa-
koolikohu kätte, selle käest eksamitegijad oma tunnistust
enestele igatseswad, see soowimisega, et nimetatud kohud
nende protokollide järele annetisse seadmise kirjad,
esimene kihelkonna- ja teine wallakoolmeistrile, walmis-
taks ja walmid kirjad nende kätte tagasi saadaks, kust
neid omanikkude kätte tallitatakse.

§ 22. Riisugune wallakoolmeistri diplom maksab
kaas Eesti ehk Läti koolikonna kohta; teeb aga ta omanik
mõlemates keeltes eksami, siis terve Riigi maa kohta.

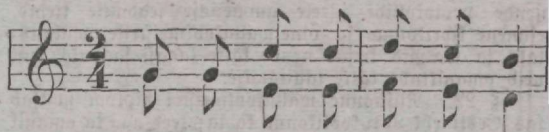
§ 23. „Suhatuste“ (Instructionen) 29. paragrahwis
ette kirjutatud proowid, kui ka abiproowid tõiste kooli-
kondade koolmeistritega saawad päris eksamiga ühes-
peetud. Williwiiil seda tehakse, on komitee asi; nende
nõudmised aga on eksami-nõudmistega ühesuurused.

Niias, 12. Weebruari 1877.

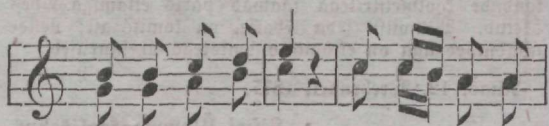
Riigi Ülemmaakoolikohus.

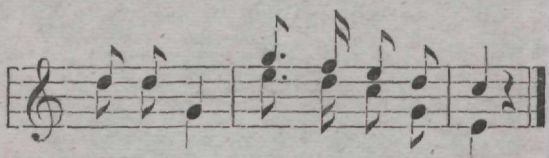
Aja rutt.

1. Mur-ra öit, kui aeg on käes!

homme võima-ta mis on lä-na

si-nu väes: len-des läheb aeg!

2. Kui võid tööle hakata, hakka viitmata! Üks hord puu võib pakata: lendes läheb aeg!

3. Tõe teeda tõtta sa, head armasta kunni kalmu-kiinkala: lendes läheb aeg!

Cesti

Aleksandri-reaalkooli põhjuskiri.

I. Üleüldised seadused.

§ 1. Kõigeförgema loaga 14. Augustist 1869 asutab Cestirahwas oma wabastaja õntsa Keisri Aleksandri I. ja tema wabaduse jäädawaks mälestuseks omale förgema kooli meestesugu kaswandikkude tarwis, nimega: „Cesti Aleksandri reaalkool.“

§ 2. Aleksandri-kool on aset Viimi kuber-mangus, Wiljandi kreisis, Kaarli mõisas (Karls-hof), mis Aleksandri-kooli pääkomite selle tarwis on oftnud ja mis Riia hoowkohus . . . . . Aleksandri koolile on finnitanud.

Täheendus. Kui Aleksandri-kool mujale tahab asuda, siis annab Aleksandri-kooli furatorium seda ministri herrale teada.

§ 3. Aleksandri-kool peetakse üles Rõigeför-
gema loaga 14. Augustist 1869 jeks forjatud
ja weel forjatawa kapitaali kasudega ja sisse-
tulewa kooli rahaga ja kõrge kroonu abiga.

§ 4. Aleksandri-kooli põhjuskapitaal hoitakse
alal kindlates hindpaberites, iseäranis maa ja
maja I. obligatsioonides. Selle kapitaaliga võib
aga ka mõisat, ehk muud sündsat liikumata wara
kooli hääks osta. Selle immobili sissetulek ei
või mitte vähem olla, kui ostmise kapitaali
intressid riigi protsendi maksu suuruse järele.

§ 5. Eesti Aleksandri-kool seisab Riigi koo-
lide ministri all ja reaalkoolide õigustes; tema
lähem ülewaataja on Tartu õpetuskonna kurator.

§ 6. Aleksandri-kooli üle walitseb üks ise-
äraline, selleks walitud wastutaja kuratorium,
(cf. §§ 11—26).

§ 7. Aleksandri-kool tahab fristlikus waimus
pädagoogika põhjuste pääle toetades Eesti rahwa
haridust kõrgendada ja algab oma õpetamisega
säält, kuhu siitsaadiksed ülemad eestikeelelised
koolid, see on kihelkonna koolid, õpetusega lõpetawad.

§ 8. Õpetuskeel Eesti Aleksandri-koolis on
Eesti keel.

§ 9. Aleksandri-kool on kuue-klassiline, nagu

mõned riigi reaalkoolid; õpetusaeg festab igas klassis üks aasta.

Täheendus. 1. Kooli-õppijad, keda järeltulewa kõrgema klassi wääriliseks pole arwatud, woiwad weel kas pooleks wõi terweks aastaks sellesamasse klassisse jääda.

Täheendus 2. Aleksandri-kool hakkab küll nelja klassiga pääle, aga aega mööda saab ta üheks täieliseks reaalkooliks täiendatud riigi walitsuse poolest finnitatud reaalkoolide programmi järele.

Täheendus 3. Aleksandri-kooli õpetusaeg on iseäralises õpetusplaanis selle põhjuskirjale juurde lisatud.

§ 10. Aleksandri-kooli wõetakse kaswandikka wastu seisus ja usu pääle waatamata.

Täheendus. Ewangeli-Lutheri ja Greeka-õige usu kaswandikkudele antakse usuasjus kummagile jaule nende oma usuõpetust mööda õpetust.

II. Cesti Aleksandri-kooli furatorium.

§ 11. Aleksandri-kooli furatorium on kokku pandud 16. liikmest, nendest on 15 walitsetawat liiget; 16. liige on Aleksandri-kooli direktor, kellel furatoriumis üksnes nõuuandja hää on.

§ 12. Gesti Aleksandri kool on Gesti rahwa waraga ja priikslastmiste mälestuseks kõigele Gesti rahwale asutatud. Sellepärast peawad kuratoriumi liikmed kõige Gesti rahwa usalduse väärt inehed olema. Kuratoriumi walitsewate liikmete seas peab kõige wähem wiis meest olema, kes uniwersiteedist ehk sarnasest suurkoolist on läbi käinud ehk selle wäärilise eksami ära teinud.

§ 13. Aleksandri-kooli kuratoriumi 15. walitawast liikmest langeb iga kolme aasta järele kolmas jagu liikmeid wälja — esimesel walimise korral loosi läbi määratud järke mööda.

Täheendus. Wanu liikmeid võib tagasi wälida.

§ 14. Kuratoriumi walitawate liikmete wäljad on esimesel korral Aleksandri-kooli pääkomitee ja tegewad abikomiteed; igal pääkomitee liikmel on üks hääl; igal tegewal abikomiteel, kes 100 kuni 1000 rubla on raha korjanud, üks hääl, kes üle 1000 rubla on korjanud, kaks häält. Walimist võib ka kirjateel toimetada, mille tarwis kandidaadid ette panna. Pärast waliwad iga kolme aasta järele kuratoriumi uusi liikmeid kuratoriumisse jääjad liikmed ja järgmised seltsid oma saadikute läbi: „Gesti Kirjameeste Selts“; „Tartu Gesti Põllumeeste Selts“; „Wiljandi Gesti Põllumeeste Selts“; Pärnu

Geesti Põllumeeste Selts"; „Põltsamaa Geesti Põllumeeste Selts" ja need Geesti Põllumeeste Seltsid, kes töistes Geesti maakondades nende samasuguste põhjuskirjade päale asutatud juurde tulewad. Valimisele saadab „Geesti Kirjameeste Selts" neli saadikut ja iga valimise õiguse osaline Põllumeeste Selts kolm saadikut: need saadikud valitakse Seltside poolt igakord uueste.

Tä h e n d u s. Riisuguseid juurdetulewaid Geesti Põllumeeste Seltsisid, nagu selles paragrahis tähendatud, tunnistab kuratoriumi liikete walijate kogu hääle paljusega valimise õiguse osalijeks.

§ 15. Kuratoriumi liikmete walimine sünnib järgmisel kombel: Esimesel korral kutsub Aleksandri-kooli „asutajate komitee" president kuratoriumi liikmete walijad (§ 14) kokku; pärast seab iga kolme aasta järele kuratorium uute liikmete walimise termiini ära ja kuratoriumi president annab selle termiini ajalehtede läbi aegsaste teada. — Kuratoriumi liikmete walijate kogu walib enesele igakord koosoleku juhataja. — Seesama juhataja annab ka walimise otsust Geesti ajalehtede läbi teada.

Tä h e n d u s. Riikaua, kui abikomiteed wältawad ja tööd teewad, waliwad nad kuratoriumi töiste walijatega ühes uusi kuratoriumi liikmeid.

§ 16. Kuratorium ise walib oma liikmete seas kolme aasta pääle enesele presidendi ja tema asemiku, kirjutaja ning kassahoidja ning nende asemikud.

§ 17. Kuratoriumi kokkukäimine ja nõuupidamine sünnib nii sagedaste, kui asi seda nõuab, kõige vähem ükskord aastas. Kokkutulemise aja ning koha, niisama ka läbirääkimisele tulewad asjad annab president, ehk kui temal võimalik ei ole, tema asemik, aegsaste teada.

§ 18. Igal kuratoriumi liikmel on õigus, oma soovimisi kirjalikul teel nõuupidamisesse ette panna. President peab kuratoriumi liikmeid koosolekule kutsuma, kui vähemast neli liiget seda nõuawad.

§ 19. Iga kuratoriumi nõuupidamise otsus jääb kindlaks, kui kõige vähem kaks kolmandiku liikmetest koos on, kelle hulgas aga ka president ehk tema asemik peab olema. Asjus, mis rutulist toimetamist päriwad, võiwad kuratoriumi liikmed ka kirjalikul teel oma arvamisi avaldada.

§ 20. Kuratoriumi nõuupidamise otsused tehakse häälteenamuse läbi. Häälte ühepaljusel annab presidendi hää, ehk tema äraolekul tema asemiku hää otsuse.

§ 21. Kõik nõuud, mis kuratorium peab, ja otsused, mis ta teeb, kirjutatakse protokollis; nii-

sama ka presidendi ehk muu üksiku liikme tähtsamad ettepanekud.

§ 22. Ammetlik toimekus kuratoriumi ja kooli nõuukogu ehk üksiku kooliõpetaja wahel sünnib ühelt poolt kuratoriumi presidendi läbi, teiselt poolt kooli direktori läbi.

Täheendus. Kassahoidja siiapuutuwaid toimetusi määrab § 25.

§ 23. Kuratoriumi enese hooletis jääb, oma toimetusi ja töösid isekeskis oma liikmete seas jagada. Kooli läbi katsumiseks nimetab kuratorium enese liikmete hulgast kolm meest sisemiste ja kolm meest wälimiste asjade läbikatsumiseks.

§ 24. Kuratoriumi iseäralised kohused on:

- a) Aleksandri-kooli põhjuskapitaali ja üldse kõige liikumata ja liikuma wara üle walwada ja selle eest wastutada;
- b) kooli eest igapäewi hoolt kanda ja tema eest seista;
- d) direktori ja kooliõpetajaid walida, Tartu õpetuskonna kuratorile kinnitamiseks ette panna ja neid siis ammetisse kutsuda ja tarwilisel korral neid ammetist lahti lasta;
- e) direktori, kooliõpetajate ja muu kooli kallal tegewate ammetnikkude palkasid määrata, nii kaugelt kui see mitte põhjuskirjas mää-

ratud ei ole, ehk kooli direktori hooles ei ole määrata antud; nõndasama ka maja korraspidamise, parandamise ehk muu ehituste kulusid määrata;

g) aasta aruannet valmistada ja Tartu õpetuskonna kuratori kätte toimetada;

h) kooli jöögiraha kõrgust määrata;

i) kooliõpetajate nõuukogu poolest koolis pruugitawaks arwatud kooliraamatute pruukimise tarwis Tartu õpetuskonna kuratori läbi toimetada;

k) koolitööd ja seisust läbi katsuda jeks nimetatud liikmetest (§ 23). Läbikatsumisel enestel ei ole aga ial woli, oma pää järele muutmist ehk parandamist ette wõtta: üsknes kuratoriumi presidendil on wõimus, rewideerimise protokollide ja kuratoriumi otsuste järele direktorile puudusi ehk wigu ette panna ja nende parandamist nõuda. Niisugusi rewideerimisi peab kuratorium iga aasta käsile wõtma.

§ 25. Kassahoidja kohus on kõiki sissetulekuid ja wäljaminekuid kuratoriumi seadmistele ja otsustele järele toimetada ja kassat, kassa raamatut, rehnungisi ja kwiitungisi aasta lõpul ehk kuratoriumi nõudmise pääle igal ajal kuratoriumile läbikatsumiseks ette panna. — Kassahoidja tohib

hädalistes asjatoimetustes presidendi loaga kura-
toriumist ette määramata summast kooli tarwis
kunni 200 rublani välja anda.

§ 26. Kuratoriumi kohus on, iga aasta
väljamineku ja sissetuleku üle awalikult aru anda,
kas ühes isekirjas ehk ajalehtedes.

Täheendus. Aleksandri-kooli aastase üles-
pidamise kulude plaan on iseäralises lisas
selle põhjuskirjale juurde lisatud.

III. Kooli-õpetajatest.

§ 27. Eesti Aleksandri-koolis õpetavad eest-
otja neli kindlalt ammetisse seatud kooliõpetajat,
pärast tarwituft mööda rohkem. Eestotja on kooli
õpetajad nimelt: kooli direktor; esimene teadusline
kooli õpetaja; tõine teadusline kooliõpetaja; Wene-
keele õpetaja. Pääle nende tarwituft mööda
tundide andjaid õpetajaid.

§ 28. Direktoriks võib saada, kes suurkooli
eksami ära teinud ja kooli asjade tundja ning
Weneriigi alam on.

§ 29. Kooli õpetajateks kõlbawad, kes riigi
seaduse järele reaalkoolides seda ammetit pidada
wõiwad.

Täheendus. Esimene teadusline kooliõpetaja
on direktori äraolekul tema asemik.

§ 30. Direktori kui kooli eestseisja iseäralised kohused on:

- a) kooli auusa korra ja õppimise üle isalikult walwada ja selle eest wastutada;
- b) kooli õpetajaid kuratoriumile walimiseks ette panna, ilma et kuratorium aga otse seda kooliõpetajat peaks walima, keda direktor on ette pannud;
- d) kooliõpetajate ja muu ammetnikkude ammeti pidamise järele waadata; nende soovimisi, ehk kaebusi kuratoriumi ette kanda;
- e) kooli nõuukogu (konwerentsi) juhataja;
- g) kaswandikkude läbikatsumisi juhataja ja neid kooli vastu wõtta ja säält ära lasta;
- h) ühes kooli nõuukoguga kõlwatumaid kaswandikka koolist wälja heita;
- i) soovitusi kooli õpetuse, kooli ülespidamise, ehk kooli hoonete kohta kuratoriumile teada anda;
- k) kooli päewaraamatute kirjutamist juhataja ja kaaskooli-õpetajate ning kaswandikkude nimekirjadega kooli arhiivis alal hoida;
- l) kõiki riigi kooliseaduses nõuetawaid aruande kirju Tartu õpetuskonna kuratori kätte saata;
- m) iga kooli aasta lõpul aruannet kooli elust ja tööst kuratoriumile ette panna.

§ 31. Nädalas annavad kooliõpetust: direktor esimesel ajal kõige rohkem 16 tundi; nende tundide arvu peab aga pärast vähendatud saama; teised kooliõpetajad igakuks 24 tundi.

Täheendus. Tundide eest, mis keegi kooliõpetaja üle oma määratud tundide arvu enese päale anda võtab, saab ta kui tundide andja õpetaja iseäralist tasumist.

§ 32. Direktor ja tema asemik peavad Aleksandri-kooli majas elama, seals saavad nad säält korteri ja kütmise ja valgustamise tarwitusi. Kui võimalik, on soovida, et ka teised kooliõpetajad koolimajas elavad. Nende kohus on päale õpetamise kokkuräägitud korda mööda kasvandikkude järele waadata.

§ 33. Aleksandri-kooli nõuukogu, kelle liikmed direktor ja kõik kooliõpetajad, ka tundide-andjad õpetajad on, peab nii sagedaste nõuupidamisi, kui direktor seda arvab tarvis olevat. Selle nõuukogu kohus on läbi rääkida ja omale täitmiseks võtta, mis kooli õpetamisele ja harimisele tarvis ja tululine on, nagu tunniplaani kokku seadmine, arupidamised õpetamise kumbe üle, kasvandikkude läbikatsumise üle, süüdlaste karistamise üle jne. Nõuupidamisi peab igas kuus kõige vähemalt ükskord saama peetud.

§ 34. Kui direktor tahab ammetist lahkuda, siis peab ta seda vähemast pool aastat enne oma äraminekut furatoriumile teada andma. Sga kooliõpetaja, kes ammetist tahab lahkuda, peab seda vähemast üks weerand aastat enne direktori läbi furatoriumile teada andma.

§ 35. Direktorile ja kooli õpetajatele maksetakse palgad iga kuu lõpul postnumerando wälja.

§ 36. Sga wiie teenistuse aasta järele saawad direktor ja kooliõpetajad furatoriumist määratawat palga kõrgendust.

§ 37. Aleksandri-kooli õpetajatel on kroonu reaalkoolide õpetajate õigus auuklasside ja pensiooni poolest seaduse põhjusel. Kooliõpetajad maksawad pensiooni kasjasse niisama palju kui teised reaalkoolide õpetajad.

IV. Kooli kaswandikfudest.

§ 38. Aleksandri-kooli wõetakse üksnes katsumise järele kaswandikka wastu. Eäbikatsumisele wõiwad tulla need, kes mitte nooremad ei ole kui 12 aastat ja kes ühe hää kihelkonna kooli on läbi teinud ehk kes mujal selle wäärilised teadused on saanud, see on, kellel reaalkoolide teise klassi teadused on.

Tähendus. Iseäralisel korral wõib ka noore-

maid kaswandikka kooli nõuukogu lubaga vastu võtta.

§ 39. Vastuvõetavad kaswandikud peavad oma endise kooliskäimise üle tunnistusi ette näitama. Pääle selle nõutakse iga vastuvõetava käest tema ristmise ja tõistfordse rõugepanemise täht.

§ 40. Kaswandikkude kooliraha määratakse kümne rubla pääle aastas. Kuratorium võib seda kooliraha tarwitust mööda kas tõrgendada ehk vähendada.

§ 41. Kehwadele kaswandikkudele, kes usinad on õppima, võib kooliraha vähendatud ehk üsna maha jäetud saada.

§ 42. Kooliga on ühendatud pensjon. Pensjoni raha (söögiraha) määrab kuratorium. Sellest rahast kui ka koolirahast tuleb iga pooleaasta algusel pool osa ette sisse maksta. Teine pool peab kunni 1. Aprilli ja 1. Oktoobrini ära maksetud saama.

§ 43. Iga pooleaasta lõpul antakse iga kaswandikule kirjalik tunnistus tema kooliskäimise, õppimise ja ülespidamise üle.

§ 44. Aleksandri-kooli õppijad saavad kõik need õigused, mis tõiscedki riigivalitsuse poolest finnitatud reaalkoolide ehk reaalgümnaaside õppijad saavad, iseäranis wäcteenistuse poolest. Need õigused saavad nemad lõpuetfanni diplomi läbi.

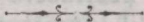

§ 45. Alekšandri-koolil on oma pitsar järgmise päälfirjaga: „Gesti Alekšandri-reaalkool“ — ja riigi kulliga. Kõigil kirjadel ja paberitel, kellel see pitsar pääl seisab, on kõige tõiste selles jauskonnas seiswate riigi koolide paberite õigus.

Rõ p p.

§ 46. Meid põhjuskirju võib edaspidi aja nõudmistel muuta, aga üksnes siis, kui vähemast kolm neljandikku kuratoriumi liikmeid seda ühes nõuus soovivad. Need muudatused tulewad siis riigivalitsusele kinnitamiseks ette panna.

Täheendus. Nende põhjuskirjade muutmise kohta käijaid nõuudmisi ja ettepanemisi peab kuratorium esimese läbirääkimise järele aeg-
 saste Gesti ajalehtedes avaldama; üksnes siis
 võivad nad otsusetegemise alla võetud saada.

Eesti raamatukogu nimekiri.

Zuhatus raamatukogu asutamiseks ja pidamiseks on Olewikust Nr. 43 aastal 1882 leida, kust see nimekiri välja trükitud.

Raamatud on kolme jalku jautatud: a, b, d. Väikese raamatukogu jaoks on raamatud a, keskmise jaoks a ja b, suure jaoks a, b ja d. Uued raamatud on nimekirjale juurde kirjutada, mistarwis tühjad lehed jäetud.

	Rop.
d. Advokat tohtri ametis. Lustmäng.	25
b. Agnes Bernauer. S. Järw.	30
a. Aljalugu elulugudes. M. J. Eifen.	32
d. Alfonso ja Moosa. S. Thuberg.	16
d. Ameerika metsades. J. Mõttus.	18
d. Unid, nende kasulik kasvatamine ja nuu- mamine. C. R. Jakobson.	8
b. Angerwaksad. Paulu-frantsifene. Kreuzwald.	5
d. Andersoni ennemuistsed jutud. Eichhorn.	16
d. Apolooniuss, Tiiruse ja Siidoni kuningas.	13
d. Ara tee ülekohut.	20
a. Arthur ja Anna. C. R. Jakobson.	20
d. Armastus võib imet teha.	10
d. Auuväärt Pridoling ja paha Tidrig. Grant.	20
d. Auroora. A. Linde.	30

- d. Baligreeni lossi krahw ja wapper pois. 20
- d. Betlehem, meie Snnistegija Jes. Krist.
jündimise paif. Tiismann. 4
- d. Bosko kunsttükid. J. Permann. 15
- a. Bulgaria neiu ja Wene pealik. J. Lill. 30
- d. Chausu rumalus ja kõrk. toorus. P. Undriž. 10
- b. Edasi. G. R. Jakobson. 10
- d. Gesti keele healte õpetus. Dr. M. Weske. 60
- a. „Gesti Postimehe“ õhtukõned. Koidula. 30
- a. Gestirahwa ennem. jutud. Kreuhwald. 1 rbl. 40
- a. Gesti laste Kirja-kogu. P. Undriž. 30
- d. Gesti hobused, nende mõistlik kaswatamine
ja mõistmata rikkumine. G. R. Jakobson. 10
- d. Gesti Kirjameeste Seltsi aastaraamatud. 25 ja 30
- b. Gesti ema. J. Kapp. 30
- a. Gesti, Liivi ja Kuuramaa ajalugu. Eisen. 60
- a. Gesti rahwa wanast usust. J. Jung. 28
- a. Gesti Luuletused. M. J. Eisen. 1 rbl. 50
- a. Gesti rahwalaulud. M. Weske I. ja II. jagu à 30
- a. Gesti kirjandus. G. J. Treumann. 12
- d. Gesti Keisri laul. J. Kappel. 40
- d. Gesti laulik, 125 uut laulu. Jannsen. 25
- d. Gestirahwa 50-aast. Jubelipidu laulud. 5
- d. Gesti kannel. Melja häälega laulud sega-
koorile. Hermann. I. ja II wiht kofku 1 rbl. 5
- d. Gestirahwa tõise üleüldise Paulu pidu Mees-
tekoorid. Wanemuise selts. 90

	Rop.
d. Eesti lauliku wiisi raamat. Jannsen.	35
d. Eesti salmikute pärlid ja lilled.	50
d. Elust ja loodusest. M. S. Eisen.	25
d. Elupäästja.	10
b. Elujuhtumised Wandimendi saarel.	20
d. Emaarmastus. M. Jaanson.	30
b. Ennemuißtised luuletused. M. Tõnnisson.	20
a. Endise põlwe pärandus. M. S. Eisen.	20
d. Esimene küla jututooja. M. Sohberg.	8
d. Esimesed geometria õpetused. J. Dülk.	30
b. Esimene Võjaste kasm. ja rohitseja. J. Viiv.	24
d. Esimene noor jutumees. M. Kirjel.	25
d. Esimene lustilik mängumees, ehk wiitoli noodid. I., II. ja III. anne. J. Matto. á	25
a. Esiwanemate warandus. M. S. Eisen.	20
b. Ewangeline. E. J. Schwan.	20
a. Dr. Fählmanni kirjad.	20
a. Galileo Galilei. E. R. Jakobson.	10
d. Guajana metsades. M. S. Eisen	20
a. Häda ja abiraamatukene. Kreuzwald.	20
b. Härmann ja Doora. A. Kurrikoff.	30
b. Heinamaa tegija. J. Viiv.	12
b. Helmed. E. R. Jakobson.	65
b. R. A. Hermann'i salmikud. I. kimbukene.	16
b. Hobrofi lossi preili ja rüütel Mojaan. Tobso.	8
d. Hobuse rauutamise õpetus. M. Treumann.	20
d. Hudsoni jõe ääres. M. S. Eisen.	20

	Rop.
a. J. W. Jannseni kirjad I. ja II. anne.	45
a. Järwa maa. J. Jung.	20
d. Järwamaa Döpi. Nelja häälega laulud meestefoorile. J. Kappel.	25
b. Jisraeli mehe tütar. M. J. Eisen.	20
b. Jiman Shamiil. G. Kikajon.	20
d. Ilus Mageloone. J. Pärmann.	10
d. Ilmatar. Dr. Schulz.	1 rbl. 20
d. Ilmalikud meestefoorid.	35
d. Imelikud juhtumised. Dr. Hermann.	16
d. Inimese mõtted ei ole Jumala mõtted. Kirjel.	20
d. Joannesse ilmutamise raamat.	56
b. Joosep Haideni elulugu. A. Jakobson.	20
d. Jõulu kingitused. Kaljamäng. Pärmann.	15
d. Jõulu=õied. 2 jagu, kumbki maksab	10
b. Jõulu=öö. F. Wilhelm Ederberg.	12
a. Juhani ja Adele. J. Pärn.	20
a. Jumala maakeses. T. H. Pantenius.	20
d. Jutustused Wenemaalt. M. J. Eisen.	20
b. Juhataja kodu= ning isamaa tundmisele. G. Blumberg.	25
d. Jumala riigi väljalaut. lugu. Rosenberg.	30
d. Julge ja truu. Historialik jut. G. Kiwikink.	15
d. Julius ja Maria. Rosenbach.	16
b. Jutt ilma päälkirjata. J. Lill.	20
d. Jutustused Hommikumaalt. A. Raudkep.	12
a. Juudit. Koidula.	35

- d. Jutlus tõisel Eesti laulu- ja mängupidul
Tartus, 20. Juunil 1879. J. Hurt. 5
- d. Jutlus Tallinna Eesti tänu=laulupidul
12. Juunil 1880. M. Jürmann. 6
- d. Jutuõtamine, kuidas sõldat keisri Peltri I.
mõrtsukate käest ära päästis. 13
- d. Jutt Saksa=Prantsuse sõast. 15
- d. Kaabakad ehk Kuld ei anna rahu. 20
- d. Kaara Petroowitsh. M. J. Eisen. 12
- d. Kaheksas Eesti jututooja. 16
- d. Kaks sõjawangi. M. J. Eisen. 20
- d. Kaks kosilast. J. Otstawel. 10
- d. Kaks jutustust Napoleoni I. elust. J.
Ederberg. 5
- a. Kalewi poeg. J. R. Kreuzwald. 1 rbl. 20
- d. Kannatliku Hirlandi lugu. 10
- d. Kangekaelus kautab. P. Põhjand. 12
- d. Kapten ja laewapois. M. J. Eisen. 10
- a. Kaarlo Suomalaise Novellad ehk uudis-
jutud. P. Undrik. 20
- b. Kaarin. G. Aspe. 20
- d. Kasuline köögi- ja majapidamise r. 1 rbl. 20
- d. Kasuema ja Kasutütar. K. A. Hermann. 10
- d. Kättemaksmine. G. Kiwikink. 20
- d. Kes hoolega püüab, see võib kõik. A. R. 15
- a. Keiser Aleksander II. ja tema walitsuse aeg.
Keisri herra pildiga. M. J. Eisen. 10

- d. Kerged ja lühik. geometria õpetused. J. Tülf. 50
- d. Kõrge rüütel. Näitemäng. A. Dido. 12
- d. Kiwi-linad ehk wangi tornist taewa. Stein. 20
- d. Kirjalikud tööd koolis ja kodu. J. Pärn. 25
- d. Kirjutamise õpetus. J. Kurrik. 42
- a. Kõlplaste imewärklised jutud ja teud.
Dr. Fr. R. Kreuzwald. 20
- a. Kodu-kool. M. Zürmann. 1—3. raam. à 25
- a. Kodutohter. Dr. F. R. Kreuzwald. 80
- d. Kodukäija. Lustmäng. Winter. 20
- d. Kodumaa laulja, meeste kooridele. Hermann. 60
- b. Kolm päewa koolmeistri elust. Lind. 25
- d. Kooli-teadus. W. A. Hansen. 30
- d. Koolmeistri käsiraamat. A. Grenzstein. 25
- a. Kolumbus. M. Pödder. 60
- d. Kooli laulmise raamat. A. Grenzstein.
I.—VI. jauni. Kõik kokku 82
- d. Koolmeister kui waras ja mõrtsuk. Dido. 10
- d. Kooli raamat, I. ja II. jagu. 35
- d. Kooli raamat, V. jagu Geograhwil maksab 25
VI. jagu Wiisika maksab 20
- b. Kooli lugemise raamat. C. R. Jakobson.
Piltidega. I. j. 50 kop., II. j. 40 k., III. j. 45
- a. Kolm isamaa kõnet C. R. Jakobson. 25
- d. Kommisjoni kohus. M. Pödder. 15
- a. Kooperi jutustused Ameerika maalt. J. Vill. 50
- d. Koori ja kooli kannel. I. ja II. jagu. Hermann. à 35

	Rop.
d. Koõma Minia.	13
d. Kulla wõimus.	20
b. Kuues Gesti jututooja. M. Sohberg.	16
d. Kuidas põllumees rikkaks saab. Jakobson.	15
d. 32 laulu nelja häälega laulda I. j. Rinne.	45
d. Kuuljad waimulikud segakoorid. Mumme ja Kuhlbars.	50
d. 16 laulu 1. ja 2. jäüst ära walitsetud. Rinne.	20
d. Kuida külw, nõnda lõikus. W. Lingreim.	20
d. Kuida herra, nõnda teener. M. Kirjel.	20
b. Kuulus wene sõap. Suworow. M. Lindenberg.	13
d. Kuldpõrnik. P. Undriß.	15
d. Kuninganna Luise. F. Ederberg.	5
d. Kuld õunad hõbe waagna pääl.	40
d. Kurttumm, tema olu ja elu. S. Eglon.	25
d. Kuulus wang. S. Tuul.	10
b. Kümnes Gesti jututooja. M. Sohberg.	20
d. Külaleib. Laulud. W. F. Eichhorn.	15
d. Krahw Drosław. Gildemann.	10
d. Kriseldis ja marckkrahw Walter.	7
d. Laane lõwi. I. jagu 10. kóp. II. jagu	20
d. Lapse meele järele loomad. K. A. Hermann.	18
d. Laste karistus. S. Lüdimois.	12
b. Laste mängu-tuba. S. Liiw.	10
d. Laste warandus. M. S. Eifen. 50 pildiga.	36
d. Laste sõber. E. M. Jakobson. I. ja II. jagu	35
d. Laste lust. S. Pärman.	12

	Kop.
d. Paulu = kogu. Abel, Weste, Säbelmann.	50
d. Paulud kolme häälega. I. ja II. jagu. J. Jung.	75
d. Paulud Sörwemaalt. Körber. 2. jagu. à	20
d. Paulu pärlid. P. Abel.	20
a. Paulud wiisidega. M. Weste.	25
d. Paulja linnufene Wiljandi waarikus.	25
d. Paulusalgufene. I. jagu 35 kop. II. jagu	40
b. Pauliku G. R. Linnutaja laulud. Jakobson.	20
b. Laura. A. Bauer.	40
d. Pääne lilleaed.	10
a. Pāti Hendriku Viivimaa kroonika ehk Aja- raamat. J. Jung. I., II., III., IV. 1 r.	35
d. Peppimine furmas. K. A. Hermann.	18
a. Piina. Eilli Suburg.	30
d. Pille pööšas ehk elu ja armastus. Redlich.	8
d. Pillekimbufene. J. Särw.	12
d. Pillekesed ehk mitmesugused laulud. 2 jagu à	20
d. Pinnas ja maal. Lustmäng. Hermann.	30
a. Piivi kuningas Magnus. J. Jung.	25
a. Viivimaa Wene wal. alla saam. J. Jung. à	20
a. Viivlaste würst Kaupo. J. Jung.	20
b. Pooduse lood. P. Undriß.	20
d. Pooduse õpetus. J. Kunder. I., II. raam. 1 r.	40
d. Pooduse lugu. Pilt. Pärman. I. ja II. jagu	95
a. Pooduse nõuud ja jõuud. A. Grenzstein.	
	3 andes à 25
d. Poomise saladused. M. J. Eisen.	8

a.	Loe! R. A. Hermann.	50
b.	Lõbusad laulud lastele I. A. Grenzstein.	15
d.	Lõbus Lõuke. A. Linde.	30
b.	Lühikene aiapidamise juhatus. J. Kõrw.	25
d.	Lühikene õpetus söökide tegemisest. Treufeldt.	25
d.	Lühikene, aga täielik noodi-õpetus J. Matto.	16
b.	Lühikesed jutud. J. Pärn.	10
a.	Lühikene seletus Kalewipoja laulude sisust. J. R. Kreuzwald.	12
d.	Maja-peegel. J. Hirschelmann.	15
d.	Maailma ajaraamat. R. Körber.	40
a.	Maailm ja mõnda. V. jagu. Kreuzwald.	75
b.	Mai Roos. M. Gildemann.	10
b.	Maakera elu ja olu. J. Kunder.	32
d.	Maamõetmise juhatus. J. Tüll. Piltid.	60
a.	Maarja ja Gewa. Lilli Suburg.	35
d.	Mardi- ja Kadri-õhtu laulud ja kõned. I. II. f.	20
d.	Maarahwa kodu-arst. Tannau.	25
d.	Dr. Martin Luterus. J. Ederberg.	5
a.	Martiniiko ja Korsika. Koidula.	25
d.	Mattias Zell ja tema sõbrad. Hirschelmann.	15
d.	Masajalg, üks jutt. J. Ederberg.	5
b.	Masepa. M. J. Eisen.	20
b.	Mälestuse leht teisest üleüldisest Eesti- laulupidust 1879.	15
b.	Mälestuse raamat Tallinna Eesti tänu- laulupidust. A. Einwald.	20

- a. Masingi kirjad. 20
- d. Meie Issanda ja Onnistegija Jes. Kr. 11
30-aastane waike eluaeg. Krug.
- b. Meie kaubalaewa wägi. G. R. Jakobson. 20
- d. Meie usu-isa Dr. Martin Luterus. F. Ederberg. 11
- d. Mehe truudus. J. Jung. 21
- b. Mehhiko maa ärawõitmine. M. J. Eisen. 20
- b. Mehhiko keiser Maksimilian. M. J. Eisen. 11
- a. Meelejahutaja, I. raamat (10 annet); 1 r. 31
II. 1 rbl. 50; III. 1 rbl. 50; IV. 2 r. —
- d. Mereröõwlite saar. 20
- b. Mesilastest ning nende pidamisest. J. Pärn. 31
- d. Messina pruut. F. Grünwaldt. 11
- d. Metsa roosid. G. M. Redlich. 8
- d. Metsalillikesed. L. J. Schwan. 21
- b. Metsarändajad. J. Kõrw. 28
- d. Mikkel ja Liisa. Kantöwen. 20
- d. Mida warem, seda parem. K. A. Hermann. 11
- b. Mõistlik majapidaja ja laste kasw. J. Pärn. 31
- a. Mõnda isamaa wanast aegust. J. Jung. 20
- b. Mõnda loodusest ning täädusest. I. II. jagu. 40
- d. Mõni sõna meie maantee tegemise kergit. 6
- d. Mõistlik rehkendaja. K. G. Kallas. 1 rbl. 21
- a. Mõistlik jutustaja. P. Undrik. I. II. kofku 61
- d. Mõistatuste raamat. G. Mõtteleja. 11
- a. Mõistukõned. J. Kõrw. 20
- a. Muistejutud. J. Kõrw. 30

Mulgi mõistus ja Tartlase Tartus. Kunder.	16
Muru Miku meelehaigus. J. Kunder.	16
Must Saam ehk üks Neeger. A. Blume.	20
Muistena jutud noore rahwale.	10
Naišterahwa kolm elu-iga.	10
Näktineitsit. J. Mõttus.	2. jagu 38
Naljajutud. M. J. Eisen.	20
Naljatilgad. Ellerberg.	6
Naljakas külaline. I. funni III. j. kottu	30
Nalja sõber.	18
Natukene meie kewadisest rõõmust. Jakobson.	5
Neegri kuningas Kambuda. W. Linkgreim.	12
Neli Wene Robinsoni. M. J. Eisen.	5
Neli kõnet.	15
Neljas Gesti jututooja. M. Sohberg.	18
Neljas Gesti laulutooja. M. Sohberg.	18
42 laulu. Nelja häälega. II. jagu. Rinne.	40
Noore rahwa mängu=tuba. J. Liw.	20
Noore Robinsoni elu ja juhtumised.	20
Notre-Daame kellalööja. J. Pärman.	16
Nurmegunda maa J. Jung.	20
Oberon ehk see wägew waimuf. J. Mõttus.	20
Oh rõõmusta ja laula. C. M. Redlich.	8
Oksjon! Eugu waeše rahwa elust. Hermann.	20
Ojamölder ja tema minija. Lydia Jannsen.	12
Omamaa pildid. M. J. Eisen. I. jagu.	20
Oma tuba, oma luba. J. Pärn.	20

	Rop
d. Onu ja õepoeg. M. Saanson.	25
d. Orjaelu. M. Kirjel.	20
d. Orjade hirmsad kannatamised. Otstawel.	18
d. Orleangi neitsi. F. Grünwaldt.	13
d. Öndsa keisri Nikolai I. mälestus.	10
d. Öndsa Lutteruse igapäine usu õpetus ja finnitus. Nollen. I. ja II. jagu kofku 2	35
a. Öntsa keisri Aleksandri I. elu ja olu. Weske.	25
a. Öntsa keisri Aleksandri II. elu ja hale surm. M. Türmann. Pildiga.	25
d. Önsa mehe Kottbold Skriweri tähelepa- nemised. Willberg.	15
d. Öitsi Ööpik. A. Reinwald.	8
d. Öie-kuu ja külm elu maanteel. Kunder.	8
d. Önnetus toob ka õnne. Minson.	10
d. Önsa Martin Luteruse wiimsed elup. Körber.	2
d. Öpetaja abi Inlandi maal.	12
a. Öömaja. (Olewikust). F. Ederberg.	15
b. Öömaja Spessardi mägedes. F. Eill.	30
a. Ööwahi uus aasta. F. Bergmann.	10
d. Ööwaht. Naljamäng ühes näituses. Tung.	20
a. Paljasjalgne tütarlaps. A. Linde.	60
a. Paar sammukest rändamise-teed. Kreuzwald.	8
d. Pariisi mäsajad. M. F. Eifen.	10
d. Paron Münkhhausen. Pärmann. I. II. jagu	40
a. Pealiku tütar. Jakob Körw.	28
a. Pere tütar ja waene laps. F. Pärn.	14

d.	Peeter Slemiil.	J. Grünwald.	20
a.	Peter I.	J. R. Kreuzwald.	4
a.	Pildid isamaa sündinud asjust.	J. Hurt.	60
d.	Pimedusest walgusele.	M. Kirjel.	20
d.	Pontius Pilatus.	Hasselblatt.	10
b.	Piirikiwi esimesed luuletused.		12
d.	Põialpoiss.	M. J. Eisen.	45
d.	Põllumehe nõuandja.		30
d.	Põllumehe ait.		27
d.	Põllumees ehk hea nõuu põllu=usfi ärakau- tamisest rc.		12
d.	Põllu wäetaja.	Madis Treumann.	16
d.	Puunin ja Baburin.	H. Villemägi.	20
d.	Püha abielu=raamat.	Diesweld. I. II. jagu	70
d.	Prants Draake.	J. Grünwaldt.	25
b.	Rahunurme lilled, 2 j.	Kreuzwald. Tga j. m.	25
d.	Rahukohtud, nende tähts. seadused j. trahwid.		10
b.	Rahwa head.	H. Krickmann.	12
b.	Raudse näukattega mees.	M. J. Eisen.	20
a.	Räbala Hans ja Serwa Uadu.	J. Pärn.	16
b.	Rätsepa elu ja olu.		8
d.	Rätsep Kergepüks.		5
d.	Rändaja Kaljumägestikus.	M. J. Eisen.	20
d.	Reegliid, kuidas rahukohtud Eiwil-, Gesti- ja Kuuramaal asutatud jaawad.		15
a.	Reinuwader Rebane.	J. R. Kreuzwald.	20
b.	Reisi- ja jahipildid wõer. maadest.	J. Kõrw.	25

d. Reis Põhjamaale. M. Põdder.	16
d. Rifas ja waene wend. J. Otstamel.	20
d. Riistirahwa Palwekoda. I. jagu. 1 r.	—
d. Riistirahwa Palwekoda. II. jagu.	80
a. Risti sõitjad. F. R. Kreuzwald.	10
a. Rohtaedas lahke wanakeste seas. Eil.	15
a. Romaan ja Dudora. P. Jakobson.	20
d. Rosalinda. Ellerberg.	30
a. Rootslaste wäljar. Hom. J. Jung.	20
d. Rõõmus laulja. G. R. Jakobson.	20
d. Rõõwel ja mõisnik. G. Brunberg.	16
d. Rutuline abi õnnetuse korral. A. Mohrfeldt.	5
d. Saabastega faks. M. J. Eijen.	45
a. Sakala maa. J. Jung.	20
b. Saaremaa onupoeg. Näitemäng. Koidula.	16
b. Säärane Mulk. Näitemäng. Koidula.	40
d. Seadus üleüldise wäeteenistuse üle Wene- maal. Dr. M. Beske.	20
d. Seadus rahukohtuniklusest peale pandawate trahwide üle. J. Eil.	20
b. Seitšmes Gesti jututooja. M. Sohberg.	16
d. Sigade kaswatamine. J. Eiw.	16
d. Siimon. M. Kirfel.	18
d. Sina pead oma isa ja ema auustama.	18
d. Siioni sõnumetooja leht. G. M. Jakobson. Piltidega. II. jagu.	50
d. Sioni Ohwri Altar. Jannsen. I. II. jagu	55

d.	Sioni laulu kannel.	J. W. Jannsen.	
	I., II. ja III. à 45; kolm jagu kokku	150—175	
a.	Sipelgas, 2 j. Kreuzwald.	Iga j. maks.	10
d.	Sommerhovi neitsi.		18
d.	Soome Eesti keeli sõnaraamat.	D. A.	
	Lõnnbohm.	1 rbl.	20
d.	Soome keele õpetus.	Dr. M. Weske.	40
b.	Sõda.	J. R. Kreuzwald.	5
a.	Sõda Wolmari linna all.	J. Jung.	20
a.	Sõnumetooja. 7 ^{mes} jagu.	J. W. Jannsen.	25
d.	Shonga.	M. Jaanson.	20
b.	Shotti kuninganna Maria Stuart.	Eisen.	12
a.	Tasuja.	E. Brunberg.	35
d.	Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi teretus.		
	J. R. Kreuzwald.		10
a.	Taras Bulba.	J. Rõrw.	30
b.	Tarkuse ja wooruse pildid.	A. J. Raudkepp.	15
d.	Taske-Palweraamat.	Piltidega.	10
a.	Tähtsad mehed. I., II. ja III. anne.	à	20
d.	Täieline hobuse wanaduse tundmine.	Eiiv.	10
d.	Teerühataja ämma-kooliliste õpetuse juures.	J. R. Kreuzwald.	30
b.	Teefond Soomemaale.	M. J. Eisen.	10
d.	Tobi ja Mali.	J. Rõrw.	25
b.	Tõutatud maa.	J. Pärman.	Kaardi ja pilt. 25
b.	Töömehed.	J. Lill.	30
d.	Tuhaneitsi.	M. J. Eisen.	45

d.	Tuletorn. Näitemäng. F. R. Kreuzwald.	50
d.	Tule ja loe imet. G. M. Redlich.	30
d.	Tule ja waata! F. Hoerschelmann.	28
b.	Tulewane armufene. S. Lill.	20
d.	Tumm tütarlaps. F. Mõttus.	25
d.	Turnimise raamat I. J. Kurrik.	40
d.	Türklaste hirmsad teud. S. Leilow.	16
d.	Tükifene 30. aastasest usuföjast. Jaanson.	20
d.	Türklastest ja Konstantinopoli ärawõtmisest.	25
d.	Nus Siioni kannel. Piltidega.	
d.	Ufu õpetamise raamat. I. P. Undriš.	60
b.	Ufu äratamisest ja kaswatamisest. S. Laane ja P. Undriš.	36
a.	Ühe muna pärast. M. Pödder.	30
b.	Üheksas Gesti jututooja. M. Sohberg.	20
d.	Üht asja on tarwis. 2 rbl.	—
d.	Üks effinud inimene, näitlik pilt elust. S. Lill.	15
d.	Üks kuhu wanu sõnu ja wanu kõnekombeid.	15
d.	Üks sõdimine Indianide wastu. Stahl.	13
a.	Üleüld. ajalugu. S. Bergmann. I ja II. jagu à	80
d.	Ülesannete kog. Kallas. 3 jagu; iga j. m.	25
d.	Wana kannel I. ja II. anne. S. Hurt. à	50
d.	Wabaduse wõitlused. M. S. Eisen.	24
a.	Waga Teenowewa. F. R. Kreuzwald.	10
d.	Walged warblased. Muhli.	9
b.	Wallensteini surm. M. S. Eisen.	20
d.	Wanemuine ehk neljak. laululõng. Kuhlbars.	16

a.	Wana mamseli saladus.	R. M. Hermann.	80
a.	Wana kuub, uus paif.	H. Krickmann.	8
d.	Wanne ja õnnistus.	F. R. Kreuzwald.	30
a.	Wanaema warandus.	J. Pärn.	20
b.	Wangid Kaukasuses.	J. Tõgi.	22
d.	Warastatud laps.	G. Kivikint.	20
d.	Wari petab, tõsidus võidab.	J. Weske.	25
d.	Wäljarehkendamise kogu.	R. G. Kallas.	25
d.	Wäljarändajad.	Pären.	10
d.	Wäikene Geografia (piltidega).	Jakobson.	30
a.	Wenemaa ajalugu.		75
b.	Weikene looduse õpetus.	J. Kunder.	36
d.	Weldweebel.	J. Muchell.	20
b.	Weodor ja Olga.	M. Kirscl.	20
b.	Wene süda ja Wene hing.	J. Sommer.	40
d.	Wene maa ja rahwast.	F. Ederberg.	5
b.	Wene-Türgi sõda.	Rõrw. I. jagu maksab	18
		II., III. ja IV. jagu	20
d.	Werine kättemaksmine.	M. J. Eijen.	12
d.	Weske külalised ehk mis kaks sõbra teek. kuuln.		15
d.	Wiisika õpetus.	J. Tülf. Piltidega. 1. rbl.	—
a.	Wiina kait.	F. R. Kreuzwald.	30
a.	Wilhelm.	J. Pärn.	25
b.	Wilhelm Isbrand.	M. Pödder.	12
b.	Willem Tell.	M. Kirscl.	16
d.	Wiljapuu. Et—. Rahwa sõbradest wilja- puu armastajatele soowitud.		10

d. Willandi jutupuhuja. J. Pärmann.	12
d. Willi. Tutustus Ameerikamaalt. Eizen.	24
d. Willandi laulik. A. Reinwald. I. III. kööku	43
b. Viru lauliku laulud. F. R. Kreuzwald.	20
d. Wirrwar. Lustmäng. A. Ribberg.	24
b. Võitlemised Shiplas ja Venelaste võidud Armeenias maal. M. J. Eizen.	15
b. Võitlemised Plewna linna ümber. Eizen.	40

Hind 25 fop.